

Zasloužilý umělec
Zdeněk Burian

VLADIMÍR PROKOP

Zdeněk
Burian

---

a paleontologie

VYDAL ÚSTŘEDNÍ ÚSTAV GEOLOGICKÝ
PRAHA 1990

Vědecký redaktor: PhDr. Jiří M. Boháč
Recenzent: RNDr. Zdeněk Kukul, DrSc.

© Vladimír Prokop, 1990
Illustrations © Zdeněk Burian, dědicové, 1990
ISBN 80-7075-023-5

*„Udělal jsem to všechno tady a dělal jsem to pro naše lidi
— hlavně mládež. Tam, venku, můžou mít reprodukce.
Můžou jich mít kolik chtějí, tomu jsem nikdy nebránil, ale
originály — ty zůstanou tady.“*

Zdeněk Burian

OBSAH

Úvod /12
Ilustrační kontury /13
Burianovy ilustrace /21
Periodizace Burianovy tvorby /27
Umělecká paleontologická rekonstrukce /36
Odborní poradci Zdeňka Buriana /45
Realismus a rekonstrukce /52
Současná paleontologická rekonstrukce /58
Epilog /60
Poznámky /89
Výstavy Zdeňka Buriana /91
Spolupráce s nakladatelstvími /92
Ilustrace v časopisech /94
Knihy ilustrované Zdeňkem Burianem /96
Seznamy obrazů /114
Zoopaleontologická rekonstrukce /115
Rekonstrukce povrchu Země v geologických obdobích /130
Paleoantropologické rekonstrukce /132
Cyklus Země a lidé /139
Obrazy geografické /142
Krajiny a půdní typy /143
Obrazy s národopisnou tematikou /144
Oleje s tematikou historickou /146
Cyklus Porobení /147
Cyklus Obžalování /148
Paleontologické rekonstrukce /148
Prameny a literatura /151
Ilustrátor paleontologické literatury /153

Když jsme začali uvažovat o dluhu, jaký má československá geologie k ocenění díla Zdeňka Buriana, ani jsme netušili, že jeho vliv na širší vědeckou veřejnost je větší, než si můžeme představit.

Zdeněk Burian je malíř, který vstoupil mezi světové paleontologické osobnosti. Pochopitelně, že jako malíř, jehož očima vidíme do vzdálené minulosti. Jeho plátna jsou v první řadě výsledkem práce umělce a vědce. Vycházejí z poznatků vědy a tomu je přizpůsoben či podřízen umělcův výtvarný projev. Jsou nejen prostředkem seberealizace výtvarníka, ale i výtvozem poučeného interpretátora reálně poznané přírody. Zdeněk Burian dokázal to, co dosud scházelo „přírodovědecké ilustraci“. Našel novou formu obecně přijatelného a vědecky přesného pojetí zobrazování pravěkých zvířat a přírody vůbec.

Tvorbu Zdeňka Buriana nám závidí celý svět, neboť je mnoho autorů schopných o přírodě psát, ale méně je již těch, kteří ji dovedou popsat štětcem, a na prstech ruky by bylo možno spočítat ty, kteří nám dokáží přiblížit život v pravěku.

K takovému projevu nestačí malíři sloužícímu vědě jen odborně připravený talent, schopnost vžít se do prostoru a času, ale také něco velmi těžko definovatelného. Něco, co je mezi schopnostmi objevitele, vypravěče a zaujatého pozorovatele.

A to vše zasloužilý umělec, malíř, Zdeněk Burian měl.

Obdivovali jsme jeho díla, chlubili se jimi v odborných i populárních knihách, které vycházely ve světových jazycích a méně již u nás doma; dokud však žil mezi námi, brali jsme jeho dílo i s určitou samozřejmostí. Lichotilo nám příznivé hodnocení jeho tvorby z úst zahraničních vědců.

Myslím, že tato knížka, která nás seznamuje s tím, co Zdeněk Burian udělal pro světovou paleontologii, měla vyjít již dávno.

Vydáváme ji až nyní, ale velmi upřímně a oddaně.

Miroslav Gabriel

Zdeněk Burian
ve svém ateliéru
(1981)

ÚVOD

Následující řádky, jež budou seznamovat čtenáře s tak vyhraněnou osobností našeho umění 20. století, jsou výsledkem několikaletého zájmu o umělcovo dílo. Jsem si vědom skutečnosti, že charakter práce je determinován nejen výjimečností malíře, ale také mou názorovou rovinou. Nejsem profesionální paleontolog ani výtvarný kritik, přesto se pokusím podat ucelený pohled na dílo zasloužilého umělce Zdeňka Buriana.

V žádném případě nechci suplovat práci povolaných odborníků, ale doufám alespoň, že moje práce přinese nové možnosti hodnocení a vyburcuje další autory k vypracování podrobnějších studií, aby se tak vyplnila mezera v řadě monografických publikací.

Pozornost jsem soustředil především na paleontologickou a paleoantropologickou rekonstrukci, které se staly doslova synonymem Burianova jména. Aby mozaika malířovy tvorby zůstala neroztříštěna, zahrnul jsem do práce rovněž stručný pohled na Burianovu činnost ilustrátorskou, která ostatně úzce souvisí s oblastí předešlou. Doplněním neznámých cyklů a obrazů geografických, národopisných a historických chci pouze dokumentovat umělcovu nesmírnou tvůrčí invenci.

Samotná tvorba si tak vyžádala určité periodizování, jež je podmíněno nejen hlediskem časovým, ale také výtvarně a názorově kvalitativním. Ilustrátorská činnost oproti tomu provázela Buriana po celý jeho život.

Celkovému zaměření práce odpovídá i výběr seznamů obrazů, jež se tak poprvé v takovém rozsahu dostávají před zájemce o Burianovo dílo.

Abychom lépe pochopili všechny souvislosti, které nakonec vedly Buriana k vytvoření impozantní série obrazů z prehistorie, vykonáme menší exkurs do malířova mládí. Ani v nejmenším se nechci uchýlovat k biografismu, ale snad poodhalení malířových tvůrčích počátků a následné činnosti ilustrátorské umožní pochopit impulsy, jež posléze směřovaly k tak vzrušující umělecké dráze, jakou prehistorická rekonstrukce dozajista je.

ILUSTRAČNÍ KONTURY

Zdeněk Burian se narodil 11. února 1905 v Kopřivnici na Moravě a právě tato panenská příroda Beskyd formovala vědomí chlapce. Otec byl venkovským stavitelem a jeho technická orientace přešla pouze na staršího syna Karla. Zdeněk, svou povahou spíše po matce Hermíně, se měl podle přání svého otce stát lesníkem.

Již v deseti letech zaplňuje Burian svůj skicář studiem různých živočichů, rostlin, typů lidí, jejich oblečení, zbraní, přibývají rovněž náčrtky krajin z okolí i dalekých koutů světa. Motivačním pramenem byly Burianovi nejrozmanitější cestopisy, dobrodružné knihy, ale také například nedaleká jeskyně Šipka v rezervaci Kotouč u Štramberka, kam vedly výpravy chlapců. Již v těchto kresbách a akvarelech je zřejmý Burianův smysl pro detail a věrnost skutečnosti.

Ve škole se začaly Burianovy práce objevovat na výstavách pořádaných na konci roku. Velké zastání měl Zdeněk ve svém učiteli kreslení Janu Bartoňovi, který rodičům doporučil studium syna na pražské uměleckoprůmyslové škole. Tento názor však nekorespondoval s rozhodnutím otce. Definitivní závěr oddálilo narukování dvačtyřicetiletého Eduarda Buriana na frontu. Ani po návratu z 1. světové války (v té době Zdeněk navštěvoval měšťanku v Kopřivnici) však otec svůj názor nezměnil, a tak málem zůstalo Zdeňkovi souzeno lesnické povolání. Vše nakonec rozhodla maminka, která i přes otcův nesouhlas Zdeňka odvedla do Prahy. „Měli jsme tu známého, pana lékárníka Libertina. U něho jsme se ubytovali. Zavedl nás ke svému příteli, malíři Gothovi, a jemu jsem ukázal své práce. Podíval se na ně a řekl: Kdepak, tohle není na UMPRUM, to je na Akademii. To znamenalo jít za profesorem Švabinským... Choval se ke mně moc hezky a řekl mi, abych dělal zkoušky na Akademii. Odvážil jsem se. Zkoušky trvaly tři dny.“^{1/}

Zkušební komise se skládala z Maxe Švabinského, Vojtěcha Hynaise, Vlahy Bukovace a Jakuba Obrovského. Ti posuzovali Burianovy práce — dva portréty starého poloslepého muže uhlem a kompozici kopřivnických kovářů. Burian byl přijat rovnou do druhého ročníku. Profesor Nechleba dokonce navrhoval hned ročník třetí.

Burian tedy začíná studovat, ale tohle velké štěstí mělo i svou druhou, stinnou stránku. Otec totiž nechtěl a v podstatě ani nemohl syna na studiích podporovat. A tak Burianovi nezbylo nic jiného, než aby si živobytí obstarával sám. Nosil kufrы na nádraží, pomáhal na stavbách, aranžoval výkladní skříně.

„Bylo mi čtrnáct let a mým kolegům na Akademii bylo kolem dvaceti, takže byli o šest a taky o osm let starší. Pochopitelně mě

přezírali, nedružili se se mnou, a tak začala moje osamělost, která určila můj život až podnes.“^{/2/}

Několik málo volných chvil během studií a později vlastně celý aktivní život Burianův je poznamenán trampíngem. Pobyt v přírodě formoval a upevňoval jeho vlastnosti — houževnatost, samostatnost, lásku ke všemu živému, skromnost. „Příroda má nesporně zušlechťující vliv na člověka. Trampování mělo velkou cenu i pro mne jako malíře. Každý den ráno jiný les, vidět přírodu od rozbřesku až po západ slunce, vidět ji i v noci. Dokonale jsem toho využil v práci.“^{/3/}

Z existenčních důvodů Burian v roce 1921 Akademii opouští a vydává se na svou pouť ilustrátorskou.^{/4/} Jednu myšlenku v sobě tenkrát Burian nosil neustále — odvděčit se všem, kteří ho v nejtěžších chvílích dokázali podržet a naučili ho nepropadat beznaději: spisovateli Londonovi, Setonovi, Kiplingovi a dalším. A jak jinak se může odměnit malíř, než výtvarným doprovodem. Nebyl to úkol lehký, neboť celá plejáda ilustrátorů „ovládala“ království ilustrace dobrodružné literatury.

Téhož roku vyzvali v Dělnickém nakladatelství Antonína Svěceného Z. Buriana, aby jim do výlohy namaloval několik postav z právě vycházejícího románu Alexandra Dumase. Burian nabídku přijal a zhotovil na černý papír křídlovými barvami postavy románu. Úspěch u lidí byl nečekaný, a tak se v nakladatelství rozhodli, že Burian bude ilustrovat knihu R. L. Stevensona *Dobrodružství Davida Balfoura*. To mu bylo teprve 16 let! Kniha zanedlouho vyšla a stala se tak odrazovým můstkem pro dalších šedesát let v oblasti naší ilustrace dobrodružné literatury. Knihou *Dobrodružství Davida Balfoura* se Burianovi otevřela nová cesta. Je však samozřejmé, že trvalo ještě několik let, než se stalo jméno Burian pojmem. Vždyť podíváme-li se do bibliografických sešitů té doby, zjistíme, že Burian není jako ilustrátor ani uváděn. Například u jeho první knihy se pouze dočteme, že má 16 obrazových příloh, barevnou kresbu na obálce a že jejím překladatelem je M. Kuděj. Podobně tomu bylo i u dalších knih vydávaných na počátku dvacátých let.

Obrovským inspiračním zdrojem uměleckým i názorovým se Burianovi stal tříměsíční pobyt mezi Cikány u pohraniční řeky Ipeľ na Slovensku. Žil zde se svým kamarádem v kočovných táborech, maloval, skicoval, shromažďoval materiál k dalším svým pracím.^{/5/} „Byli to dobří lidé! A ta jejich hudba — nikdy již asi takovou krásnou muziku neuslyším... Dovedli se nefalšovaně radovat, a hlavně — byli otevření, upřímní a čestní... To ošklivé přišlo až později a já vím, že mnozí Cikáni nežili zrovna nejlépe. Ale to jsme z nich udělali sami! Svým pohrdáním, svou nadřazeností a svou namyšleností na naši civilizaci.“^{/6/}

Jednou z velkých zastávek v životě Buriana byla spolupráce se S. Nikolauem a jeho časopisem vynikajících kvalit, *Širým světem*.^{17/} V nepřetržitém kontaktu s Nikolauem byl Burian i během vojenské služby, na niž roku 1924 narukoval. Kromě čtyřiceti olejomalb, o kterých bude podrobněji psáno na jiném místě, nalezneme v časopise *Širým světem* nespočet kvašů a perokreseb, doprovázejících především menší dobrodružné, přírodovědné nebo cestopisné povídky. Nalezneme však zde i ilustrace k delším povídkovým cyklům, jako je například *Samotář* ruského spisovatele Vitalije Biankiho.

Burian se stává stále žádanějším ilustrátorem. Situace se již natolik zlepšila, že se mohl roku 1927 oženit. Se svou o rok starší ženou Františkou bydleli zprvu v podnájmu na Ruské třídě ve Vršovicích a po krátkém intermezzu v Kopřivnici získali byt v Poděbradské třídě na Žižkově.

Koncem dvacátých let začíná Burian pracovat pro nakladatelství Josefa Richarda Vilímka v Praze.^{18/} Jeho první ilustrací v novém působišti byla obálka knihy Rudyarda Kiplinga *Černý a bílý*. Posléze začal Burian u Vilímka ilustrovat *Malého čtenáře* a dobrodružné knížky. Dnes již sběratelskou vzácností jsou jednotlivé sešity oblíbeného časopisu *Dobrodružný svět*, který vydával Vilímek jako protiváhu brakové literatury. V každém čísle nalezneme dobrodružný román na pokračování, jehož ilustrování bylo zadáváno stále úspěšnějšímu Burianovi. Převážně kvaše doprovázejí například romány *Zlatokopův odkaz* O. Binnse, *Velký lovec* D. Coolidge či *Zajatec pouště* J. Delmonta.

Bohužel, je nutné konstatovat, že některé ilustrace v časopise *Malý čtenář* nedosahovaly kvalit kvašů z *Dobrodružného světa*. Je sice pravda, že mají jistý půvab a kouzlo, ale pouze touto skutečností nelze obhajovat výtvarnou hodnotu. Musíme však vzít v úvahu, že náměty takových ilustrací nebyly blízké Burianovu naturelu, navíc k často sentimentálním a naivním příběhům snad ani nelze vytvořit plnohodnotný výtvarný doprovod. Domnívám se, že v žádném případě Burianovi neublížím, když připustím, že svou roli, a jistě ne zanedbatelnou, sehrála v takových případech otázka finanční. Burian byl v té době malíř, který si teprve prošlapával první cestičky k budoucímu postavení v našem umění. A lapidárně řečeno, z něčeho musel živit rodinu, kupovat nové malířské potřeby apod.

O tom, že Burianovy ilustrace přitahovaly, se můžeme přesvědčit například v časopise *Literární rozhledy*, kde tehdejší nakladatelé inzerovali své novinky. Na přelomu dvacátých a třicátých let zde Vilímek nechává jako ukázkou titulu otiskovat převážně obálky Z. Buriana.

Již jsme hovořili o Burianově spolupráci se S. Nikolauem. Kromě prací pro časopis *Širým světem* ilustroval Burian knihy, které Nikolau vydával v edici *Země a lidé* v České grafické unii. Uvedu alespoň *V zajetí Maurů* J. Kořínka, *Zvířata a lidé v džungli* G. D. Mukerdžiho nebo *V tropických pralesích* P. Šebesty.

Burian požíval u Vilímka výsadního postavení. Pracoval v domě v Opatovické ulici, kde měl malou komůrku přeměněnou na ateliér. U Vilímka byl v té době zaměstnán i Jaroslav Moravec, který na počátku 30. let odtud odešel a spolu s vršovickým nakladatelem Janem Toužimským začal vydávat dobrodružnou literaturu. Velkým impulsem byla snaha obnovit slávu románů Karla Maye, který upadl na určitou dobu v nemilost (u nás vydával knihy Maye nakladatel Šeba, avšak s nevelkým úspěchem).^{9/} Byly najaty rozsáhlé místnosti v Obloukové ulici ve Vršovcích a brzy se začalo vydávat. Byla založena například edice *S puškou a lassem*, *Romány Karla Maye* a další. Vychází rovněž seriál o letci Bigglesovi a dobrodružný seriál o Tarzanovi. Už nyní je třeba napsat, že lví podíl na úspěchu nově vzniklého nakladatelství měl především Burian, jehož jméno je s dvojicí Toužimský a Moravec spjato až do roku 1948. Kromě cestopisů našich autorů vydávalo nakladatelství ve Vršovcích převážně anglo-americkou dobrodružnou literaturu. Pro úplnost doplním, že některé tituly ilustroval Burian společně s Clausem Bergenem a že vůbec prvního Tarzana doprovázely ilustrace Jiřího Wowka. Spolupráce s nakladatelstvím Toužimský a Moravec neznamenal však definitivní odchod od Vilímka. Nadále pro něj Burian ilustruje dobrodružné knihy, současně však nalezneme Burianovy ilustrace i v knihách nakladatelů V. Šeby, J. Hokra, J. Kobese a dalších.

Bylo by samoúčelné zde vyjmenovávat knihy, které díky Burianovým ilustracím řadíme do kategorie, jejímž základním společným rysem je neobyčejná sourodost uměleckého projevu autora textu a autora ilustrací. Připomenu alespoň knihy J. Verna, jež ve třicátých a čtyřicátých letech vydával Vilímek. Burian svými kvaši porušil tradici, kdy tzv. vernovky byly doprovázeny rytinami francouzských ilustrátorů (Benett, Roux, Riou, A. de Neuville). O tom, že Burianovy kvaše byly šťastnou volbou, svědčí až do současnosti nesporný sběratelský zájem.

Po druhé světové válce byla soukromá nakladatelství nahrazena státními, takže poklesl počet vydaných titulů. Stalo se tak v důsledku přísnějších kritérií na dobrodružnou literaturu a úbytku drobných nakladatelů roztroušených po Praze.

Konec čtyřicátých a počátek padesátých let nejsou pro Buriana plodným obdobím. Smutnou peripetii v Burianově životě se

Kvašová ilustrace
ke knize R. Kiplinga Stateční kapitáni
(J. R. Vilímek, 1937)

stalo očividné přehlížení jeho tvorby na prahu padesátých let. Podrobněji se o této situaci zmiňuji později.

I přes nepříznivé okolnosti vzniká přes 250 ilustrací pro šest povídkových knih profesora Augusty, v nichž autor přibližuje naší mládeži beletristickou formou přírodu minulých epoch. Rovněž ke Štorchovým *Lovcům mamutů* z roku 1937 postupně přibývají další knihy tohoto oblíbeného spisovatele a ve všech nalezneme ilustrace Buriana, především perokresby. Burianem je také ilustrováno dílo amerického spisovatele J. F. Coopera, vydané roku 1950 ve Vídni, tamtéž vydané robinzonády Františka Běhounka a připomeňme ještě zajímavou knihu ředitele Indiánského muzea v Drážďanech Patty Franka *Wilder Westen* (Divoký Západ).

Šedesátá a sedmdesátá léta jsou opět ve znamení vzestupu ve vydávání knih s Burianovými ilustracemi. Je ale samozřejmé, že nemůžeme očekávat takové množství titulů jako v letech předválečných. Přesto zaznamenáváme ilustrování takových autorů, jakými jsou například May, Kipling (bílá tuš na černém papíru), Musil či Burroughs. Osobně bych vyzdvihl knihu M. V. Kratochvíla *Objevitelé a dobyvatelé*. Docenění Burianovy tvorby však přichází i z dalekých zemí: „Nad Old Surehandem jsem se smál, když jsem si uvědomil, jak Burian (v srdci Evropy) zase jednou pobil americké umělce žijící na Dalekém Západě na jejich vlastním poli! Měli jsme pár malířů Západu, kteří se v tom vyznali: Charlie Russela, Remingtona a něco málo skoro stejně dobrých. Všichni už jsou mrtví. Nemohu si ale vzpomenout na žádného žijícího, který by se vyrovnal kvalitou své práce těm dvěma dílům Surehanda.“^{10/}

Až dosud jsem Buriana představoval jako ilustrátora převážně dobrodružné literatury. To ovšem neznamená, že se Burianova tvorba nedotkla knih, s nimiž by nás možná ani nenapadlo umělcovo jméno spojovat. Burianovy ilustrace nalistujeme například ve třech knihách Boženy Němcové (Burian tak pomáhal během okupace udržovat kontakt s trvalými hodnotami naší kultury; mimochodem, ilustrace k *Babičce* jsou více než zdařilé), málo známé jsou ilustrace k *Povídkám malostranským* Jana Nerudy (Burian je odevzdal nakladateli, ale kniha nikdy nevyšla), velmi citlivé ilustrace nalezneme v knize pro nejmenší J. Gutierrez *Černoušek Kokorí*. V několika případech poznáme, že autor se v příslušné oblasti nepohybuje nejjistěji (např. N. A. Zabolockij: *Sen o zvířatech*).

Nebylo by spravedlivé opomenout Burianovu práci pro dětské časopisy. Již jsem se zmínil, že Burian ilustroval *Malého čtenáře a Dobrodružný svět*. Později k nim přistupují další tituly:

Tramp, Vpřed, Ohníček, Pionýrská stezka, Věda a technika mládeži, ABC... Nejplodnější byla ale Burianova spolupráce s časopisem *Pionýr* (několik ročníků pod názvem *Větrník*), pro který ilustroval povídky plných 26 let. Právě v tomto časopise byly v 60. a 70. letech velmi oblíbené kvaše k seriálům *Tarzan* (Burroughs) a *Pro harvu kůže* (Gerstäcker). V neposlední řadě si velkou popularitu u dětí získaly převážně barevné ilustrace k naučným seriálům z počátku 80. let: *Příběh z hlubiny času* (Tichý) a především *Indiáni, Indiáni* (Hulpach).¹¹¹

Jako doklad Burianova mistrovství v oblasti portrétu by nám mohl sloužit seriál *Dálky v českých očech*, který vycházel v sedmdesátých letech v *Pionýrské stezce*.

Z odborných časopisů to potom byla především *Živa*, na jejíchž stránkách jsme se mohli setkat s reprodukcemi Burianových obrazů. Je také jediným vědeckým časopisem, který Burianovy práce tiskl systematicky a pro který Burian po delší dobu vytvářel původní kresby a malby. Od roku 1970 do roku 1980 bylo v *Živě* otisknuto celkem 41 umělcových prací, z nichž se 28 objevilo v reprodukci vůbec poprvé.¹¹²

Počet Burianových ilustrací je ohromující. Celkem asi 14 000 knižních a časopiseckých ilustrací provedených rozmanitými technikami doprovází téměř půl tisíce knižních titulů, 550 povídek v časopisech a přibližně 160 větších literárních celků vycházejících na pokračování. K tomu všemu je nutné připočítat dalších 600 knižních obálek!¹¹³

Tato čísla zde neuvádím jako důkaz umělcovy velikosti. Chci pouze dokumentovat Burianovu úctyhodnou píli a obětování celého života výtvarné činnosti. O umělcově osobnosti pak budou hovořit samotná díla, jež dodnes získávají další a další obdivovatele.

Ilustrace ke knize J. Verna Patnáctiletý kapitán,
jež byla vydána r. 1938 v nakladatelství J. R. Vilímka
(kvaš, 1938)

BURIANOVY ILUSTRACE

Podívejme se nyní na Burianovu ilustrátorskou činnost z několika aspektů, ne však s cílem podrobného výtvarného hodnocení (jež mi ani nepřísluší), ale se záměrem sestavit obraz Burianovy osobnosti — vždyť ilustrace byly po celý jeho život zrcadlem postojů a vlastní identity.

Ilustrace dobrodružné literatury jako specifického druhu literární tvorby s sebou přináší nejedno úskalí, které vyplývá již ze samotného zaměření literatury tohoto žánru. Jestliže se dnes hledají a vymezují určitá kritéria pro posuzování kvality dobrodružných knih, nemůžeme totéž říci o letech meziválečných. Úroveň tehdejších titulů byla často podprůměrná a jí adekvátní byla i umělecká hodnota ilustrací — ty se snižovaly na úroveň kýčovitých dobrodružných scén, v nichž bychom marně hledali důkazy pro jejich výtvarnou kvalitu. Stejně neúspěšní bychom byli i při posuzování hodnověrnosti reálií, ale také při posuzování alespoň poctivého kreslířského přístupu.

Dobrodružná literatura byla zaplavena vlnou schematismu, kompoziční jednotvárností a povětšinou neschopností autora ilustrací předložit čtenáři kresbu či malbu, která by se vymykala z řady průměrnosti. V té době kralují ilustraci dobrodružné literatury Věnceslav Černý, Stanislav Hudeček, Viktor Oliva a další. Jejich práce měly nezanedbatelnou přednost — byly čtenáři prezentovány kvalitní reprodukční technikou... Do této kalendářovité šablony, která bezvýhradně přísluhovala nevypělému divákovi i nakladateli, vnesl nový svěží proud právě Burian. Platí to nejen o volbě námětů a situací pro ilustraci, její faktografické správnosti, ale i o tvůrčím přístupu ke kreslířským a malířským technikám.

Burian, velký milovník dobrodružných knih, nepřistupoval k ilustrování s myšlenkovým odstupem, ale s hrdiny příběhů se doslova ztotožňoval. Objasnění hledejme v umělcově mládí, kdy autoři, jakými jsou například London, Seton, Beach a Curwood, pomáhali Burianovi překonávat samotu a existenční problémy. Představu o dalekých krajích, exotickém světě a životě v nejrozmanitějších podmínkách si tak Burian vytvářel již od svých dětských let. Její metamorfóza ve výtvarnou skutečnost pak nebyla pro Buriana tak nepřekonatelným problémem, vezmeme-li v úvahu autorovu kresebnou a malířskou virtuozitu. Především zde musíme hledat tajemství úspěšnosti Burianových ilustrací.

Pohyb a děj. V žádném případě nechci Burianovy ilustrace zahalovat do roušky nedotknutelnosti. Již nyní ale předešlu, že je chybou přirovnávat tyto práce k fotografii (mám na mysli především kvaše, které byly a jsou občas středem odmítavých stanovisek). Nejde zde však o pouhou reprodukci nějaké vnější

struktury jevů — s fotografií má Burianův realismus společnou pouze dokonalou iluzi prostoru. Dobrodružná povaha knižní předlohy nutí Buriana deformovat skutečnost a podtrhovat tak charakter žánru. Touto deformací reality je záměrná nadsázka významotvorných prvků dobrodružné ilustrace. Napětí a dramatická (bez snížení k teatralizaci) na nás dýchá z každého místečka ilustrace. A je-li výtvarnými prostředky prezentován dramatický děj, neznamená to přece snížení výtvarné hodnoty ilustrace.

Uvedl jsem, že pro Buriana byl zřetel k literární předloze provořadý. Snaha vyhnout se pouhému dokumentování děje ho vedla až k maximálnímu podtržení prvků reprezentujících dramatický pohyb. V žádném případě ale nemůžeme hovořit o křečovitém zastavení děje v rozhodujícím okamžiku; Burian nechává tento moment domýšlet samotnému čtenáři, který, opíraje se o text, pomyslně cítí časový interval mezi dvěma fázemi dramatického děje. Vzájemným prolnutím vzniká opticky i podvědomě dojem skutečného pohybu.

Tajemství kvaše. Romantický odstín Burianových ilustrací má svůj původ nejen ve specifčnosti dobrodružné literatury, ale především v samotném autorovi. Burian, celou svou povahou romantik, se prostřednictvím svého díla vyrovnával jak se skutečností, tak sám se sebou. Výtvarným uměním dával volný průchod svému postoji i vztahu k realitě. Hodnoťme kladně, že Burianův romantismus v žádném případě neznamenal únik, ale představoval aktivní přístup k životu i k dílu.

Romantický nádech Burianových ilustrací se pokusím osvětlit na pracích vytvářených technikou kvaše, protože právě ony se nejhluběji vryly do povědomí obdivovatelů Burianova díla. Kromě toho spolu s perokresbou kvašová technika v dobrodružné tematice jednoznačně převládala. Burian využil až do krajnosti vlastností kvašové malby a její svět jemných stínů, mlžných oparů a překvapivých her světla v nás vzbuzuje impresi jisté tajemnosti až vzrušení, mnohdy přerůstající až v magické působení obrazu (podívejme se například na scény z pralesů, mořských hlubin či nočního ticha). Nepodstatné skutečnosti se ztrácejí v jakýchsi neurčitých měkkých plochách, podstatné jsou zvýrazněny kontrastní konturou. Vše je umocněno zajímavým výtvarným prvkem — Burian, veden svým citem, oživoval plochu kvaše drobnými doteky běloby, jež opticky suplují záblesky světla (vyzařují například z hustého porostu nebo očí zvířete). Dokonale reprodukováný kvaš zachovává svěžest magických světélků a vzbuzuje zvláštní atmosféru ilustrace. Tyto iracionální světelné zdroje se občas stávaly terčem výtvarné kritiky (On-

dřej Sekora), nicméně faktem zůstává, že právě tento důležitý dramatický prvek je čtenářsky přitažlivý.

Kresebný projev. Zvláštní pozornosti zasluhuje Burianův kresebný projev. Při porovnávání prací třináctiletého Buriana a kreseb například z šedesátých let zjistíme, že stejně jako kvaš prochází plynulým a přirozeným vývojem umělcovy osobnosti. Již ilustrace z třicátých let nesou pečeť definitivní podoby a ustálenosti Burianova výrazu. Svůj výtvarný projev tedy Burian nemusel dlouho hledat, proces zrání kresebné individuality byl usnadněn jasnou a konkrétní představou umělce o podobě rukopisné i náplni obsahové. To je také hlavní důvod, vedle umělcovy uzavřenosti, proč Burian nekonfrontoval svou práci se současnými názorovými výtvarnými proudy.^{14/}

Předností Burianových kreseb je anatomická přesnost, dokonalá znalost prostředí, s ní související věcná správnost a v neposlední řadě osobitě zvládnutí techniky kresby (faktografické prořesky vůči skutečnosti byly v ilustraci dobrodružné literatury velmi časté — čtenář si tak vytvářel klamné iluze nejen o lidech a krajinách jemu vzdálených, ale i o způsobu života v nich; taková ilustrace nemohla splnit ani funkci dokumentu a při svých kvalitách výtvarných ani požadavky umělecké kresby či malby). Tyto skutečnosti sehrály svou úlohu především v době, kdy mládež neměla tak široké možnosti seznámit se s exotickými kraji jako v současnosti. Nepřímo tak Burianovy ilustrace navazují na dřevoryty 19. století, jejichž úloha byla obdobná.

U Buriana bychom marně hledali jemnou a ladnou subtilní linii se sklonem k tvarové deformaci. Burianův rukopis je utvářen nespočtem drobných čar a bodů, jejichž tvar, síla a hustota, přecházející někdy až v jednoduté plochy, slouží umělci nejen pro zobrazení reálií, ale také pro vyjádření objemů, světla, hloubky i charakteru. Vervní rukopis Buriana prozrazuje, že umělec pracoval rychle, ale přesně, s jasným záměrem a představou o konečné podobě té či oné ilustrace. Poctivý přístup k většině ilustrací je důkazem, že Burian se nesnažil zneužívat určité rutiny, kterou v průběhu let získal.

Burian hledal i jiné výtvarné možnosti svého kresebného projevu. Mezi ty zdařilé a rovněž technicky náročnější bych zařadil negativní kresbu bílou tuší (například *Knihy džunglí*) a ilustrace ke knize *Nobi* (Renn), kde jediným výtvarným prvkem je bod, jehož nanášení bylo usměrňováno složitým vykříváním ploch. Velmi kladně bych také hodnotil křídové ilustrace k *Poslednímu Mohykánu* z roku 1948.

Výtvarná představa zůstala u Buriana po celý jeho život stejná. Proti této stálosti stojí proměnlivost technická, která je ně-

kdy definována jako snaha autora eliminovat alespoň tímto způsobem omezenou možnost svého výtvarného výrazu. To je údajně důvod ke střídání technických prostředků od perokresby a jejich různých modifikací až po kvaš (F. Holešovský). Je však třeba vidět, že volba technického materiálu a způsob provedení dobrodružné ilustrace nejsou náhodné ani libovolné. Burianovi slouží ke cti, že užité prostředky, jež vyplývaly z autorova postoje k obsahu či tématu knihy, většinou odpovídaly charakteru konkrétní knižní práce.

Burianův realismus. Často diskutovaným problémem byla a je umělecká sdělnost Burianova realismu. Nejde však o to, zda postava či tělo zvířete jsou anatomicky přesně vyobrazeny a prales na nás dýchá živostí (přestože veristické a popisné pojetí ilustrace je Burianovou doménou), ale podstatná je skutečnost, že prostřednictvím interferenčního působení ilustrace prožíváme konkrétní situaci v nejširších souvislostech. Jako příklad bych uvedl barevné ilustrace k *Robinsonovi*. Burianův Robinson není pouhou ilustrací k světoznámé knize, ale syntetizuje v sobě podobu všech ztroskotanců s jejich zoufalou snahou o přežití. Totéž platí i o exotickém prostředí.

V souvislosti s Robinsonem je občas dáváno do protikladu výtvarné pojetí Zdeňka Buriana a Františka Tichého. Ten v ilustracích užívá výrazu, v němž dominuje jakési kouzlo starobylosti, připomínající středověkou grafiku. Pomineme-li fakt, že polarizovat oba přístupy není zrovna nejšťastnější řešení, musíme konstatovat, že i přes nespornou výtvarnou hodnotu ilustrací Tichého schází tomuto kvaziryteckému pojetí určitý náboj, který by odpovídal charakteru dobrodružné literatury. Mám tím na mysli dynamičnost a jistou dávku romantického napětí. Tyto atributy jsou v současné době příliš vzácné, než aby mohly být nahrazeny výtvarným projevem, který postrádá určitou funkční souvislost s literární předlohou. Tato skutečnost není ani trochu zanedbatelná, neboť vytrácí-li se funkční souvztažnost, vzniká výtvarný projev, který nesplňuje zcela požadavky ilustrace toho či onoho žánru. Výsledkem je potom práce, které sice nemůžeme upírat hodnotu z hlediska její výtvarné úrovně, ale je často povznesena nad poslání sloužit dobrodružné knize jako složka umělecké syntézy. Ne zcela zdařilým souladem mezi slovesným a výtvarným projevem dochází v podstatě k degradaci dobrodružného děje a zároveň jsou ignorovány oprávněné požadavky čtenářů dobrodružné literatury: touha po romantickém vzrušení, ale i po poznání zemí z hlediska přírodovědného, etnografického apod.

Jedna z mnoha ilustrací
ke světoznámé knize D. Defoa Robinson Crusoe
(perokresba tuší, přibližně 1955)

Burianovy ilustrace, v nichž dokázal autor spojit veristickou přesnost detailu s představivostí, byly a jsou i přes nepřízeň části výtvarné kritiky, která se snaží vytlačit ilustrace dobrodružné literatury Burianova rodokmenu až na periferii výtvarného dění, přijímány nejširším spektrem čtenářů. Uvedu zde dva zajímavé názory našich umělců: „... máme nepřetržitou sérii ilustrátorů od Mánesa, Alše, Kašpara přes Scheinera, Marolda až ke Zdeňku Burianovi. I ten Burian je světová třída ve své oblasti“.^{/15/} Tato slova vyřkl na adresu Buriana národní umělec Jiří Trnka, nechme ale také promluvit národního umělce Adolfa Hoffmeistera: „... Ze všech ilustrátorů, kteří se pokusili najít svou formu ilustrací pro Vernovy romány, líbí se mi nejlépe ilustrace Zdeňka Buriana, zejména tam, kde končí jeho přehnaný realismus a kde ho přebíjí Burianova bezostyšná virtuozita a grafická technologie. Víím, že moderní kritika bude tuto oslavnou větu pokládat za zradu na moderní uměnovědě, ale je tomu tak“.^{/16/}

Snad jsem alespoň částečně vyvrátil domněnku, že Burianovy ilustrace zpomalují v uměleckém rozvoji mládeže proces pochopení umělecké tvůrčí abstrakce a že většina obdivovatelů Z. Buriana nemá obecně kladný poměr k výtvarnému umění jako celku (F. Holešovský). Připouštím, že Burianovy ilustrace nevedou čtenáře k myšlenkové výtvarné aktivitě ve smyslu individuálního dotváření náznaku, ale cožpak oblast ilustrace dobrodružné literatury je to nejprůhodnější pole? Umělecká sdělnost, schopnost evokace romantického vzrušení a v neposlední řadě funkce poznávací jsou příliš silnými argumenty Burianových prací proti snahám nahradit tyto ilustrace modernistickou výtvarností. Podtrhuji slovo nahradit, neboť budou-li rozdílné výtvarné přístupy existovat vedle sebe, naše ilustrace dobrodružné literatury se zjevně obohatí.

Svého času panoval názor, že Burian spolu s dalšími ilustrátory (např. Gustavem Krumem) vytvářeli jakousi pomyslnou výtvarnou blokádu a stáli proti nově nastupujícímu proudu ilustrátorů. Domnívám se, že nic nebrání, aby se různá pojetí ilustrace dobrodružné literatury rozvíjela současně a aby jejich oprávněnost a životaschopnost byly posuzovány nejen výtvarnou kritikou, ale také čtenářským publikem.

Holou skutečností zůstane, že Burian představoval v meziválečném období vrchol tzv. dějové ilustrace a se svým neměnným rukopisem se zařadil i mezi nejvyhledávanější ilustrátory dobrodružné literatury poválečného období. Jeho ilustrace jako celek zůstanou v každém případě nesmazatelným momentem ve vývoji knižní ilustrace i dobrodružného románu.

Předešlé stránky nám měly alespoň částečně vykreslit lidský i umělecký profil Zdeňka Buriana. Dodejme mu nyní plastičnosti přiblížením tvorby stěžejní, a to samostatnými pracemi a předešlými uměleckými paleontologickými rekonstrukcemi.

PERIODIZACE BURIANOVY TVORBY

Burianovo dílo, spočívající v samostatných pracích či v celých cyklech, můžeme rozdělit do tří základních období. Zcela jasně v nich převažuje technika oleje, i když v některých případech se plně uplatnily kvaš a tempera (například série rekonstrukcí saveců pocházející ze spolupráce s dr. J. Benešem). Pokud se týká kresebného projevu, největší i nejkvalitnější zastoupení náleží perokresbám. Období nenesou žádné výrazné změny ve výtvarném projevu, ale jsou spíše diferencována tematikou, k níž se Burian obracel. Je nutné zdůraznit, že právě v těchto samostatných pracích leží těžiště Burianova díla a při hodnocení bude mít především tato část umělcovy tvorby rozhodující slovo na zařazení Burianovy osobnosti do kontextu našeho výtvarného umění.

První období zahrnuje Burianovu tvorbu od prvních skic a náčrtů až do počátku čtyřicátých let a je determinováno vůbec původními umělcovými zájmy — geografii, etnografií a antropologií.

Již první Burianovy práce zřetelně ukazují, jakým směrem se bude tvorba v následujících letech ubírat — *Papuánci*, 1917, či *Typ ze Samoa*, 1918, obě práce kresby tužkou. Po této průpravě nebylo pro Buriana problémem doprovázet třinácti oleji (1934—1937) *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa*, který vycházel v průběhu několika let. Ke geografické tematice se Burian dostal zásluhou S. Nikolaua, pro jehož zeměpisný časopis *Širým světem* vytvořil během sedmnácti let (1925—1942) 40 obrazů, z nichž 33 je věnováno pohledům do nejrůznějších koutů kontinentů a 7 olejů zpodobňuje typy lidských plemen a národů. Tento cyklus, známý pod názvem *Země a lidé*, je dominantou Burianova prvního tvůrčího období. Hlavním úkolem olejů, které vycházely nepravidelně ve formě barevné přílohy, bylo přiblížit našemu čtenáři co možná nejvěrněji daleké části Země. A aby touha po vědění zájemců o geografii byla uspokojena v míře největší, byla každá příloha doprovázena krátkým článkem, jehož obsah dnes čteme někdy s úsměvem. Z celého souboru obrazů se jich zachovalo pouze několik, a ty jsou v soukromém držení. A tak jedinými dostupnými svědky cyklu *Země a lidé* jsou reprodukce (mimořádně velmi kvalitní) ve starých ročnících časopisu *Širým světem*.

Cyklus *Země a lidé* zasluhuje zvláštní pozornost ještě z jednoho důvodu: protože časové rozpětí mezi prvním obrazem *Typy národů Ameriky*, 1925, a posledním obrazem *Na začátku léta v Laponsku*, 1942, je 17 let, podává nám těchto 40 olejů ideální svědeckví růstu a vývoje umělecké osobnosti Buriana. Uvědomme si, že na počátku práce pro S. Nikolaua stál malíř teprve na

Údolí řeky Ziz v Maroku —
olej z roku 1935. Tento obraz byl reprodukován v knize
Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa (1949)

prahu své tvorby a konečný obraz přinášel do nakladatelství již vyzrálý umělec, jehož výtvarný názor byl ustálený. Celý cyklus přitom zachovává jednotu všech důležitých činitelů, které mohou výtvarníka v jeho projevu ovlivnit (geografická tematika, technika oleje, účel obrazu a v neposlední řadě také formát). I dnes musíme objektivně přiznat, že řada obrazů cyklu je nejen dokumentem doby, ale je i příkladem umělecky hodnotného obrazu geografického. Sám Burian se však k některým olejům stavěl velmi kriticky: „... Neměly být vůbec na světě...“¹⁷

V prvním období namaloval Burian rovněž několik portrétů, například *Studie profilu umělkovy ženy*, 1937, olej, a nakreslil řadu studií ženského aktu. Nesmíme opomenout tempery a akvarely z pobytu mezi Cikány na Slovensku — např. *Cikánský chlapec*, 1922, akvarel.

Druhé tvůrčí období je v Burianově díle charakterizováno přesunem umělce zájmu do oblasti paleontologické a paleoantropologické umělecké rekonstrukce. Přestože první práce s touto tematikou jsou již datované rokem 1935, období začíná prakticky až soustavnou rekonstrukční činností roku 1940.

Současně s obrazy s prehistorickou náplní maluje Burian v nepravidelných časových odstupech rozměrná plátna, z nichž některá se stala součástí tří cyklů. V prvním z nich se Burian opět vrací ke geograficko-etnografickým námětům a svým provedením a zaměřením v podstatě navazuje na cyklus *Země a lidé*. Jde o soubor *Krajiny a půdní typy*, který byl vytvářen v letech 1951 — 1958 pro Státní pedagogické nakladatelství v Praze. Obsahuje dvě tematické části, celkově soubor představuje 14 olejů namalovaných na plátně. První oddíl (8 olejů) vznikl za spolupráce odborného poradce Jaroslava Spirhanzla a každý obraz ukazuje v popředí půdní profil určité krajiny až k podkladu. Přitom dá jasnou představu krajinného typu, v němž se jednotlivé půdy vyskytují, a naznačuje i ráz podnebí, v němž příslušný typ půdy vzniká. Druhý oddíl (6 olejů) vytvořil Burian ve spolupráci s Janem Nedvídkem a Františkem Kahounem a obrazy nám představují nejrůznější krajinné typy v celkovém charakteristickém pohledu. Celý cyklus byl určen k vyučování geografie a jako takový byl rovněž vytištěn na rozměrných tabulích.

Další cyklus obrazů by nás při nedůsledném a povrchním hodnocení vedl k závěru, že jde o další pokračování tvůrčího období před rokem 1940. Svádí nás k tomu především tematická příbuznost — geografické a etnografické náměty, ale ve skutečnosti jde o znatelný posun kupředu v celkovém kontextu Burianova díla. Soubor nazval jeho autor *Porobení* (12 dokončených

Černý lovec,
olej z roku 1964,
jeden z obrazů cyklu Porobení

obrazů) a s většinou pláten se můžeme seznámit v knize Josefa Wolfa *Menschen der Urzeit* (1977). Celý cyklus má jeden jediný cíl, a to vzdát poctu tzv. primitivním národům, pro něž setkání s bílou civilizací znamenalo ztrátu svébytnosti a v některých případech i zánik. Společným jmenovatelem celého cyklu je člověk, obyvatel nejrůznějších koutů naší planety — *Polynésanka*, 1944, či *Bojovník národa Zulu*, 1963. Svými „primitivy“ se snaží Burian „poukázat na krásu lidství v nejširším slova smyslu a nastavit současné civilizaci zrcadlo, v němž se odrážejí jedny z jejích nejtěžších hříchů“ (Mazák).^{18/}

Přestože myšlenka cyklu je zřejmá již od prvního obrazu, jeho konkrétní podoba se rodila velmi dlouhou dobu. Poslední obraz *Mandarrg* nese vročení 1978, takže plných 35 let života tvořil Burian oleje, jež bojují proti dělení lidstva na rasy nadřazené či méněcenné. Můžeme s klidným svědomím označit cyklus *Porobení* za vrcholnou formu metamorfózy Burianova etnografického zaujetí a humanismu ve výtvarnou skutečnost.^{19/}

Poslední série obrazů se jmenuje *Obžalování* a představuje 10 dokončených olejů (ještě v roce 1980 byl cyklus znám pod názvem *Protiválečný cyklus*).^{20/} Stejně jako výše uvedené obrazy i tyto jsou veřejnosti neznámé a navíc nebyly dosud nikde reprodukovány. Je to velká škoda, neboť právě tyto práce, jež nejsou ovlivněny literární předlohou, mají veliký přínos pro pochopení malířovy osobnosti nejen z hlediska výtvarného. Až na výjimky vznikl cyklus v první polovině šedesátých let a teprve dodatečně k těmto obrazům autor přiřadil ještě tři díla, která byla namalována o řadu let dříve jako reakce na druhou světovou válku — *Návrat I*, 1945, *Návrat II*, 1945, a *Výzbrojní stanice*, 1938, 1950. Prostřednictvím personifikací, alegorií, symbolů a jasně dešifrovatelných výjevů se stětváváme s hrůzami války, bolestí i s obavami o budoucnost lidského pokolení. Jmenujme za všechny dva poslední obrazy cyklu, a to *Návrat ke žhavotekutému stavu*, 1963, a *Vrchol technického pokroku*, 1962, v nichž umělecké ztvárnění lidského sebezničení je jasným varováním před zneužitím objevů civilizace. Z hlediska rukopisného i z hlediska pojetí jsou oleje tohoto cyklu klíčem k posouzení, zhodnocení a zařazení Buriana do kontextu našeho umění. Tím je zpochybněn názor, že Burian je neschopen se vymanit ze své realistické popisnosti.

Třetí tvůrčí období, v němž se zrodily obrazy cyklů *Porobení* a *Obžalování*, je tedy charakterizováno novou kvalitou obsahovou i myšlenkovou. Jeho počátek, i přes několik olejů vzniknuvších již dříve, nastává na prahu šedesátých let a vedle tvorby rekonstrukční pokračovalo až do malířovy smrti.

Tygr ussurijský,
olej z roku 1966

Budeme-li hledat kontinuitu mezi obsahově popisnými obrazy prvního tvůrčího období a dalšími dvěma etapami Burianovy malířské dráhy, není nelogické toto vysvětlení. Umělcův vztah k přírodě se postupem času zákonitě prohluboval a přivedl Buriana až k zájmu o prehistorii živočichů i člověka. Od obrazů čistě geografických a etnografických přes umělecké zpodobnění vývoje života dochází k posunu až k poloze filozofující, jejímž rezultátem je právě cyklus *Obžalování*.

V Burianově díle je podstatnou měrou zastoupena rovněž tvorba portrétní, jež je veřejnosti známa pouze z nepatrné části. Portréty doprovázely umělcovu dráhu nepřetržitě od třicátých let, kdy Burian zpodobňoval především své blízké či známé — například *Jezdecký portrét nakladatele Julia Alberta*, 1935. V pozdějších letech se toto pole rozšiřuje o portréty známých osobností soudobého života či historie: *Portrét cestovatele Friče*, 1943. Do kontextu českého portrétního umění se Burian zapsal podobiznami vědce Jana Evangelisty Purkyně, vytvářených v padesátých letech v souvislosti s vydáním knihy *Purkyně ve Vratislavi* autorů I. Kubišty a V. Švarce. Obrazy tohoto přírodovědce a filozofa jsou výsledkem trpělivé práce rekonstrukční, již sloužily za podklad nikoliv skutečné modely, ale starý archívní materiál, dobové kresby, litografie a tisky. Tyto obrazy jsou mezi málem, které měla možnost posoudit i naše veřejnost. Uvedu zde alespoň dva oleje — *Jan Evangelista Purkyně I*, 1953, a *Jan Evangelista Purkyně II*, 1953. Portrétní tvorba Buriana vyvrcholila v šedesátých a sedmdesátých letech řadou portrétů vědců světového významu, kteří svůj život zasvětili zkoumání přírody — například olej *Georges Cuvier*, 1977, či *Jean Baptiste Lamarck*, 1977.

Ptáme-li se, jaký impuls nutil Buriana namalovat několik desítek portrétů v době, kdy je tato oblast umění tak trochu v útlumu, dostaneme jedinou a stručnou odpověď: je jím umělcův vztah k člověku. Ostatně kontinuita Burianových portrétů a obrazů-rekonstrukcí našich předků je zcela zřejmá. Burian se svými portréty, a to především vědců, začlenil mezi přední představitele naší portrétní tvorby.

Stejně tak jsou veřejnosti neznámé Burianovy obrazy současných živočichů (většinou olejomalby). Vznikaly převážně v posledních dvou tvůrčích obdobích. Malíř se v nich vyznal ze své lásky k mizející přírodě, z hlubokého vztahu ke všemu živému. Přípomenu alespoň již reprodukováný olej *Gorilla gorilla graueri*, 1964, nebo velmi působivý a podmanivý obraz *Ussurijský tygr*, 1966. Svůj poměr k přírodě vyjádřil Burian i v poselství účastníkům vernisáže výstavy v Mánesu (1981): „Dovolte stár-

noucímu malíři, aby vyjádřil svou obavu o budoucnost naší krásné přírody. Vždy jsem přírodu miloval a vždy mě uchvacovalo úžasné drama jejího vývoje. Važme si přírody a udělejme, prosím, vše pro to, abychom ji uchránili v co největším rozsahu i pro příští generace“.

V neuvěřitelném množství obrazů nalezneme zastoupení z mnoha tematických okruhů. Kromě již uvedených oblastí namaloval Burian několik desítek prací z naší historie (např. *Starověký hrnčíř*, 1974, olej, a *Na hradišti Staré Zámky v Brně-Líšni*, 1955, tempera), v sedmdesátých letech vzniklo několik olejů s národopisnou tematikou (např. *Australští domorodci*, 1975, *Křováci*, 1975), celou tvorbu doprovázejí obrazy s indiánskými motivy (např. *Náčelník préríjních Indiánů*, 1977, olej, a *Sitting Bull*, 1969, olej), dále akty, návrhy k výpravě pro operu Eugena Suchoně *Svátopluk*, zátiší a rovněž symbolické či alegorické výjevy (např. *Udavači a oběti*, 1948, olej).

Je samozřejmé, že při takovém množství obrazů tohoto širokého tematického spektra nemůžeme všechny práce řadit na stejný kvalitativní stupeň. Chtěl bych ale vyzdvihnout dva oleje z roku 1963: myšlenkově hluboký a srozumitelný obraz *Jsme jedné krve, ty i já* a impresi nočního ticha a skrytého napětí *Africká noc*, v níž dominuje obnažená postava mladé černošky.

Jedna z prvních ilustrací
k povídce Eduarda Štorcha Lovci sobů a mamutů
(tempera z roku 1932?). Byla reprodukována v Malém čtenáři, č. 14, 1932

UMĚLECKÁ PALEONTOLOGICKÁ REKONSTRUKCE

Naše minulost. Pojem, který v sobě skrývá nepřehledné množství záhad a dosud nevyřešených otázek, zároveň tajemná šifra, jejímuž vyluštění již tolik lidí zasvětilo veškerý svůj um, aby mohli alespoň dílem přispět do pokladnice znalostí o vzniku a vývoji života na Zemi. Snažili se a snaží se i dnes nahlédnout do dob před milióny let, do nenávratně zmizelých světů, kterým dal již dávno zaniknout čas. Především těmto obětavcům patří dík za naše vědomosti o minulosti Země, o minulosti a vývoji živočichů a rostlin a posléze i o historii vývoje člověka samého. Ano, nepoznané a neprobádané doby člověka dráždí, nenechávají ho v klidu, a jedině proto můžeme vyplňovat bílá místa na přímce času.

Jsme doslova zahrnuti vědeckými poznatky, ale pouze málo lidí dokáže svou fantazií, svým uměním a svou hlubokou znalostí přírody přetvořit suchá fakta v působivou přesnou skutečnost. Mezi ty nejznámější se zařadili N. Parker, G. Heilmann, Ch. R. Knight a J. Matthes. Na vrcholu však stanul rodák z Kopřivnice — Zdeněk Burian. Svě předchůdce a současníky předstihl nejen vědeckou přesností, přesvědčivostí a schopností oživit pravěk, ale především uměním vymazat hranice mezi vnímáním pouhého obrazu a vstřebáváním nové ohromující skutečnosti, jakou prehistorický živočich zajisté je.

Již jsem se zmínil, že druhé tvůrčí období je v Burianově díle charakterizováno přesunem umělcova zájmu do oblasti paleontologické a paleoantropologické. Toto období začíná prakticky až soustavnou prací v příslušné oblasti, tj. rokem 1940, ale první obrazy-rekonstrukce nesou u signování již letopočet 1935. Kde však hledat počátek?

Velmi důležitým mezníkem v Burianově tvorbě se stal již rok 1932, kdy v časopise *Malý čtenář* vyšla povídka profesora Eduarda Štorcha *Lovci sobů a mamutů*, doprovázená pěti Burianovými ilustracemi.²¹⁾ Povídka se dočkala u čtenářů velké odezvy, a proto se Štorch rozhodl rozšířit ji a přepracovat na román. Ale teprve páté vydání *Lovců mamutů*, které vyšlo roku 1937 v nakladatelství Toužimský a Moravec, je bohatě ilustrováno Burianem. Od této chvíle se k práci v oblasti geografické, etnografické a ilustrační přiřazuje tvorba, jež vynesla Burianovi přídomek „malíř pravěku“.

Docenta Josefa Augustu, pozdějšího profesora paleontologie Univerzity Karlovy, Burianovy ilustrace zaujaly. Vždyť šlo o kresby nejen výtvarně hodnotné, ale také vědecky přesné. Osobitý rukopis, smysl pro detail, přesnost, velká obrazotvornost a hluboký zájem o archeologii způsobily, že byl Burian roku 1935 profesorem Augustou pozván a požádán, aby podle ko-

Titulní strana sešitového vydání knihy Divy pravěta
(olej z roku 1940)

stry vymřelého svrchnojurského veleještěra diplodoka a kostí neandertálce načrtl jejich obrazové rekonstrukce. Burian byl během dvaceti minut hotov, a protože profesor Augusta byl spokojen, nabídl malíři spolupráci na dalších rekonstrukcích. Byl to první krok k jejich mnohaleté společné činnosti, jejímž výsledkem je dílo uznávané odborníky po celém světě.

Brzy po tomto setkání maluje Burian prvních šest obrazů s paleontologickou tematikou určených k uveřejnění (oleje o rozměrech 27 krát 42 cm jsou reprodukovány v VIII. svazku *Velkého ilustrovaného přírodopisu všech tří říší* vydaného v Praze roku 1949). Vůbec prvním obrazem s paleontologickou tematikou byl olej *Aridní krajina z doby permské*, 1935.

Od roku 1940 pak Burian pracuje na obrazovém doprovodu (13 olejů, 12 kvašů a 63 perokreseb) rozsáhlého spisu profesora Augusty *Divy pravěta*. S podtitulem *Kronika pravěké přírody a tvorstva* vyšla tato kniha roku 1942 v nakladatelství Toužimský a Moravec. Na téměř 750 stranách se autor zabývá vývojem života na Zemi a právě zásluhou Burianových rekonstrukcí si čtenář může minulé doby představit. Je třeba si povšimnout jedné zvláštnosti. Nejde totiž pouze o přesné rekonstrukce prehistorického živočicha, ale Burian dokázal barvami a štětcem přenést zobrazeného tvora z jeho života před tisíci lety do současnosti. Burianovy obrazy jsou více výjevem než záznamem nebo popisem. Je v nich zachycen pohyb a život. Těto skutečnosti také odpovídají doprovodné texty k jednotlivým rekonstrukcím (např. *Tyrannosaurus rex, král dravých veleještěrů, přepadl dva býložravé veleještěry druhu Trachodon annectens*).

Po této odborné publikaci, ve které se již Burian zcela představil ve své nové tvůrčí oblasti (již předtím *Zavátý život* z roku 1941), následuje soustavná a mnohaletá dřina na dalších rekonstrukcích. Zpočátku maloval Burian obrazy pro další společné dílo s profesorem Augustou *Tiere der Urzeit*, které vyšlo česky pod názvem *Hlubinami pravěku* ještě v témže roce (1956). Publikace byla vydána v mnoha jazycích a reedicích a jméno Burian si ve vědním oboru paleontologie vydobýlo svou pozici.

Od této doby si můžeme všimnout, že vždy určitý úsek rekonstrukční činnosti je věnován určité živočišné skupině. Je samozřejmé, že uvedené rozčlenění je pouze orientační. Tato skutečnost je podmiňována a určována postupným vydáváním odborných knih profesora Augusty, jež se té či oné části živočišné praříše věnují. Na počátku šedesátých let proto Burian maluje pravěké ptactvo, roku 1961 obrazy do publikace o mamutech, posléze zástupce plazů a obojživelníků. Všechny tyto rekonstrukce vznikají pod odborným dohledem profesora Augusty.

Dinodon libratus a Edmontonia rugosidens
(perokresba tuší z roku 1948)
— jedna z ilustrací
knihy J. Augusty Z hlubin pravěku

Ten však roku 1968 umírá, a tak štafetu přebírá v březnu 1969 profesor Z. V. Špinar, vědecký pracovník katedry paleontologie přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Zprvu šlo o sérii asi čtyřiceti obrazů pro chystanou obrazovou publikaci *Life before Man* a spolupráce vyvrcholila vznikem dvaceti šesti originálních rekonstrukcí pro knihu *Paleontologie obratlovců* (bližší údaje o všech obrazech jsou v závěrečných seznamech). Odborným poradcem byl až do malířovy smrti profesor Špinar; konečným výsledkem je 79 dalších rekonstrukcí, především obratlovců.

Kromě profesora Špinara mají zásluhu na vzniku několika dalších zoopaleontologických rekonstrukcí J. Beneš, pracovník paleontologického oddělení Národního muzea v Praze (převážně savci), B. Záruba (bezobratlí a krajiny), F. Prantl (1907–1982), který zasvětil život především studiu bezobratlých fauny starého paleozoika, v oblasti fytopaleontologie byl až do roku 1976 odborným poradcem prof. F. Němejc, své slovo měl rovněž J. Filip (1900–1981), znalec pravěkých kostěných nástrojů (v oblasti paleoantropologické). Větší počet zoopaleontologických rekonstrukcí vznikl ze spolupráce s V. Mazákem, který stál u zrodu olejomalb pro Východočeskou zoologickou zahradu ve Dvoře Králové nad Labem a pro švýcarské nakladatelství Kindler Verlag.

Burianovy obrazy, evokující s udivující přesvědčivostí představu zaniklého života na naší planetě, jsou nazývány odborníky i laiky paleontologickými či archeologickými rekonstrukcemi a jejich tvůrce bývá řazen mezi nejvýznamnější představitele vědecké ilustrace. Burian je však jasným důkazem toho, že v oblasti umění (a nejen zde) nelze vždy použít vžitě kategorie a z hlediska příslušného měřítká hodnot a kvalit dílo posuzovat. Ani jeden z termínů totiž nevystihuje Burianovu tvorbu plně a výstižně. S exaktní vědeckou kresbou či malbou jsou sice Burianovy práce sblíženy optickou přesností (která se pro Buriana stala tak charakteristickou), ale předstihují ji jedním základním rozdílem — nezobrazují skutečnost nás obklopující, přítomnou, ale z vědeckých hypotéz, z nepatrných částí nálezů, z různých teorií a na podkladě nejrozličnějších poznatků vytváří Burian obraz dávných věků tak, aby v nás vyvolal živou iluzi minulosti. A konečně — vývoj zvířat a rostlinstva je nám předkládán zcela v souladu s měřítkem geologickým. Burianovy obrazy bychom tedy mohli nazvat vědeckou uměleckou rekonstrukcí.

Často se hovoří o kompozici rekonstrukcí. Je logické, že se nepodřizuje pouze umělcovu citu, ale že kompoziční možnosti jsou limitovány požadavky paleontologické rekonstrukce. Zpravidla je na obraze zobrazena jedna rekonstrukce živočicha

z profilu či en face a ostatní zvířata jsou v jiných pozicích. Všimněme si, jak je tato kompozice přísně dodržována na obrazech-rekonstrukcích našich předků (spolu s V. Mazákem). Malíř tak respektuje specifčnost rekonstrukční tvorby. Obrazy budou přece sloužit především jako obrazový doprovod k odborným publikacím. Naprosto odlišnou kompozici pak nalezneme u obrazů, které nebyly původně určeny k reprodukci a vznikaly mimo rámec Burianovy veřejně a oficiálně známé tvorby. ^{122/}

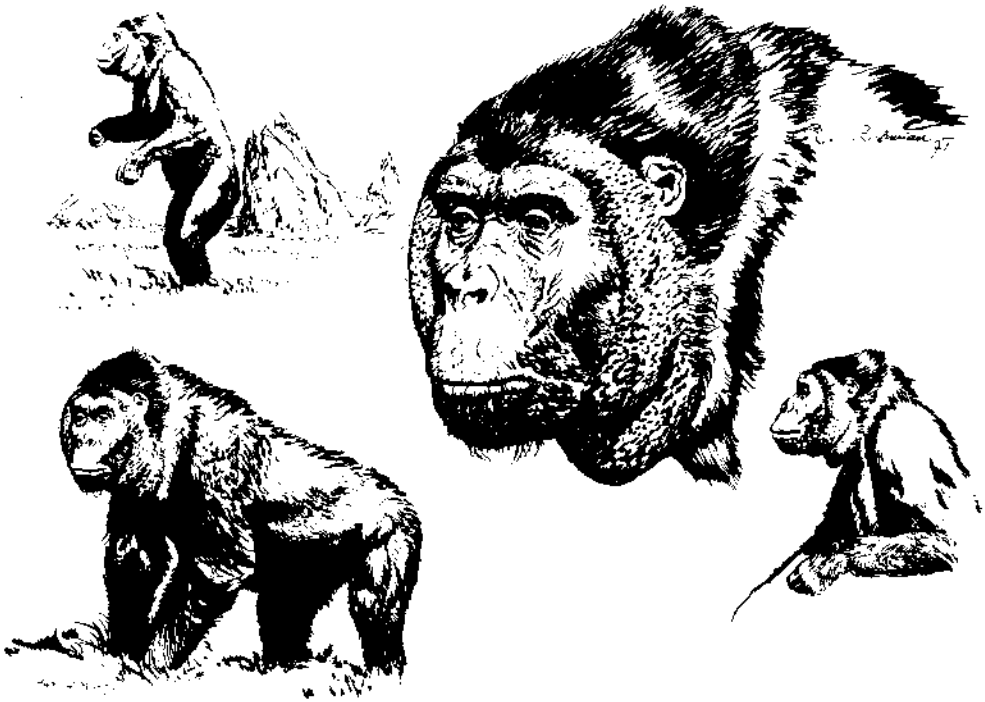
Zdůraznil jsem, že kompozice jak figurální, tak i barevná a světelná je v Burianových obrazech-rekonstrukcích determinována povahou samotného námětu. Burian byl nucen hledat nové cesty například k malířskému vyjádření souboje prehistorických živočichů nebo hromadných scén z nitra jeskyně.

V tomto případě je světelná a barevná kompozice příbuzná klasickému šerosvitu; jediný zdroj světla, kterým jsou ohniště, žhavé uhlíky nebo louč, napomáhá k plastické modelaci a vytváří zrakovou iluzi prostoru. V několika případech využívá Burian odkazu středověkého umění a pro dosažení dojmu monumentality nebo pro zdůraznění závažnosti zobrazovaného celku buduje svůj obraz na základě jednoduché kompozice vertikální, horizontální nebo diagonální (například *Tarbosaurus bataar*, 1970, olej, a *Iguanodon bernissartensis*, 1950, olej). Díky srozumitelné kompozici vyniká v obou případech síla a mohutnost, zcela zjevné atributy pravěkého živočicha.

Zároveň se zoopaleontologickými rekonstrukcemi vytváří Burian rekonstrukce, v nichž odhaluje tajemství původu tvora nejjinteligentnějšího, člověka. V těchto obrazech se malířovo ojedinělé vidění přírody a vrozená schopnost porozumět přírodním zákonitostem projeví v míře nejvyšší.

Zpočátku šlo o rekonstrukce neandertálců, na nichž Burian pracoval ještě s profesorem Augustou. Od roku 1962 však spolupracuje na rekonstrukcích našich předků s V. Mazákem. Jejich prvním společným úspěchem byla řada rekonstrukcí pravěkých lidí, uveřejňovaných v časopise *Živa* v letech 1971–1976. Byly součástí seriálu V. Mazáka *Z pradějin člověka*. Seriál vyvolal mimořádný zájem našich i zahraničních odborníků a stal se základem pro vědeckou publikaci *Jak vznikl člověk* s podtitulem *Sága rodu Homo*. V knize se setkáváme s řadou originálních rekonstrukcí, vytvořených speciálně k tomuto účelu.

„Dávná láska Zdeňka Buriana k národopisu ho přivedla přes velké obrazové cykly ze života barevných národů až ke stejně monumentálním cyklům ze života pravěkých lidí. Nemají-li Burianova pravěká zvířata dnes ve světě rovnocennou konkurenci, pak jeho obrazy pravěkých lidí jsou něčím, co zůstává daleko

Gigantopithecus blacki
(perokresba tuší z roku 1971);
studie lidoopa sloužily jako podklad k olejomalbě

za sebou snahu všech ostatních malířů. Právě v této části svého díla pracuje Zdeněk Burian víceméně sám, opíraje se o vlastní studium a vlastní pojetí. Přichází s řadou nových a vlastních prvků, které zasahují i do samotné odborné stránky věci". /^{23/}

O tom, jaký ohlas mají Burianovy rekonstrukce ve světě, si můžeme vytvořit představu z dopisu amerického malíře Roy G. Krenkela: „Díváme-li se na Burianovy obrazy, pak se nám zdá, že otevíráme dveře času a překračujeme práh jiného světa . . . Jakoby probuzení věkovitým čarodějem z šera tajných kabinetů a magických slov vystupují před námi ze stránek časopisu naši dávní předkové, aby se opět nakrátko objevili na denním světle a stali se skutečností pro smysly řadového čtenáře právě tak jako odborníka. Burianovo dílo představuje vrchol, skutečný *raison d' être* namáhavé práce paleontologů . . .“ /^{24/}

Roku 1977 vychází v nakladatelství Artia velká obrazová publikace našeho antropologa J. Wolfa *Menschen der Urzeit*. Kromě obrazů vzniklých pod vedením profesora Augusty a V. Mazáka je zde reprodukována řada temper, které by spíše patřily mezi tzv. žánrové obrázky z pravěku než do řady seriózních paleoantropologických rekonstrukcí. Chceme-li být objektivní v našem soudu, musíme si tuto skutečnost přiznat. /^{25/} Ve stejné publikaci se také setkáme s reprodukcemi několika olejů z Burianových neznámých cyklů (např. *Barevné kontrasty*) a s mnoha obrazy s tematikou národopisnou a historickou.

Jakousi rekapitulací Burianovy paleoantropologické tvorby především z druhé poloviny sedmdesátých let se stala kniha V. Mazáka *Prehistoric Man*, kterou vydalo nakladatelství Paul Hamlyn v Londýně roku 1980.

Poslední roky umělcova života vyplňovaly především tři sféry rekonstrukční činnosti. Byly to obrazy našich předků vznikající ve spolupráci s V. Mazákem, dále zoopaleontologické rekonstrukce pod vedením profesora Špinara a hlavně oleje pro Východočeskou zoologickou zahradu ve Dvoře Králové. Ze zamýšlené série třiceti čtyř obrazů jich stihl Burian vytvořit 22. Tato rozměrná plátna se stala základem trvalé expozice umělcova díla (podrobné údaje viz seznamy obrazů).

Burianova plátna nám však nepředstavují pouze prehistorické doby, kdy již existoval život ve vyšších formách, tedy v podobě živočichů a našich předků. Mezi obrazy nalezneme rovněž oleje s tematikou fytopaleontologickou (např. *Karbonský prales*, 1957) nebo přibližující nám minulost Země v érách, kdy se teprve utvářel povrch naší planety (např. *Azoikum*, 1971). Tyto obrazy zcela organicky zapadají do kontextu Burianových rekonstrukcí a představují vývoj Země ve všech časových úsecích.

Homo ergaster
(kresba tužkou a tuší z roku 1975);
tato kresba dokumentuje pečlivou přípravu
před vznikem každé rekonstrukce

ODBORNÍ PORADCI ZDEŇKA BURIANA

Burianovy paleontologické rekonstrukce představují ve svém celku velmi sugestivní vizi pravěku, jež paleontologii jako vědě napomáhá vytvářet a modelovat vědecký světový názor a přibližuje tak nejen veřejnosti tajuplné drama vývoje hmoty. Nesčetné zahraniční ohlasy a kritiky odborníků potvrzují, že Burianova rekonstrukční tvorba se natrvalo vryla do kamene historických úspěchů paleontologie. Bylo by však neodpustitelnou chybou a zároveň nekritické, kdybychom se při hodnocení obrazů spokojili pouze se signováním autora. Podpis „Z. Burian“ na definitivní podobě živočicha či krajiny v sobě skrývá mravenčí a vysoce fundovanou práci odborníků, kteří jsou vlastně duchovními otci vznikajících rekonstrukcí. Musíme si v této souvislosti uvědomit, že Burian nebyl v žádném případě paleontolog či archeolog. Bohatá tvůrčí invence, nadšení pro paleontologii, schopnost vniknout do zákonitostí přírody a smysl pro spolupráci a vědeckou přesnost jsou jistě velmi cenné atributy Burianovy malířské osobnosti, ale v oblasti paleontologické rekonstrukce musejí být podpořeny obrovským množstvím materiálů a podkladů ze strany vědců. Za namalovaným obrazem je třeba vidět spoustu hodin studia kostry, svalstva, rostlin a geologických podmínek, řadu připomínek a korekcí ze strany paleontologa či zoologa. Obraz, konečná rekonstrukce, se tak rodí ze vzájemné spolupráce malíře a odborníka. Pečlivá a přesná práce je základním pilířem pro vznik vědecky bezchybné rekonstrukce a v tomto případě se vzácně doplňoval Burianův výjimečně vyvinutý cit pro tvar, jeho biologickou funkci a účelnost s poznatky a především pochopením paleontologa pro tak osobitý způsob paleontologické činnosti.

Zde je nutné podotknout, že některé rekonstrukce z padesátých a šedesátých let jsou dnes již nepřesné (například obrazy australopitéků či archeopteryxů, u nichž se teprve před časem zjistilo, že nemohli mávat křídly směrem nahoru) a jediné díky vzájemné spolupráci paleontologa a malíře mohly být v sedmdesátých letech mnohé přemalovány či namalovány znovu, přičemž již byly respektovány nové poznatky vědy. I to svědčí o poctivém přístupu Z. Buriana a odborníků k práci.

Odborný poradce tedy pro Buriana vypracovával jakýsi scénář obrazu, ale ani v nejmenším neurčoval formu výtvarného projevu. Je zajímavé, že právě v něm se ztotožňovala přirozenost malíře s přísnými měřítky paleontologické rekonstrukce.

K otázce spoluautorství se vyjádřil v katalogu jedné z posledních Burianových výstav V. Mazák, jehož slova doplňují předešlé řádky: „Chtěl bych využít této příležitosti a dotknout se zcela otevřeně ještě jedné otázky, která se někdy v souvislosti s pa-

Nové poznatky paleontologů si vyžádaly opětovné rekonstrukce živočichů.
 V tomto případě jde o rod Edaphosaurus, u něhož zjištění,
 že se živil převážně rostlinnou potravou, znamenalo změny v anatomii hlavy
 (oleje z roku 1941 a 1978)

leontologickými rekonstrukcemi Mistra Buriana vynořuje. Je to otázka tzv. spouautorství vědeckých pracovníků, s nimiž Zdeněk Burian spolupracoval a spolupracuje. Sám jsem jedním z nich a spolupracoval jsem s Mistrem Burianem asi na stovce obrazů. Uvádím to proto, aby bylo jasné, že vím, o čem mluvím. Mohu prohlásit, že mé „spouautorství“ spočívalo vždy jen v tom, že jsem profesionální přírodovědec a že je tudíž pro mne snazší získat pro malíře nezbytný podkladový materiál. Někdy jsme spolu diskutovali o zamýšleném obraze ještě před jeho započítím, jindy až nad téměř hotovým dílem. Mistr Burian se vždy dožadoval té nejpřísnější kritiky, zejména pokud šlo o odbornou stránku věci. Všechny obrazy, jejichž vznik jsem měl možnost sledovat, byly tvořeny naprosto suverénně a bez jakýchkoliv rozpaků v základní koncepci obrazu. Podmínkou ovšem bylo to, aby umělec mohl podkladový materiál náležitě vstřebat a aby svůj již vzpomínaný intuitivní smysl pro řád věcí v přírodě mohl ukončit metamorfózou dochovaných fosilních zbytků v živého tvora či rostlinu. Autorem této metamorfózy byl Zdeněk Burian vždy sám. Odmítám proto v této souvislosti z plného přesvědčení slovo „spouautorství“! Domnívám se, že každý odborník, který s Burianem spolupracoval či spolupracuje, je v podstatě jen garantem toho, že do Burianova ateliéru „nepronikl falešný model.“ /²⁶/

Berme tedy v úvahu slovo spouautor do takové míry, do jaké zasahovala práce odborného poradce. Zříkat se však pojmu spolupráce a nevidět tak podíl odborníka na procesu vzniku paleontologické rekonstrukce by nebylo vděčné.

Již jsem se o Burianových poradcích zmínil v předešlém textu, někteří z nich však zasluhují v každém ohledu větší pozornost.

Prof. Josef Augusta (1903—1968) — dnes již klasické jméno nejen naší paleontologie. Profesor Augusta má největší podíl zejména na profesionálním růstu paleontologie a paleontologické rekonstrukce, ale rovněž na popularizaci oboru mezi nejširšími vrstvami. Právě jemu náleží poděkování za objevení Buriana — malíře pravěku — a za třicetileté odborné vedení umělce.

Augusta byl jmenován profesorem paleontologie na Karlově univerzitě roku 1946 (po prof. J. Pernerovi) a jeho vědecké zkoumání se soustředilo především na studium spodnopermských krytolebců z Boskovické brázdy a spodnopermských ryb. Kromě několika beletristických publikací o pravěkém tvorstvu (viz seznamy) spojujeme prof. Augustu především s obrazovými publikacemi, které jsou výsledkem spolupráce právě se Zdeňkem Burianem. Prostřednictvím těchto rekonstrukcí byla proslavena československá paleontologie doslova po celém světě. Ne-

Prof. RNDr. Josef Augusta, DrSc.

smíme ale zapomenout ani na dvě knihy z dřívějších dob: *Úvod do všeobecné paleontologie* (1936, spolu s M. Remešem) a *Divy prasněta* (1942). Augusta a Burian postihli svými společnými rekonstrukcemi podstatnou část živočichů a připravili tak podmínky pro práci dalším odborníkům. Oba dokázali zpřístupnit grandiózní vývojový proces v celé pestrosti a bohatosti forem.

Spolu s profesorem Augustou namaloval nebo nakreslil Burian největší množství rekonstrukcí prehistorických živočichů, za účasti dalších odborníků vznikly i panoramatické pohledy do jednotlivých geologických éř a konečně v oblasti paleoantropologie vznikla z této spolupráce řada originálních rekonstrukcí (viz seznamy obrazů). Roku 1963 byl profesorovi Augustovi udělen Řád práce.

Prof. Zdeněk V. Špinar (nar. 1916) navázal na úspěšnou tradici vzájemné spolupráce odborníka a umělce a od roku 1969 pokračoval v odborném vedení po Augustovi.

Profesor Špinar je autorem mnoha odborných publikací a vysokoškolských učebnic pro studenty přírodovědeckých fakult (*Základy paleontologie bezobratlých*, 1960; *Úvod do zoopaleon-*

Prof. RNDr. Zdeněk V. Špinar, DrSc.

tologie, 1965; *Systematická paleontologie bezobratlých*, 1965), vrcholem jeho vědecké činnosti a rovněž spolupráce s Burianem jsou dva tituly z nedávných let: *Paleontologie obratlovců*, 1984, a *Paleontologie*, 1986. Profesor Špinar se věnuje studiu paleontologie v celém jejím rozsahu, ale největší pozornost soustřeďuje na studium obratlovců, konkrétně třídy *Amphibia*. Nespornou předností vědecké práce profesora Špinara je systematicčnost, neustálé a nekonečné objevování nových poznatků a souvislostí, vysoká odbornost a obdivuhodný elán a píle. Spolu s Burianem vytvořil profesor Špinar 79 rekonstrukcí, s nimiž se kromě výše uvedených publikací můžeme setkat také v knize *Life before Man* (1972). Profesorem přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy se Špinar stal roku 1965, je laureátem státní ceny Klementa Gottwalda (1962).

Je zajímavé si povšimnout určitého posunu v pojetí paleontologické rekonstrukce. Rekonstrukce, jejichž odborným poradcem byl profesor Augusta, zachovávají většinou přísně jednotný kompoziční přístup — na obraze je představen živočich v jednom nebo ve dvou exemplářích. Mnohé olejomalby, které

RNDr. Vratislav Mazák
při vernisáži výstavy v Galerii V. Špály
v r. 1981

vznikly za spolupráce s profesorem Špinarem (ale také V. Mazákem), jsou však spíše panoramatickým záběrem krajiny určitého období s několika typickými zástupci živočichů (například *Fauna eocenních močálů v Geiseltalu*, 1976).

Vratislav Mazák (1937–1987) — zoolog, pozornost věnoval především kočkovitým šelmám a kytovcům. Hluboký zájem o přírodu ho přivedl k paleoantropologii a posléze i k zoopa-leontologii. Vrcholem tohoto zájmu je publikace *Jak vznikl člověk* (1977 a 1986), o níž jsou podrobnější údaje již v textu. Kromě toho je V. Mazák autorem knížek *Velké kočky a gepardi* (1980) a *Kytovci* (1988). Mazák byl Burianovým odborným poradcem hlavně v oblasti paleoantropologie, později se podílel na vzniku obrazů pro Východočeskou zoologickou zahradu ve Dvoře Králové nad Labem a pro nakladatelství Kindler Verlag (viz seznamy). Pro V. Mazáka byla charakteristická ohromná šíře zájmů, nezměrná tvůrčí aktivita a skloubení odborných znalostí s fabulační schopností a srozumitelností. V několika přípa-

dech, především v katalogích Burianových výstav, nahrazoval svými krátkými studiiemi práci výtvarných kritiků, kteří Burianovi nevěnovali pozornost.

Josef Beneš (nar. 1927) — paleontolog, od roku 1961 pracovník Národního muzea, v letech 1975—1987 vedoucí paleontologického oddělení. Specializací J. Beneše jsou savci pleistocénu. S Burianem spolupracoval na sedmnácti rekonstrukcích, z nichž většina je reprodukována ve společné publikaci *Prehistoric Animals* (1979). Kromě toho je J. Beneš autorem řady odborných pojednání, článků a spoluautorem učebnice biologie pro 3. ročník gymnázií.

Prof. František Němejc (1901—1976) — zakladatel moderní české paleobotanické školy, profesor paleobotaniky na katedře paleontologie (od r. 1952), laureát státní ceny Klementa Gottwalda (1955). Zabýval se hlavně permokarbonskou flórou, je objevitelem senonské flóry jihočeských pánví (1938). Svě celoživotní poznatky shrnul do obsáhlého čtyřsvazkového díla *Paleobotanika* (1959—1975). Svými odbornými znalostmi se podílel především na vzniku paleontologických rekonstrukcí vyžadujících poznatky z fytopaleontologie. Napomáhal tak zrodu rekonstrukcí, které respektovaly vědecké poznání ve všech směrech.

Josef Wolf (nar. 1927) — antropolog a etnolog, v letech 1950—1975 působil jako pedagog na Karlově univerzitě, v současné době vědecký pracovník Psychologického ústavu ČSAV v Praze. Vrcholem spolupráce J. Wolfa a Z. Buriana je obrazová publikace *Menschen der Urzeit* (1977), pro kterou bylo vytvořeno celkem 59 nových maleb. Kromě toho je J. Wolf autorem např. knihy *Poslední svědkové pravěku* (1970) či *Abecedy národů* (1984).

Bořivoj Záruba (nar. 1939) — vedoucí paleontologického oddělení Národního muzea v Praze, zabývá se především studiem mladších geologických útvarů. Výsledkem spolupráce s Burianem je *Svět vymřelých zvířat* (1983) a v současné době pracuje na rozsáhlé obrazové publikaci s paleontologickou tematikou, jejímž základem budou reprodukce Burianových rekonstrukcí.

Na závěr této kapitoly bych rád zdůraznil, že v průběhu diskusí o nově vznikající rekonstrukci se mezi malířem a odborníkem utvářel přátelský vztah, který byl nepostradatelný pro tak náročnou práci odbornou a výtvarnou.

REALISMUS A REKONSTRUKCE

Většina Burianových obrazů, ať již paleontologické rekonstrukce či olejomalby s tematikou národopisnou, historickou a přírodovědnou, je naší veřejnosti zatím neznámá. Odborné a populárně naučné publikace, jež jsou doprovázeny Burianovými obrazy, totiž vydává (s velkým úspěchem a v nemalém nákladu) PZO Artia v Praze. Toto nakladatelství vydalo na dvě desítky knižních titulů s paleontologickými obrazy Buriana a knihy jsou přeloženy téměř do dvaceti jazyků světa. Českou verzí se prozatím může chlubit pouze několik titulů (např. *Velká kniha o pravěku* profesora Špinara, 1984).¹²⁷

O úspěchu Buriana svědčí i to, že na jaře roku 1980 byla v Tokiu v parku Seibuen otevřena stálá výstava zvětšených reprodukcí obrazů s pravěkou tematikou. Oceněním práce je rozhodně i fakt, že si newyorská televize v roce 1969 vybrala pro své barevné vysílání, v němž uváděla seriál o vývoji živočichů a člověka, obrazový doprovod právě z díla Buriana, ač měla možnost získat s mnohem menšími technickými potížemi obrazy jiných malířů. Burianovy rekonstrukce také nalezneme ve speciálním dílu o vývoji života na Zemi, který je součástí světoznámého patnáctisvazkového díla *Grzimeks Tierleben*. Burianovy reprodukce můžeme najít v přírodovědných institucích po celém světě, staly se nedílnou součástí odborných publikací zabývajících se evolucí života naší planety.

Ne vždy však byla cesta k ocenění tak přímočará, jak by se na první pohled zdálo. Především padesátá a šedesátá léta přinesla do malířova života mnoho smutných okamžiků, jež byly odrazem tehdejší krajně nepříznivé situace v našem výtvarném životě. Neobešlo se to ani bez jistého bojkotování ze strany výtvarné kritiky, o níž dnes víme, že v té době patřila k nejslabšímu článku výtvarného umění (obdobná situace nastala také v literatuře). Snaha prosazovat mnohdy dogmatické názory ze strany kritiků, zneužívání ryze osobních záležitostí, nedostatek tolerance k jinému estetickému názoru — to byly hlavní důvody, které místo diskusí a přesvědčování vytvářely pocity zaujaté nevrážlivosti a nenávisti.

Útoky proti Burianovi rázně zastavilo v letech 1952–1953 ministerstvo kultury, jež malíře přímo vyzvalo, aby pokračoval v další práci, na níž má naše společnost zájem.

Burian byl na počátku padesátých let opravdu v nezáviděníhodné situaci. Co však bylo příčinou bariéry mezi ním a výtvarnou kritikou (mnohokrát laickou) v dalších letech? Snad nebudu daleko od pravdy, když napíši, že nejpravděpodobnější příčinou vzniku takové situace byla rivalita mezi zastánci Z. Buriana a zastánci modernistických tendencí ve výtvarném umění. Ne-

kritičtí obdivovatelé malířova díla mají zajisté pravdu v tom, že Burianovy prehistorické rekonstrukce nemají dosud konkurenci, že je jim vlastní trvalá hodnota, ale chybují, když jsou přesvědčeni o Burianově prioritním postavení ve výtvarném umění. Je to stejně nesmyslné jako porovnávat Buriana s předními současnými malíři, a tak dokazovat, že Burian není umělec.

I přes nepříznivé okolnosti se Burian dokázal v šedesátých letech postavit za svůj výtvarný názor. Tento postoj ho přivedl až k podpisu manifestu Kooperativy realisticky tvořících výtvarných umělců a tvůrčích skupin SČSVU (1966), což byla protiváha proti abstraktivisticky zaměřenému Bloku tvůrčích skupin SČSVU.

Je pravdou, že Burian modernistické tendence ve výtvarném umění neuznával a přehlížel je; na druhou stranu ale musíme pochopit, že umělci, který měl tak vyhraněný smysl pro realismus a kterému byla vlastní schopnost zobrazit v realitě vše, aniž by se musel ve svém výtvarném projevu uchýlovat k deformacím tvarovým a tím k nečitelnosti svého díla, bylo nefigurativní umění oblastí příčící se jeho citění. Burian se se svým názorem netažil, a tak se dá samozřejmě předpokládat, že jeho mínění nezůstalo bez odezvy.

Nezbývá nám tedy nic jiného než konstatovat, že napětí mezi Burianem a výtvarnou kritikou je výsledkem pouhého nedorozumění, vzájemného nepochopení a neobjektivního přístupu při hodnocení a vynášení konečných soudů. Dnes je situace podstatně příznivější, i když nahrazování Burianových rekonstrukcí zcela neprofesionálními malbami či kresbami v některých odborných publikacích svědčí o ne úplně vyřešeném problému. Spíše smutně působí informace z odborného časopisu *Výtvarný život* /²⁸/, ve kterém autor článku Pavel Dvořák připomíná případ, kdy výtvarná redaktorka odmítla Burianovy ilustrace k populárně vědecké knize s odůvodněním, že jde o kýče!

Burianovy rekonstrukce mají pečeť vědecké přesnosti a kdyby časem vědecký i výtvarný názor pokročil, zůstane obrazům hodnota dokumentu a znalostí naší doby. Navíc nelze nepřiznat nesporný umělecký účinek a výjimečnou schopnost evokace pravěkého života. Není třeba proto dělat z Buriana nedotknutelnou osobnost; jeho obrazy budou mít navždy své místo v paleontologii i ve výtvarném umění, vždy budou mít spousty stoupců a obdivovatelů.

Dómnívám se, že občasné spory ohledně Burianova realismu jsou zcela bezpředmětné. Připomeňme si, že v marxistickém chápání umění je podstatou realismu směřování k poznávání objektivních zákonitostí života na základě pravdivého poznání

Iguanodon bernissartensis
(olej z roku 1979)

existující skutečnosti. Pomineme-li fakt, že pravěk již není realita hmatatelná, musíme přiznat, že v oblasti paleontologické rekonstrukce platí tato pravda dvojnásob. Burianovy obrazy vedou k snazšímu pochopení Darwinovy vývojové teorie, a navíc ji v mnoha momentech podpořily a vyplnily mezery na pomyslné evoluční přímce. V této souvislosti je vhodné připomenout zajímavý poznatek. V šedesátých letech přichází americký paleontolog Robert T. Bakker s novým pojetím anatomie a fyziologie vyhynulých dinosaurů. Podstatou nové teorie je zjištění, že druhohorní veleještěři nebyli tak těžkopádní a neohrabaní, jak se dosud věda domnívala, ale že jim byla vlastní neobvyklá aktivita a pohyblivost. Bakker svou myšlenku plně podložil a odůvodnil. Ukázalo se totiž, že například způsob zakloubení končetin k tělu odpovídal více způsobu zakloubení končetin u savců než u dnes známých plazů. Bakker rovněž předpokládal, že ocas těchto plazů byl nesen volně nad zemí jakožto protiváha dlouhého trupu (podle dřívějších teorií byl ocas vláčen po zemi). Podíváme-li se po tomto malém intermezzu na studie dinosaurů, které Burian vytvářel již ve čtyřicátých letech, zjistíme, že stavba předních končetin plně odpovídá teorii Bakkerova.

V žádném případě nemůžeme a ani nechceme Burianův realismus směřovat s jakýmsi panrealismem (i když se tak často ze strany nekritických obdivovatelů stává). Metodu realistické sdělnosti Burianových obrazů si bezpodmínečně vyžadují kritéria paleontologické rekonstrukce, jejíž základní podmínkou je vědecká přesnost, srozumitelnost a pochopitelnost. Tyto atributy Burian metamorfoval do podoby svého výtvarného vyjadřování, které můžeme definovat jako jednu z podob moderního realismu tohoto století. Tato forma malířského vyjadřování spolu se složkou ideovou a světonázorovou vytvářejí uměleckou hodnotu Burianových děl.

Burianův výtvarný projev v oblasti rekonstrukční byl v poslední době označován termínem imaginativní realismus. V současnosti nejvíce vystihuje Burianovu schopnost zobrazit přírodu prehistorických ér. Nelze však nevidět, že Burianova imaginace má přísně vyměřený prostor, jehož hranicemi jsou vědecké poznatky. Burianovy obrazy jsou symbiózou malířovy fantazie se znalostmi paleontologů, nerahraditelnou roli mají ale také intuice, cit pro živý organismus a specifické vidění přírody.

Mnohdy se hovoří o romantické složce Burianových rekonstrukcí. Její existence má své opodstatnění. Veškerý pulsující život, který nás obklopuje a jehož jsme sami nedílnou součástí, se promítá do vědomí každého jedince. Umělec se této skutečnosti

Diplodocus longus
(olej z roku 1978)

zmocňuje, prožívá ji a tím určuje a vytváří konečné sdělení v podobě výtvarného díla. Umělcův subjekt vrývá své definitivě formu, která je odrazem vztahu autora k realitě. Burianovým vztahem ke světu byl především proces neustálého poznávání přírodních jevů a odhalování tajemství minulosti. A právě toto odkrývání pravdy se stalo pro Buriana studnicí uměleckého vzrušení, jakéhosi romantického opojení. Proto nalezneme jisté romantické prvky ve scénách přírodních katastrof a na obrazech s výjevy z hloubi jeskyně. Mám na mysli především způsob barevného vyjadřování, neboť to podtrhává a utváří celkový vjem. Zároveň podotýkám — bylo by hrubou chybou zaměňovat romantické prvky Burianových obrazů s romantismem jako takovým.

Budeme-li hodnotit Burianovy rekonstrukce, musíme si uvědomit, že nevystačíme pouze s tradičními výtvarnými měřítky, ale přistupují k nim neméně důležitá hlediska mimoestetická. Nemale slovo by tu měl mít vědec, který by dokázal odpovědět na mnohé otázky, jež si výtvarný kritik při posuzování Burianových rekonstrukcí klade. Burian se svou rekonstrukční tvorbou poněkud vymkl z konvenční šablony výtvarné kritiky a donutil ji rozšířit stupnici náhledů na umění. Proto je nutné mít vždy na zřeteli, zda hodnotit obraz z aspektu přísně výtvarného, kulturně výchovného nebo stroze vědeckého. Rovněž poslání obrazu by mělo být bráno v potaz: zda jde o volnou malbu, rekonstrukci určenou k reprodukci v odborné knize či nástěnnou tabuli. Tomu se samozřejmě podřizuje nejen rukopis, ale i volba námětu a kompozice. Na závěr kapitoly budu citovat slova V. Mazáka, který často v různých periodikách suploval výtvarného kritika Burianova díla: „Burianovo dílo je přece svým zaměřením a povahou u nás zcela výjimečné a specifické. Musí tedy a priori být posuzováno z poněkud jiného úhlu. A tento úhel pohledu na Burianovo dílo je patrně nutno ještě hledat.“ /²⁹/

SOUČASNÁ PALEONTOLOGICKÁ REKONSTRUKCE

Zdeněk Burian se bezesporu v oblasti paleontologické rekonstrukce stal fenomenální osobností. Je však otázkou, zda jeho autorita bude podněcovat další výtvarníky k následování v započaté cestě či zda je nebude spíše odrazovat. Každý nový tvůrce rekonstrukcí se totiž vystavuje nebezpečí, že bude s Burianem porovnáván, a i on sám se při práci neubrání, aby mu jakýsi „burianovský“ komplex nesvazoval ruce v jeho výtvarném pojetí. Zároveň se zákonitě veřejnost i kritika rozdělí na dvě názorově rozdílné skupiny, které budou posuzovat, jak dalece se výtvarník Burianovi přiblížil a zase naopak, nakolik se mu podařilo od Buriana odpoutat.

Je zajímavé, že máme celou řadu vynikajících ilustrátorů věnujících se odborné přírodovědné kresbě či malbě. Uvedu alespoň namátkou — Alena Čepická, Květoslav Hísek, Libuše Knotková, František Severa, Zdeněk Berger, František Gregor aj. Žádný z nich se však na cestu paleontologické rekonstrukce zatím nevydal.

Kromě Buriana se u nás paleontologické a paleoantropologické malbě věnuje zasloužilý umělec profesor Jiří Mikula, který spolu s Karlem Žeberou vytvořil velké množství obrazů-rekonstrukcí krajín a obyvatel Povoltaví, Polabí a Poohří z doby třetihor a čtvrtohor. Obrazy profesora Mikuly jsou prosty vlivu Burianova pojetí (spíše než kritéria vědecké rekonstrukce by tyto obrazy snesly měřítka výtvarného kritika).

V poslední době se můžeme setkat se jménem Ladislava Pokorného, který se začal v sedmdesátých letech rovněž zabývat malbou s prehistorickou tematikou (především pod vedením Ch. Troníčka). Mnohé obrazy Pokorného však až příliš prozrazují, kdo je jeho vzorem. Kolem těchto rekonstrukcí se rozvířila obrovská diskuse¹³⁰, v níž nechyběla ani nařčení z porušování autorských práv. V každém případě však musíme kvitovat, že Pokorný má chuť a především odvahu se rekonstrukcím věnovat. Bylo by předčasné již dnes hodnotit. Věřme, že pod odborným vedením se Pokornému podaří odstranit některé nedostatky, jimiž jsou například anatomické prohřešky, a budeme doufat, že brzy nalezne svůj, připojují ryze svůj, výtvarný projev.

Rekonstrukcemi geologických dob v minulosti Země se rovněž zabývá malíř Ludvík Pešek, jehož obrazy jsou velmi působivé. Reprodukce obrazů nalezneme v reprezentativní publikaci *Planeta Země* (1970).

V souvislosti s paleontologickými rekonstrukcemi se nyní objevila další jména — Zdeněk Berger, František Skála a Adolf Absolon. Prvně jmenovaný doprovodil svými rekon-

strukcemi např. článek J. Beneše *Proč vymřeli dinosauri* (ABC, 1983, č. 5) a zbývající dva vytvořili několik rekonstrukcí pro publikaci *Život* (Mladá fronta, 1987). A. Absolon se svého úkolu zhostil velmi úspěšně, ale v ostatních případech se nabízí otázka, proč autorský kolektiv této jinak nádherné knihy pozapomněl, že ve své zemi mají rekonstrukce malíře, kterého zná celý svět. Nejinak je tomu i v případě rekonstrukcí krajin minulých epoch autora Vladimíra Nováka v publikaci *Planeta Země* (1984), vydané v témže nakladatelství.

Pro úplnost ještě uvedu, že v současné době pracuje profesor Špinar s několika výtvarníky na nových rekonstrukcích. V jeho knize *Paleontologie obratlovců* se setkáme se jménem Lubomír Dědek, jehož rekonstrukce jsou nejen anatomicky správné, ale jsou sympatické především osobitým rukopisem.¹³¹ Ve stejné publikaci nalezneme rovněž rekonstrukce V. Lenského a posledním malířem, který pod vedením profesora Špinara vytváří rekonstrukce, je Juraj Gullár. S jeho obrazy neměla veřejnost dosud možnost se seznámit.

O nutnosti vzniku dalších originálních rekonstrukcí snad není třeba polemizovat. Paleontologie nezůstává se svými poznatky neměnná a jejich suma se neustále zvyšuje. Mnohé údaje je nutné znovu přehodnocovat z hlediska nových souvislostí, další objevy vyplňují mezery ve vývojovém řetězci, a tak nám zbývá jen doufat, že i mezi našimi výtvarníky se najde tvůrce schopný pokračovat v načaté cestě umělecko-vědní rekonstrukce.

EPILOG

Burianovo dílo ilustrátorské i rekonstrukční je oblíbeno a ctěno všemi věkovými kategoriemi, obdivováno i odsuzováno výtvarnými kritiky. Toto rozporuplné přijímání umělcovy tvorby je v kontrastu se samotnou osobností malíře. Jeho celý život není ničím jiným než přirozeným vývojem člověka i umělce, který žil skromně, bez jakéhokoliv povrchního bohémství, tak trochu v ústraní před současnou civilizací. O to více a naléhavěji k nám promlouvá jeho dílo: ve svých cyklech reaguje na problémy a „nemoci“ dvacátého století, vyznává svou lásku k lidem i k přírodě, svou tvorbou rekonstrukční pomáhá budovat moderní vědu. Sedm desetiletí zůstal Burian věrný sobě samému, nikdy nepodlehł módnosti a jeho práce vždy dokazovaly, že Burianův umělecký profil byl formován pouze přirozeností plynoucího času a životními zkušenostmi. Tento fakt částečně vysvětluje skutečnost, že Burian se nikdy nepřihlásil k žádné umělecké skupině, dokonce bychom marně hledali společné znaky nebo důkazy vzájemného ovlivňování.

Dlouhodobé protikladné přijímání umělcovy tvorby je také příčinou, proč byl Burian jmenován zasloužilým umělcem až v květnu roku 1980.^{32/} Tak trochu ironií osudu zůstává, že teprve v roce svého úmrtí se Burian dočkal po letech další větší výstavy. Na jaře 1981 byla otevřena výstava v Galerii Václava Špály (v Praze naposledy roku 1966), která se stala rekapitulací Burianova plodného života. Zanedlouho následovala v pražském Mánesu druhá výstava a — aby náš výčet byl úplný — 1. července 1981 byla zahájena ve výstavní síni nakladatelství Albatros již třetí expozice Zdeňka Buriana. Toho dne však Zdeňk Burian umírá v pražské nemocnici Na Františku.

Na indické vesnici —
olej z roku 1930;
tento obraz je součástí cyklu Země a lidé

Asie III —
olej z roku 1931.
Je také součástí cyklu Země a lidé

Slon indický s mládětem,
olej z roku 1973. Je vyjádřením vztahu k současné přírodě

Ideální obraz krajiny v Severní Americe za doby eocenní
(olej z roku 1935)
— jedna z vůbec prvních obrazových rekonstrukcí Z. Buriana

Machairodus cultridens
(olej z roku 1940) —
jedna z 25 obrazových rekonstrukcí
z knihy J. Augusty Divy prasevěta

Palaeobatrachus grandipes
(olej z roku 1969)

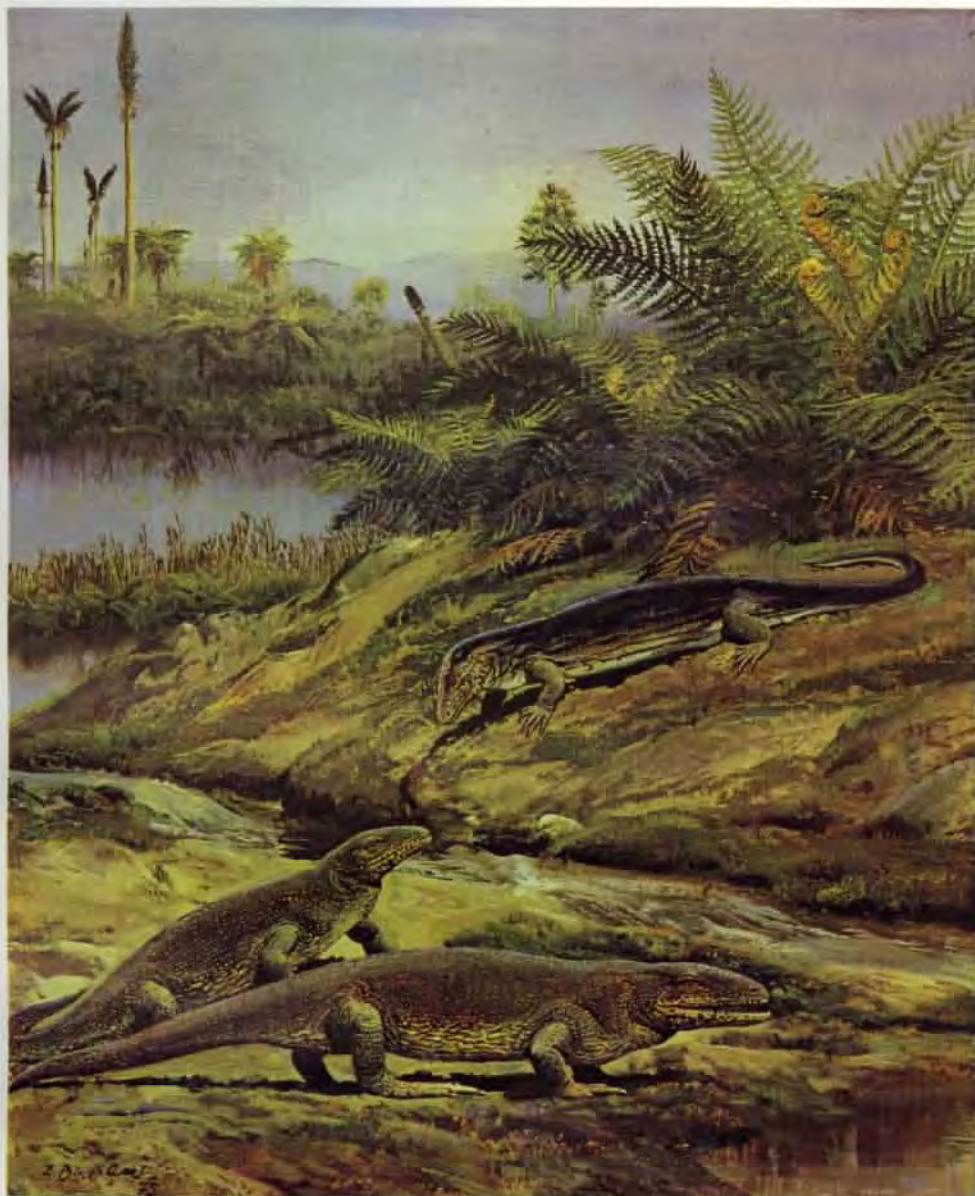

Panthera fossilis
(olej z roku 1970)

Deinotherium giganteum
(olej z roku 1973)

Gephyrostegus a Solenodonsaurus
(olej z roku 1975)

Thrinaxodon liorhinus
(olej z roku 1975)

Longisquama
(olej z roku 1976)

Ankylosauria
(olej z roku 1976)

Chasmosaurus belli
(olej z roku 1976)

Fauna eocenních močálů
(olej z roku 1976)

Krajina středních Čech v miocénu
(olej z roku 1976)

Barosaurus lentus
(olej z roku 1976)

Plesiadapis tricuspidens
(olej z roku 1977)

Macaca florentina a Bison priscus
(olej z roku 1977)

Pliopithecus vindobonensis
(olej z roku 1977)

Mesopithecus pentelici
(olej z roku 1977)

Homo erectus erectus
(olej z roku 1955)

Homo sapiens neanderthalensis
(olej z roku 1954)

Homo erectus erectus
(olej z roku 1954)

Paranthropus boisei
(olej z roku 1971)

Homo erectus olduvaiensis
(olej z roku 1972)

Sivapithecus indicus
(olej z roku 1981)

Stegosaurus unguatus a *Ceratosaurus nasicornis*
(olej z roku 1980)

POZNÁMKY

- ^{1/} Neff, O.: Jak se kreslí dobrodružství. — Albatros. Praha 1980, s. 8.
- ^{2/} Tamtéž, s. 9.
- ^{3/} Svobodné slovo, Praha 3.11. 1967.
- ^{4/} Chceme-li být zcela upřímní, při odchodu z Akademie se hrál svou úlohu i jistý konflikt, který v očích tehdejšího vedení nenašel, bohužel, pochopení.
- ^{5/} Přítel, na jehož pozvání Burian na Slovensko přijel, se jmenoval Timofej Stefanovič Šinály.
- ^{6/} Mazák, V.: Zdeněk Burian opět v zeměpisném časopise. — Lidé a země, 24, 1975, 2, s. 77. Praha.
- ^{7/} Svě jméno i geografické dílo poškodil S. Nikolau politickou činností ve prospěch krajní pravice a postojí za okupace.
- ^{8/} Nakladatelství založil rodák z Vamberka Josef Richard Vilímek (1835—1911), známý jako vydavatel *Humoristických listů*. Od roku 1885 převzal nakladatelství jeho syn J. R. Vilímek (ten pak na zahradě domu č. 22 v Opatovické ulici postavil velkou budovu, kde umístil moderní nakladatelství a tiskárnu).
- ^{9/} Nakladatel Šeba doplatil na situaci, kdy Karel May byl po určitou dobu zatracován.
- ^{10/} Z dopisu amerického malíře Roy G. Krenkela V. Mazákovi.
- ^{11/} Poslední a nedokončenou ilustrací pro *Pionýr* byla barevná tempera pro povídku B. Šnajdera *Černí detektivové*.
- ^{12/} Živa, 30, 1982, 1, s. 21. Praha.
- ^{13/} Tyto údaje byly v mnoha článcích značně zkreslovány.
- ^{14/} Pouze v roce 1947 se stal členem Sdružení výtvarníků Purkyně.
- ^{15/} Kultura, 1960. Praha.
- ^{16/} Zlatý máj, 14, 1970, 6, s. 389. Praha.
- ^{17/} Mazák, V.: Zdeněk Burian opět v zeměpisném časopise. — Lidé a země, 24, 1975, 2, s. 79. Praha.
- ^{18/} Tamtéž, s. 81.
- ^{19/} Ještě v polovině 70. let náležely k tomuto cyklu dva obrazy (*Poslední Tasmánec*, 1952, olej, a *Poslední Tasmánka*, 1964, olej), které však Burian vyřadil a považoval je za samostatné obrazy s národopisnou tematikou.
- ^{20/} Cyklus byl přejmenován Burianem.
- ^{21/} Prvopočátek povídky *Lovci mamutů a sobů* je již ve stati *Člověk diluviální* z roku 1906. Po mnoha přepracováních vychází teprve roku 1918 knížečka *Lovci mamutů*, která je ilustrována J. Panuškou.
- ^{22/} Například olejomalba *Venuše věstonická*, 1951. Reprodukce v knize Vratislava Mazáka *Jak vznikl člověk* (2. vyd.).

- /²³/ Mazák, V.: Veleještěři... a Zdeněk Burian. — *Živa*, 18, 1970, 2, s. 42. Praha.
- /²⁴/ Z dopisu amerického malíře dr. Mazákovi.
- /²⁵/ Ilustracím schází jistá technická virtuoza a rovněž obsahová stránka je polemická.
- /²⁶/ Mazák, V.: Zdeněk Burian. Katalog výstavy v Galerii V. Špály. Praha 1981.
- /²⁷/ Například kniha Josefa Wolfa *Menschen der Urzeit* vyšla v zahraničí již třicetkrát, a to v celkovém nákladu asi 750 000!
- /²⁸/ Dvořák, P.: Dávne svety Zdeňka Buriana. — *Výtvarný život*, 28, 1983, 9, Bratislava.
- /²⁹/ Mazák, V.: Zdeněk Burian. Katalog výstavy v Galerii V. Špály. Praha 1981.
- /³⁰/ Svět v obrazech, 39, 1983, 48, s. 10— 11. Praha.
- /³¹/ *Živa*, 34, 1986, 2, 4. str. obálky. Praha.
- /³²/ Únor 1969 — Burianovi uděleno vyznamenání Za vynikající práci.

VÝSTAVY ZDEŇKA BURIANA

V letech 1950—1981 uspořádal Burian 36 samostatných výstav, na nichž počet vystavovaných děl přesáhl 50 exponátů. Kromě toho měl Burian kolem 30 menších výstav samostatných či společných s jinými umělci. Je třeba připomenout, že většinou byly vystavovány prehistorické rekonstrukce, knižní ilustrace, obálky aj. Pouze ojedinele se na výstavách objevily obrazy z neznámých cyklů nebo portréty (např. v roce 1965 v síni Kubánské kultury v Praze a v roce 1970 v Pražské výstavní síni na Václavském náměstí).

Nejdůležitější výstavy

- 1954 — Výstavní síň Purkyně, Praha, 52 prací
- 1961 — Vlastivědný ústav, Olomouc, 150 prací
- 1961 — Výstavní prostory OLK, Náchod, 59 prací
- 1962 — Katedra výtvarné výchovy pedagogického institutu, Ostrava, 71 prací
- 1962 — Kulturní dům, Slaný, 105 prací
- 1965 — Valdštejnský palác, Praha, 210 prací
- 1966 — Valdštejnský palác, Praha, 180 prací
- 1966 — Museum für Naturkunde, Berlín, 95 prací
- 1969 — Galérie P, Ostrava, 60 prací
- 1970 — Dům umění, Znojmo, 120 prací
- 1973 — Moravské muzeum Anthropos, Brno, 160 prací
- 1974 — Severočeské muzeum, Liberec, 110 prací
- 1975 — Galérie výtvarného umění, Cheb, 68 prací
- 1981 — Československé kulturní středisko, Berlín, 84 prací
- 1981 — Galérie Václava Špály, Praha, 130 prací
- 1981 — Výstavní síň Mánes, Praha, 220 prací
- 1981 — Výstavní síň Albatrosu, Praha, 85 prací
- 1984 — Krajské vlastivědné muzeum, Olomouc, 200 prací
- 1989 — Moravské muzeum Anthropos, Brno, 119 prací

Nejdůležitější společné výstavy

- 1953 — Dům U Hybernů, Praha: Vývoj vesmíru, Země a člověk
- 1959 — Obecní dům, Praha: Umění životu
- 1961 — Výstavní sál divadla v Ústí nad Orlicí: Naši ilustrátoři ruské a sovětské literatury
- 1970 — Pražská výstavní síň, Praha: Ilustrátoři a kniha
- 1971 — Výstavní síň nakladatelství Československý spisovatel, Praha: Československá kniha ve světě

SPOLUPRÁCE S NAKLADATELSTVÍMI

Československo do roku 1949

J. Albert, Praha
 A. Altrichter, Praha
 Česká grafická unie, Praha
 Dědictví Komenského, Praha
 Dělnické nakl. A. Svěceného, Praha
 J. Doležal, Červený Kostelec
 D. Hlaváček, Praha
 J. Hokr, Praha
 A. Hynek, Praha
 J. Chvojka, Praha
 J. Kobes, Praha
 Komenium, Praha
 F. Kosek, Praha
 S. Kuchař, Hradec Králové
 K. Kulík, Praha
 J. Lukasík, Praha
 E. V. Marek, Praha
 Melantrich, Praha
 A. V. Novák, Horní Černošice
 Novina, Praha
 J. Otto, Praha
 V. Pavlík, Praha
 Rovnost, Brno
 Samec, Praha
 Smolíková — Mečířová, Praha
 V. Šeba, Praha
 V. Šmidt, Praha
 J. Toužimský, Praha
 Toužimský a Moravec, Praha
 Učitelské nakladatelství, Praha
 Veselý, Praha
 Vesmír, Praha
 J. R. Vilímek, Praha
 K. Voleský, Praha
 E. Weinfurter, Praha
 Zmatlík a Palička, Praha

Československo po roce 1949

Albatros (SNDK)
ARTIA
Krajské nakladatelství, Olomouc
Kruh, Hradec Králové
Lidové nakladatelství (Svět sovětů)
Melantrich
Mladá fronta
Mladé letá, Bratislava
Naše vojsko
Olympia (Sportovní a turistické nakladatelství)
Orbis
Osveta, Bratislava
Panorama
Práca, Bratislava
Práce
Profil, Ostrava
Růže, České Budějovice
Severočeské nakladatelství, Liberec
Smena, Bratislava
Státní pedagogické nakladatelství
Státní zemědělské nakladatelství
Supraphon
Svoboda

ILUSTRACE V ČASOPISECH

Zdeněk Burian přispíval během svého života pravidelněji po určité období do dvaceti českých periodik, v mnoha dalších se objevovaly jeho práce příležitostně.

- 1) Ahoj na neděli — v letech 1933—1941
- 2) Dělnický kalendář (příloha) — v letech 1923—1925
- 3) Dobrodružný svět — v letech 1928—1934
- 4) Humoristický kalendář — v letech 1927—1932
- 5) Humoristické listy — v letech 1927—1932
- 6) Junák — v letech 1969—1970
- 7) Kalendář Legiobanky — v letech 1935—1937
- 8) Květy — v roce 1967
- 9) Malý čtenář — v letech 1929—1937
- 10) Národní politika (příloha) — v letech 1922—1923
- 11) Ohníček — v letech 1955—1956, 1970—1971, 1974—1975, 1977—1978
- 12) Ozvěny — v letech 1934—1936
- 13) Pionýr (Větrník) — v letech 1954—1981 (s přestávkami)
- 14) Pionýrská stezka — v letech 1971—1976
- 15) Sedmička pionýrů — v letech 1968—1970
- 16) Sobota — v letech 1947—1948
- 17) Širým světem — v letech 1924—1944
- 18) Vpřed — v letech 1949—1950
- 19) Věda a technika mládeži — v letech 1968—1969, 1974
- 20) Živa — v letech 1971—1972

Zvláštní pozornost zasluhuje Vilímekův časopis *Dobrodružný svět*, který začal vycházet v roce 1928. Protože Burianovo jméno je s tímto časopisem spjato velmi těsně, uvádím dobrodružné příběhy, které Burian doprovázel svými ilustracemi, především kvaši.

- Allorge, H.: Nebe proti zemi. 2, 1928/29, 20—31.
 Assolant, A.: Rudý Montluc. 2, 1928/29, 11—19.
 Binns, O.: Zlatokopův odkaz. 4, 1929/30, 5—13.
 Brand, M.: Stopování. 5, 1930/31, 1—17.
 Coolidge, D.: Velký lovec. 8, 1933/34, 18—29.
 Delmont, J.: Zajatec pouště. 2, 1928/29, 17—22.
 Delmont, J.: Uprchlíci z Nové Kaledonie. 4, 1929/30, 36—39.
 Fielding, A.: Případ Juliána Clifforda. 5, 1930/31, 14—31.
 Gail, O. W.: Raketou do Měsíce. 2, 1928/29, 33—46.
 Grabein, P.: Ve výhni tropů a temnotách pralesa. 4, 1929/30, 27—39.
 Haas, R.: Zlato! Zlato! 2, 1928/29, 33—38.
 Haas, R.: Za poklady jižních moří. 2, 1928/29, 39—44.
 Maěl, P.: Černý pirát. 2, 1928/29, 23—32.
 Mansfield, R. S.: Pevnost v poušti. 8, 1933/34, 12—17.
 Motta, L.: Plenitelé Polynesie. 3, 1929/30, 1—9.
 Nord, F. R.: Bůh zla. 4, 1929/30, 13—22.
 Stringer, A.: Brána hrůzy. 5, 1930/31, 18—33.
 Wallace, E.: Spravedliví muži z Cordovy. 5, 1930/31, 1—13.
 Winter, W. W.: Smrt vládne prérií. 4, 1929/30, 1—5.

KNIHY ILUSTROVANÉ ZDEŇKEM BURIANEM

Následující seznam obsahuje knihy, v nichž nalezneme práce Zdeňka Buriana. Ne všechny ilustrace byly pro tu či onu publikaci tvořeny přímo. Jde především o rekonstrukce, které se vyskytují opakovaně v několika titulech. Knihy s Burianovými ilustracemi se dočkaly mnoha vydání a často docházelo k menším či větším změnám v počtu ilustrací, některé ilustrace byly po letech přimalovány či přikresleny a v některých případech vznikaly k dalšímu vydání ilustrace zcela nové. Pokud se další vydání změnilo úplně či alespoň podstatně, je kniha uvedena v seznamu ještě jednou. V tomto případě je za názvem knihy římským číslem označeno pořadí varianty.

Poznámky k seznamu

- (1) díly velkého cyklu Orlové velké armády
- (2) díly knihy Před bouří
- (3) díly knihy Ztracení lovci
- (4) díly knihy Kříž a půlměsíc
- (5) díly knihy Od Bajkału k Rudému moři
- (6) díly knihy Supové Mexika
- (7) díly cyklu Napříč rovníkovou Amerikou
- (8) obsahuje knihy Der Wildtöter, Der letzte Mohikaner, Der Pfadfinder, Die Ansiedler a Die Prärie
- (9) původně vyšlo pod názvem Hrdinská pouť v knize Statečné mládí

Použité zkratky

Č. graf. unie	– Česká grafická unie
SEPH	– State Educational Publishing House
SNDK	– Státní nakladatelství dětské knihy
SPN	– Státní pedagogické nakladatelství
STN	– Sportovní a turistické nakladatelství
SZN	– Státní zemědělské nakladatelství
TaM	– Toužimský a Moravec
ÚNKUČ	– Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého

1921

Stevenson, R. L.: Dobrodružství Davida Balfoura. A. Svěcený, Praha.

1922

Bennet, A.: Lordův přízrak. A. Svěcený, Praha.
 Bower, B. M. S.: Lorraine Hunterová na Divokém západě. A. Svěcený, Praha.
 Ferch, J.: Celibát. A. Svěcený, Praha.
 Flos, F.: Pod sluncem rovníkovým. ÚNKUČ, Praha.
 Soukup, F.: Pamětní list Československé sociálně demokratické strany dělnické 1872—1922. A. Svěcený, Praha.

1923

Kuděj, Z. M.: Král tuláků I-II. A. Svěcený, Praha.

1924

Amis, G. W.: Putování Bořivoje Vocáska vlastence. A. Svěcený, Praha.

1925

Baty, R. R. du: 15 000 mil v kocábce opuštěnými moři. Č. graf. unie, Praha.
 Gilder, W. H.: Tragedie v polárním moři. Č. graf. unie, Praha.
 Jenne, A.: Bohatýrské pověsti. Samec, Praha.
 Jenne, A.: Z temnoty věků. Vesmír, Praha.
 Krukovskij, M. A.: Z krajů mlh a věčného ticha. Č. graf. unie, Praha.
 Taylor, M. M.: U Papuů. Č. graf. unie, Praha.
 Zola, E.: Tajemství Marseille. J. R. Vilímek, Praha.

1926

Mukerdzi, D. G.: Zvířata a lidé v indických džunglích. Č. graf. unie, Praha.

1927

Boussenard, L.: Junákovo dobrodružství. V. Šeba, Praha.
 Boussenard, L.: V zajetí pirátů. V. Šeba, Praha.
 Dumas, A.: Pařížští mohykáni I-III. J. R. Vilímek, Praha.
 Herloszsohn, G.: Arabella čili Tajemství dvorního divadla. V. Šeba, Praha.

- Jenne, A.: Bohatýrské pověsti západních národů. Vesmír, Praha.
- Kostomarov, M. I.: Stěnka Razin. Vesmír, Praha.
- Mašín, E.: Cesty M. Przewalského vnitřem Asie. Č. graf. unie, Praha.
- Mayer, Ch.: Honby na živá zvířata v maľajských pralesích. Č. graf. unie, Praha.
- Peredolskij, V. V.: Po Jeniseji. Č. graf. unie, Praha.
- Powys, L.: Černý smích. Č. graf. unie, Praha.
- Puškin, A. S.: Pugačevština. Vesmír, Praha.
- Shackleton, E. H.: Pokus o přechod Antarktidy. Č. graf. unie, Praha.

1928

- Amicis, E. de: Srdce. J. Toužimský, Praha.
- Barns, T. A.: Divy tropické Afriky. Č. graf. unie, Praha.
- Čečetka, F. J.: Berezina I-II. J. R. Vilímek, Praha. (1)
- Čečetka, F. J.: Slavkov, I-II. J. R. Vilímek, Praha. (1)
- Verne, J.: Do středu Země. J. R. Vilímek, Praha.

1929

- Burnham, F. R.: Skautem ve dvou zemědělech I-II. Č. graf. unie, Praha.
- Čečetka, F. J.: Waterloo I-II. J. R. Vilímek, Praha. (1)
- Delmont, J.: Zajatec pouště. J. R. Vilímek, Praha.
- Flos, F.: Supové Atlasu (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
- Hloucha, J.: Dům v oblacích. J. R. Vilímek, Praha.
- Motta, L.: Plenitelé Polynésie. J. R. Vilímek, Praha.
- Motta, L.: Tajemství Indického moře. J. R. Vilímek, Praha.
- Treller, F.: Poslední muž z Admirála. J. R. Vilímek, Praha.

1930

- Březáček, J.: Čeští pionýři v Americe. Č. graf. unie, Praha.
- Cooper, J. F.: Lodivod. J. R. Vilímek, Praha.
- Čarská, L.: Tanečnice Ninon. J. R. Vilímek, Praha.
- Dominik, H.: Z kamelota milionářem. J. R. Vilímek, Praha.
- Gail, O. W.: Raketou do Měsíce. J. R. Vilímek, Praha.
- Grigorev, S.: U Samojedů na Nové zemi. Č. graf. unie, Praha.
- Hanstein, O.: Za zlatem severu. J. R. Vilímek, Praha.
- Syтин, A.: Pašeráci na Thian-šanu. J. R. Vilímek, Praha.

1931

- Hloucha, J.: Modří mravenci. J. R. Vilímek, Praha.
 May, K.: Poklad ve Stříbrném jezeře. J. Toužimský, Praha.
 May, K.: V Llanu estacadu. J. Toužimský, Praha.
 Mc Laren, J.: Má přelidněná samota. Č. graf. unie, Praha.
 Neelová, A. D.: O žebrácké holi do Lhasy. Č. graf. unie, Praha.
 Prokeš, J.: Obrázkové dějiny naší samostatnosti I-II. Č. graf. unie, Praha.
 Tisovský, T. E.: V záhadném bludišti. J. R. Vilímek, Praha.

1932

- Dumas, A.: Maratův sen. J. R. Vilímek, Praha. (2)
 Dumas, A.: Slečna de la Bretagne. J. R. Vilímek, Praha. (2)
 Hanstein, O.: Tureček Ali. J. R. Vilímek, Praha.
 Kulíkuv veselý kalendář 1933. K. Kulík, Praha.
 May, K.: Na Rio de la Plata. J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Odkaz posledního Inky. J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Petrolejový princ. J. Toužimský, Praha.

1933

- Altsheler, J. A.: Poslední náčelník. J. R. Vilímek, Praha.
 Altsheler, J. A.: Za zlatem do země Siouxů. J. Toužimský, Praha. (3)
 Dengler, H.: Velcí náčelníci Ogallalů. TaM, Praha.
 Gredsted, T.: Hura-Kura zelený náramek. TaM, Praha.
 Chorváth, J.: Povídky o medvědech a vlčích. J. Albert, Praha.
 Kulíkuv veselý kalendář 1934. K. Kulík, Praha.
 May, K.: Černý Mustang (I. var.). J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Červenomodrý Methusalem. J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Duch prerie (I. var.). J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Hadži Halef Omar. J. Toužimský, Praha.
 May, K.: Na březích Nilu. TaM, Praha.
 May, K.: Syn lovce medvědů (I. var.). J. Toužimský, Praha.
 Miller, W. H.: Bílý buvol. TaM, Praha.

- Miller, W. H.: Medvěd z hor. J. Toužimský, Praha.
 Regal, M.: Báje a pohádky klasického starověku. J. Kobes, Praha.
 Snížek, J.: Údolí slunce. J. Albert, Praha.

1934

- Boussenard, L.: Burští hrdinové. TaM, Praha.
 Curwood, J. O.: Zlaté údolí. Novina, Praha.
 Dancray, P.: Vládce Himálají. J. R. Vilímek, Praha.
 Erskine, L.: Hlídka jede na sever. TaM, Praha.
 Forbesová, J.: Dobrodružství. Č. graf. unie, Praha.
 Hawthorne, H.: Tajemství navajského kaňonu. TaM, Praha.
 Kulíkův veselý kalendář 1935. K. Kulík, Praha.
 Marlicz, J.: Tajemná jeskyně. Novina, Praha.
 May, K.: Karavana otroků. TaM, Praha.
 May, K.: Pouť do Mekky. TaM, Praha.
 May, K.: Vánoce. TaM, Praha.
 May, K.: V městě prorokově. TaM, Praha.
 Motta, L.: Jižní vír. J. R. Vilímek, Praha.
 Retcliffe, J.: Skadarská vlčice. TaM, Praha. (4)
 Retcliffe, J.: V zemi půlměsíce. TaM, Praha. (4)
 Retcliffe, J.: Kněžna sibiřských plání. TaM, Praha. (5)
 Retcliffe, J.: Černé veličenstvo. TaM, Praha. (5)
 Seznam knih vydávaných nakladatelem Vilímkem. Praha.
 White, E. S.: Dlouhá puška. TaM, Praha.
 White, E. S.: Horal. TaM, Praha.
 Ženatý, B.: Piráti a bukanýři. J. Albert, Praha.

1935

- Allen, M. P.: Meč od admirála. TaM, Praha.
 Assollant, A.: Hrdinný kapitán Korkorán. J. R. Vilímek, Praha.
 Curwood, J. O.: Muži statečných srdcí. Novina, Praha.
 Frič, A. V.: Strýček Indián (I. var.). TaM, Praha.
 Gredsted, T.: Syn prerie. TaM, Praha.
 Gredsted, T.: Zpívající šíp. TaM, Praha.
 Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa I. ÚN-KUČ, Praha.
 Kalendář Legiobanky. Veselý, Praha.
 Lev, F.: Kamarád ze Slunečního kaňonu. TaM, Praha.
 Masopust, J.: Tři nezvěstní. E. Weinfurter, Praha.

- May, K.: Derviš. TaM, Praha.
 May, K.: Ohnivá puška (I. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Satan a Jidáš. TaM, Praha. (6)
 May, K.: Trampem v Sonoře. TaM, Praha. (6)
 May, K.: Vinnetou mezi Beduiny. TaM, Praha. (6)
 Retcliffe, J.: Pohřbený praporek. TaM, Praha. (5)
 Šebesta, P.: V tropických pralesích. Č. graf. unie, Praha.

1936

- Altshefer, J. A.: Vaditaka v zemi Siouxů. TaM, Praha. (3)
 Bousсенard, L.: Junák od Zuavů. Afričtí střelci. TaM, Praha.
 Grey, Z.: Don. Novina, Praha.
 Grey, Z.: Po neznámé řece džungle. Novina, Praha.
 Grey, Z.: Stopař vlků. Novina, Praha.
 Hives, F.: V zemi kouzla džu-džu. Č. graf. unie, Praha.
 Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa II. ÚN-
 KUČ, Praha.
 Jerndorf, J. P.: Severní hvězda. TaM, Praha.
 Kalendář Legiobanky. Veselý, Praha.
 Kipling, R.: Stopka a spol. TaM, Praha.
 Kuzma: Junák Kralevic Marko. TaM, Praha.
 May, K.: Do země mandarinů. TaM, Praha.
 May, K.: Lovec sobolů. TaM, Praha.
 Medula, J.: Pozor, Tome, špion. TaM, Praha.
 Pospíšil, B.: V zemi otrávených šípů. TaM, Praha.
 Verne, J.: Dva roky prázdnin. J. R. Vilímek, Praha.
 Vomáčekův veselý kalendář na rok 1937. Vo-
 máčka, Praha.

1937

- Bondarin, S.: Slasti a strasti mládí. Č. graf. unie, Praha.
 Foglar, J.: Hoši od Bobří řeky. J. Kobes, Praha.
 Goll, G.: Dakota v ohni. TaM, Praha.
 Hloucha, J.: Řiďte loď k Pacifiku. TaM, Praha.
 Kalendář Legiobanky. Veselý, Praha.
 Kipling, R.: Stateční kapitáni (I. var.). J. R. Vilímek, Pra-
 ha.
 May, K.: V zemi černých stanů. TaM, Praha.
 Mayne-Reid: Lovci skalpů. TaM, Praha.
 Mukerží, D. G.: Můj slon Káří. J. R. Vilímek, Praha.
 Rohmer, H.: Krkolonné lety. Č. graf. unie, Praha.
 Štorch, E.: Lovci mamutů (I. var.). TaM, Praha.
 Verne, J.: 20 000 mil pod mořem (I. var.). J. R. Vilímek,
 Praha.

- Vráz, E. S.: Jak mne oženili. TaM, Praha.
 Westerman, P. F.: Třetí důstojník. TaM, Praha.

1938

- Beholz, R.: Tekumtha. Poslední velký Shawnee. TaM, Praha.
 Beholz, R.: Zvěď z tvrze Oswego. TaM, Praha.
 Fleming, V.: Mluvící bubny. Dědictví Komenského, Praha.
 Jerndorff, J. P.: Mexický odvážlivec. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles od velbloudích stíhaček. TaM, Praha.
 Kravkov, N.: V zajetí polární noci. TaM, Praha.
 London, J.: Jerry z ostrovů (I. var.). TaM, Praha.
 London, J.: Joe mezi piráty. TaM, Praha.
 Verne, J.: Patnáctiletý kapitán (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Zeman, A.: Nepřátel se nelekali. J. R. Vilímek, Praha.
 Zíka, V.: Rozvědčík Sáša. Zmatlík a Palička, Praha.

1939

- Altsheler, J. A.: Stopaři přední stráže. TaM, Praha.
 Foglar, J.: Chata v Jezerní kotlině. J. Kobes, Praha.
 Holková, M.: Tisíc tomu let. J. R. Vilímek, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles. Vzdušný komodor. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles. Černý kondor. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles v Africe. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles. Modré nebezpečí. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Bigglesova letecká společnost. TaM, Praha.
 King, J.: Indiánův nugget. TaM, Praha.
 London, J.: Michal, bratr Jerryho. TaM, Praha.
 May, K.: Vinnetou — Indiánské léto (I. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Vinnetou — Rudý gentleman (I. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Vinnetou — Na válečné stezce (I. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Vinnetou — Do věčných lovišť (I. var.). TaM, Praha.
 Monfreid, H. D.: Podivné cesty hašiše. Č. graf. unie, Praha.
 Rousselet, L.: Krotitel hadů. J. R. Vilímek, Praha.
 Štorch, E.: Lovci mamutů ještě po pěti letech. TaM, Praha.

- Verne, J.: Tajuplný ostrov (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Vráz, E. S.: Taje amazonských pralesů. TaM, Praha. (7)
 Vráz, E. S.: Za poklady El Dorada. TaM, Praha. (7)
 Vráz, E. S.: V zemi zlata a Inků. TaM, Praha. (7)

1940

- Cekota, J. R.: Ohnivý samum. TaM, Praha.
 Felde, M.: Zlato Sacramento. TaM, Praha.
 Fleming, V.: Ztracená karavana. TaM, Praha.
 Freeman, R. A.: Dobrodruh z donucení. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles útočí. TaM, Praha.
 Kipling, R.: Mauglí. J. R. Vilímek, Praha.
 Kovář, J.: Prázdniny v táboře Dívčí válka. TaM, Praha.
 Kovář, J.: Šarkán. TaM, Praha.
 May, K.: Černý mustang (II. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Jednooký Joe. TaM, Praha.
 May, K.: Ohnivá puška (II. var.). TaM, Praha.
 May, K.: Vinnetou — Vinnetouův odkaz (I. var.). TaM, Praha.
 Michl, K.: Pán ostrého meče. TaM, Praha.
 Národní kronika česká (I. díl). J. Elstner, Praha.
 Němcová, B.: Babička (I. var.). V. Pavlík, Praha.
 Němcová, B.: Pohádky. V. Pavlík, Praha.
 Verne, J.: Děti kapitána Granta. J. R. Vilímek, Praha.
 Vráz, E. S.: Bílý ďábel v Pekingu. TaM, Praha.

1941

- Augusta, J.: Zavátý život. V. Pavlík, Praha.
 Frič, A. V.: Dlouhý lovec (I. var.). TaM, Praha.
 Holeschová, D.: Puma Manzo. TaM, Praha.
 Honzl, J.: Severské báje a pověsti. J. Doležal, Červený Kostelec.
 Morávek, J.: Horymír. TaM, Praha.
 Morávek, J.: Luba nevolnice. TaM, Praha.
 Novák, J.: Statečná srdce. J. R. Vilímek, Praha.
 Pease, H.: Loď v džungli. TaM, Praha.
 Pendexter, H.: Dobyťtí Virginie. TaM, Praha.
 Verne, J.: Nový hrabě Monte Christo (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Vráz, E. S.: U králů temné pevniny. TaM, Praha.
 Vráz, E. S.: V zemi bílého slona. TaM, Praha.

1942

- Němcová, B.: Pohorská vesnice. V. Pavlík, Praha.
 Verne, J.: Tajemství pralesa. J. R. Vilímek, Praha.
 Vosátko, M.: Rok malých dobrodružství. TaM, Praha.
 Vráz, E. S.: Don Enrique. TaM, Praha.
 Vráz, E. S.: V sedmém moři. TaM, Praha.

1943

- Veselý, A.: Letíme s oblaky. K. Volenský, Praha.

1944

- Běhounek, F.: Kniha Robinsonů. TaM, Praha.
 Kosina, M.: Orlí stín. Smolíková-Mečřířová, Praha.
 Kovář, J.: Čing, ptačí král (I. var.). V. Šmidt, Praha.

1946

- Beecher-Stowe, H.: Chaloupka strýčka Toma. J. R. Vilímek, Praha.
 Burnetová, L.: Malý lord. J. Hokr, Praha.
 Field, P.: Úsvit nad Prašným údolím. A. Altrichter, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles jde do války. TaM, Praha.
 Johns, W. E.: Biggles učí létat. TaM, Praha.
 Kuděj, Z. M.: Majitel zlatých polí. TaM, Praha.
 Kvasil, F.: Cesta k hranici. TaM, Praha.
 Nováková, M.: Zelené pobřeží. S. Kuchař, Hradec Králové.
 O'Brien, F.: Tahiti a Moorea. A. V. Novák, Horní Černošice.
 Ottová, E.: Polární dobrodružství. Smolíková-Mečřířová, Praha.
 Štorch, E.: Statečné mládí. TaM, Praha.
 Štorch, E.: Zlomený meč. TaM, Praha.

1947

- Augusta, J.: Lovci jeskynních medvědů (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Burian, M.: Ocelová stezka. J. Hokr, Praha.
 Conrad, J.: Oheň pod palubou. TaM, Praha.
 Frič, A. V.: Hadí ostrov (I. var.). TaM, Praha.
 Hořejš, J.: Od Kolumba po naši dobu. Č. graf. unie, Praha.
 Charous, Č.: Lovecká dobrodružství z celého světa. J. Hokr, Praha.
 Kořínek, J.: V zajetí Maurů. Č. graf. unie, Praha.

- Langr, J.: Noční nálet. TaM, Praha.
 Langr, J.: Varšavská hřídká. TaM, Praha.
 Němec, V.: Vzpoua derviů. TaM, Praha.
 Ransome, A.: Boj o ostrov. J. Hokr, Praha.
 Ransome, A.: Holubí pošta. J. Hokr, Praha.
 Štorch, E.: Lovci mamutů (II. var.). TaM, Praha.
 Vašák, J. M.: Stihač z letadlové lodi. TaM, Praha.
 Veselý, A.: Tábor na Sázavě. E. V. Marek, Praha.
- 1948**
- Athertonová, G.: Dobrodružství mladých uprchlíků. J. Lukášik, Praha.
 Augusta, J.: Ztracený svět (I. var.). Universum, Praha.
 Cooper, J. F.: Lederstrumpf. Wien, (8)
 Cooper, J. F.: Poslední Mohykán (I. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Drejs, J.: Ostrůvek přátelství. D. Hlaváček, Praha.
 Flos, F.: Lovci kožišin (I. var.). F. Kosek, Praha.
 Grey, Z.: Dvě sombrera. D. Hlaváček, Praha.
 Haering, O.: Hana. Zmatlík a Palička, Praha.
 Holub, E.: Černý ráj. TaM, Praha.
 Charous, Č.: Svět našich zvířat. A. Hynek, Praha.
 Kingston, W. H.: Velrybář Petr. J. Otto, Praha.
 Kipling, R.: Stateční kapitáni (II. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Kosina, M.: Poklady dobrodruhů. Smolíková-Mečířová, Praha.
 Langr, J.: Třetí fronta. TaM, Praha.
 Medula, J.: Kabel pod Atlantikem. V. Šmidt, Praha.
 Mukerdzí, D. G.: Za Kárim v indické džungli. J. R. Vilímek, Praha.
 Musil, A.: Syn pouště. J. Chvojka, Havlíčkův Brod.
 Ransome, A.: Nechtěli jsme jet na moře. J. Hokr, Praha.
 Ransome, A.: Tábor u tajuplného moře. J. Hokr, Praha.
 Verne, J.: 20 000 mil pod mořem (II. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Verne, J.: Hvězda Jihu. J. R. Vilímek, Praha.
 Verne, J.: Patnáctiletý kapitán (II. var.). J. R. Vilímek, Praha.
 Verne, J.: Zemí šelem. J. R. Vilímek, Praha.
 Vráz, E. S.: S lovci lebek na Borneu. TaM, Praha.
- 1949**
- Augusta, J.: Pravěké ptactvo. J. R. Vilímek, Praha.

- Augusta, J.: Z hlubin pravěku (I. var.). Rovnost, Brno.
 Běhounek, F.: Meuterei auf der Bounty und andere Robin-
 sonaden. Wien.
 Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa IV.
 Komenium, Praha.
 Kožedub, J.: Sloužím vlasti. SNDK, Praha.
 Stejskal, J.: Velký ilustrovaný přírodopis všech tří říší
 (sv. VIII). Komenium, Praha.
 Verne, J.: Nový hrabě Monte Christo (II. var.). J. R. Vi-
 límek, Praha.
 Verne, J.: Tajuplný ostrov (II. var.). J. R. Vilímek, Pra-
 ha.
 Veselý, A.: Vodáci z Olivové zátoky. E. V. Marek, Pra-
 ha.

1950

- Verne, J.: V krajine kožušin. Smena, Bratislava.

1951

- Augusta, J.: Neandertálci. SPN, Praha.
 Frank, P.: Wilder Westen. Wien—Heidelberg.
 Mussaraj, S.: S albánskými partyzány. Naše vojsko, Pra-
 ha.
 Němcová, B.: Babička (II. var.). Práce, Bratislava.
 Štorch, E.: Lovci mamutů (III. var.). SNDK, Praha.
 Verne, J.: Podivuhodná dobrodružství výpravy Barsa-
 covy. Práce, Praha.

1952

- Naše zoo. Osvěta, Praha.

1953

- Aick, G.: Schweres Eis voraus! Wien—Heidelberg.
 Pliseckij, M. S.: Vznik a vývoj člověka. SNDK, Praha.
 Švarc, V.-
 -Kubišta, I.: Purkyně ve Vratislavi. Mladá fronta, Praha.
 Šehu, M.: Za svobodu Albánie. Naše vojsko, Praha.
 Ždanov, N.: Mořská sůl. SNDK, Praha.

1954

- Augusta, J.: Z pradějin člověka. Orbis, Praha.
 Augusta, J.: Z pradějin tvorstva. Orbis, Praha.
 Kocián, V.: Zoologie pro 7. roč. VVŠ. SPN, Praha.
 London, J.: Z polárných a jižních krajov. Smena, Brati-
 slava.

- Štorch, E.: Bronzový poklad. SNDK, Praha.
 Štorch, E.: Osada Havranů. SNDK, Praha.
 Verne, J.: Occl'ové mesto. Smena, Bratislava.

1955

- Augusta, J.: Lovci mamutů a sobů. SPN, Praha.
 Augusta, J.: Pradějiny koně. SPN, Praha.
 Batrov, A.: Náš přítel José. SNDK, Praha.
 Frank, P.: Karl May. Bamberg.
 Frič, A. V.: Dlouhý lovec (II. var.). SNDK, Praha.
 Komárek, J.: Lovy v Karpatech. SZN, Praha.
 Luskač, R.: Revír bez hranic. Orbis, Praha.
 Štorch, E.: V šeru dávných věků. SNDK, Praha.

1956

- Augusta, J.: Úvod do všeobecné paleontologie. SPN, Praha.
 Defoe, D.: Robinson Crusoe (I. var.). SNDK, Praha.
 Frič, A. V.: Strýček Indián (II. var.). SNDK, Praha.
 London, J.: Děti slnca a mrazu. Smena, Bratislava.
 Luskač, R.: Odkaz lovce tajgy (I. var.). Mladá fronta, Praha.
 Malá, L.-
 -Prokopec, M.-
 -Troníček, Ch.: Po stopách vývoje člověka. Orbis, Praha.
 Obručev, A. V.: Plutónie. SNDK, Praha.
 Poulík, J.: Z hlubin věků. Mladá fronta, Praha.
 Štorch, E.: Lovci mamutů (IV. var.). SNDK, Praha.
 Štorch, E.: U veliké řeky. SNDK, Praha.
 Švarc, V.: Lovec jaguárů. SNDK, Praha.

1957

- Cooper, J. F.: Poslední Mohykán (II. var.). SNDK, Praha.
 Kipling, R.: Knihy džunglí (I. var.). Práca, Bratislava.
 Kocián, V.: Zoologie pro 8. roč. ZDŠ. SPN, Praha.
 Renn, L.: Nobi. SNDK, Praha.
 Sellier Bellot (reklamní publikace). Praha.
 Štorch, E.: Hrdina Nik. SNDK, Praha.

1958

- Augusta, J.: Lovci jeskynních medvědů (II. var.). Mladá fronta, Praha.
 Defoe, D.: Robinson Crusoe (II. var.). SPN, Praha.
 Harte, F. B.: Ztraceni v pustině (I. var.). SNDK, Praha.

- Kubík, Č.: Příběhy mužů a hor. STN, Praha.
 Luskač, R.: Das Vermächtnis des Taigajägers (II. var.).
 Berlín.
 Rudolph, F.: Himálajští tygři. STN, Praha.
 Štorch, E.: Minehava. SNDK, Praha.

1959

- Augusta, J.: Z hlubin pravěku (II. var.). SPN, Praha.
 Frič, A. V.: Hadí ostrov (II. var.). SNDK, Praha.
 May, K.: Duch Llana Estacada (II. var.). SNDK, Praha.

1960

- Augusta, J.: Zrození Venuše. Krajské nakladatelství,
 Olomouc.
 Augusta, J.: Ztracený svět (II. var.). Mladá fronta, Praha.

1961

- Augusta, J.: Opolidé a předlidé. Mladá fronta, Praha.
 Augusta, J.: Z pradejín života. Osveta, Bratislava.
 (Burian, Z.): Evolution of Life on the Earth. SEPH, Praha.
 (Burian, Z.): Scenery and Soil Types. SEPH, Praha.
 Krajina a půdní typy. SPN, Praha.
 Stevenson, R. L.: Poklad na ostrově. SNDK, Praha.
 Vesmír, Zem a člověk I-III. Mladé letá, Bratislava.

1962

- Kovář, J.: Čing, hrdý orel Tádžikistánu (II. var.).
 SNDK, Praha.
 Kratochvíl, V. M.: Objevitelé a dobyvatelé. SNDK, Praha.
 Vávra, J. R.: Tvrdá pěst Tuáregů. SNDK, Praha.

1963

- Gutierrez, J.: Černoušek Kokorí. SNDK, Praha.
 Zamarovský, V.: Za sedmi divy světa. SNDK, Praha.

1964

- Flos, F.: Lovci kožešin (II. var.). SNDK, Praha.
 Pauk, F.: Přírodopis pro 9. roč. ZDŠ. SPN, Praha.
 Vařecha, V.: American Short Stories. SPN, Praha.

1965

- Fedosejev, G.: Smrt počká. Svět sovětů, Praha.

- Kipling, R.: Knihy džunglí (II. var.). SNDK, Praha.
 May, K.: Vinnetou I-III (II. var.). SNDK, Praha.
- 1966**
 Dvořák, J.-
 -Růžička, B.: Geologická minulost Země. SNTL, SVTL,
 Praha — Bratislava.
 Luskač, R.: Závoj zeleného ticha. Lidové nakladatelství,
 Praha.
 Moravec, J.: Válka bez skalpů. Mladá fronta, Praha.
- 1967**
 Henzl, V.: Dobrodružství dr. Haiga. Olympia, Praha.
 Karatov, S.: Rychlonohý Džar. Lidové nakladatelství,
 Praha.
 Souček, L.: Velké otazníky. SNDK, Praha.
- 1968**
 Augusta, J.: Ztracený svět (III. var.). SPN, Praha.
 Defoe, D.: Dobrodružný život kapitána Singletona.
 Práce, Praha.
 Flos, F.: Supové Atlasu (II. var.). Kruh, Hradec Krá-
 lové.
 May, K.: Černý Mustang (III. var.). SNDK, Praha.
 Musil, A.: Cedry na Libanonu. SNDK, Praha.
- 1969**
 Alencar, J. de: Vládce pralesa. Melantrich, Praha.
 Burroughs, E. R.: Tarzan, syn divočiny. Mladá fronta, Praha.
 Fedosejev, G. A.: Zloduch. Lidové nakladatelství, Praha.
 Flos, F.: Na modrém Nilu. Albatros, Praha.
 Kleibl, J.: Cesta za Adamem. Albatros, Praha.
 London, J.: Jerry z ostrovů I-II (II. var.). Růže, České
 Budějovice.
 May, K.: Syn lovice medvědů (II. var.). Albatros, Pra-
 ha.
 Moravec, J.: Klekí Petra, bílý otec Apačů. Růže, České
 Budějovice.
- 1970**
 Burroughs, E. R.: Tarzan, vězeň pralesa. Mladá fronta, Praha.
 Flos, F.: Strýcův odkaz. Albatros, Praha.
 Harte, F. B.: Ztraceni v pustině (II. var.). Růže, České Bu-
 dějovice.

- 1971**
 Augusta, J.: U pravěkých lovců. SPN, Praha.
 D'Ami, R.: Guarda e scopri gli animali della Preistoria. Milano.
 Flos, F.: Z pralesů Konga. Albatros, Praha.
 May, K.: Old Surehand I-II. Albatros, Praha.
 Říha, V.: Po stopách života. Albatros, Praha.
 Štorch, E.: Zastavený příval. Albatros, Praha.
- 1972**
 Marryat, F.: Dobrodružství kadeta Keena. Albatros, Praha.
- 1973**
 Flos, F.: Taje afrických pralesů. Albatros, Praha.
 Novotný, J.: Konec medvědí sezóny. Práce, Praha.
- 1974**
 Hoffmanová, E.: Věžeň z Cochabamby. Albatros, Praha.
 May, K.: Pouští a préríí. Albatros, Praha.
- 1975**
 Bechyně, M.: Saskatchewan divoký a tichý. Albatros, Praha.
- 1976**
 Augusta, J.: Lovci jeskynních medvědů (III. var.). SPN, Praha.
 Harte, F. B.: Gabriel Conroy. Melantrich, Praha.
 Pelot, P.: Jediný rebel. Albatros, Praha.
 Řípa, J.: Groznatův štít. Severočeské nakladatelství, Liberec.
 Štorch, E.: Volání rodu. Albatros, Praha. (9)
- 1977**
 Běhounek, F.: Kletba zlata. Albatros, Praha.
 Kraft, R.: Nobody — muž z neznáma. Albatros, Praha.
 London, J.: Ztracená tvář. Práce, Praha.
- 1978**
 Fiala, B.: Mamuti táhnou do bažin. Profil, Ostrava.
 Grey, Z.: Vítr smrti. Albatros, Praha.
 Vágner, J.: Afrika — ráj a peklo zvířat. Svoboda, Praha.

- 1979**
Hulpach, V.: Die schönsten Indianer geschichten. Artia, Praha.
- 1980**
Kutík, J.: Bílá vydra. Albatros, Praha.
Landštofová, E.: Gazelí stopa. Albatros, Praha.
- 1981**
Kutík, J.: Bílá vydra na stopě. Albatros, Praha.
Kutík, J.: Návrat Bílé vydry. Albatros, Praha.
- 1982**
Zablockij, N. A.: Sen o zvířatech. Supraphon, Praha.
- 1983**
Mazák, V.: Encyklopédia Zeme. Obzor, Bratislava.
Z. Burian — pravěk. Panorama, Praha.
Travel Adventure Stories. Artia, Praha.
- 1984**
Dvořák, P.: Odkryté dějiny. Mladá fronta, Praha.
- 1987**
Malá československá encyklopedie. VI. Academia, Praha.
- Kromě těchto titulů vytvořil Burian ilustrace k několika dalším knihám, jež však nebyly z různých důvodů vydány. Přesný seznam dnes již pravděpodobně nikdo nesestaví, neboť ilustrace odváł čas. Následující seznam obsahuje pouze knihy, o nichž bezpečně vím, že jim Burian věnoval svou pozornost.
- Motta, L.: Prchající Albatros. J. R. Vilímek, Praha, 1930.
Farley, W.: Detektiv Jagger. Hendrich, Praha, 193(?).
Neruda, J.: Povídky malostranské. J. R. Vilímek, Praha, 1940.
White, S. E.: Rančero. TaM, Praha, 1940.
Holub, E.: Jaro v Africe. TaM, Praha, 1942.
Holub, E.: Za řekou nesnází. TaM, Praha, 1942.
Pačt, Č.: Old Bass. TaM, Praha, 1942.
Cooper, J. F.: Lovec jelenů. J. R. Vilímek, Praha, 1934(?).

- Longfellow, H. W.: Hiawata. Nosek, Praha, 1944.
 Marryat, F.: Kormidelník Vlnovský. TaM, Praha, 1944.
 Čařík, J.: Na tajné stezce. Praha, 1946(?).
 Ferry, G.: Zlaté údolí. Č. graf. unie, Praha, 1946.
 Mukerdzí, D. G.: Vyprávění o tygřím mláděti. Chvojka, Praha, 1946.
 Verne, J.: Plovoucí ostrov. J. R. Vilímek, Praha, 1946.
 Grey, Z.: Schody z písku. Novina, Praha, 1948(?).
 Omelka, F.: Velký admirál. J. R. Vilímek, Praha, 1948(?).
 Ransome, A.: Trosečníci z Vlaštovky. J. Hokr, Praha, 1948.
 Štáflová, V.: Volejte 6 x za minutu. J. R. Vilímek, Praha, 1948.
 Verne, J.: Pět neděl v balóně. J. R. Vilímek, Praha, 1948.
 Jirsík, J.: Ptactvo ČSR. Za svobodu, Praha, 1949.
 Augusta, J.: Pravěcí lovci. Mladá fronta, Praha, 1960.
 Doyle, A. C.: Ztracený svět. Praha, 1960.

**Nejdůležitější odborné publikace
s rekonstrukcemi Zdeňka Buriana**

- Augusta J.: Divy prasněta. Toužimský a Moravec, Praha, 1942.
 Buschendorf, G.-Wolfframm, H.-Radandt, I.: Weltall — Erde —
 Mensch. Verlag Neues Leben, Berlin, 1954.
 Augusta, J.: Tiere der Urzeit. Artia, Praha, 1956.
 Augusta, J.: An den Lagerfeuern der Altsteinzeit. Urania Verlag,
 Leipzig — Jena — Berlin, 1958.
 Augusta, J.: Menschen der Vorzeit. Artia, Praha, 1960.
 Augusta, J.: Flugsaurier und Urvögel. Artia, Praha, 1961.
 Augusta, J.: Versteinerte Welt. Urania Verlag, Leipzig — Jena —
 Berlin, 1962.
 Augusta, J.: Das Buch von den Mammuten. Artia, Praha, 1962.
 Augusta, J.: Saurier der Urmeere. Artia, Praha, 1964.
 Augusta, J.: Große Entdeckungen. Urania Verlag, Leipzig — Je-
 na — Berlin, 1965.
 Augusta, J.: Kolosse urzeitlicher Kontinente und Meere. Artia,
 Praha, 1966.
 Howell, F. C.: Early Man. Life Nature Library. Time-Life, New
 York, 1966.
 Grzimek, B.: Grzimeks Tierleben. Bd. VII-Vögel 1. Kindler Ver-
 lag, Zürich, 1968.

- Grzimeks Tierleben. Bd. VIII-Vögel 2. Kindler Verlag, Zürich, 1969.
- Grzimeks Tierleben. Bd. VI-Kriechtiere. Kindler Verlag, Zürich, 1971.
- Grzimek, B.-Wendt, H.: Grzimeks Tierleben. Entwicklungsgeschichte der Lebewesen. Kindler Verlag, Zürich, 1972.
- Jelinek, J.: Das große Bilderlexikon des Menschen in der Vorzeit. Bertelsmann – Gütersloh, Berlin – München, 1972.
- Špinar, Z. V.: Life before Man. Thames and Hudson, London, 1972.
- Kleibl, J.: Menschen der Urzeit. Bunter Bilder – Kosmos. Francksche Verlagshandlung, Stuttgart, 1975.
- Fishbein, S.: Our Continent. Nat. Geogr. Soc., Washington, 1976.
- Mazák, V.: Jak vznikl člověk (Sága rodu Homo) (I. var.). Práce, Praha, 1977.
- Wolf, J.: Menschen der Urzeit. Verlag Werner Dausien, Hanau, 1977.
- Beneš, J.: Prehistoric Animals and Plants. The Hamlyn Publ. Group Ltd., London, 1979.
- Mazák, V.: Prehistoric Man. The Hamlyn Publ. Group Ltd., London, 1980.
- Záruba, B.: Svět vymřelých zvířat. Artia, Praha, 1983.
- Špinar, Z. V.: Paleontologie obratlovců. Academia, Praha, 1984.
- Špinar, Z. V.: Paleontologie. SNTL, Praha, 1986.
- Mazák, V.: Jak vznikl člověk (Sága rodu Homo) (II. var.). Práce, Praha, 1986.
- (Knihy seřazeny chronologicky.)

Publikace v tomto seznamu byly vydány v mnoha jazykových mutacích, uvádím proto pouze vydání první.

SEZNAMY OBRAZŮ

Poprvé je zveřejněn tak rozsáhlý výběr obrazů z Burianovy tvorby. Jednotlivé seznamy představují Buriana v mnoha oblastech jeho malířské činnosti — paleontologické, paleoantropologické, národopisné, geografické atd. Záměrně jsou vybrány především oleje, které jsou pro posouzení umělcovy individuality stěžejní.

Způsob řazení obrazů není všude stejný; většina obrazů si vyžádala specifickou variantu, která je podmiňována vhodnější přehledností či autorovým záměrem. V některých případech nejsou údaje zcela úplné. Obrazy byly roztroušeny po soukromých sbírkách a ve většině případů není majitel znám. Ojediněle proto nelze zjistit například přesné rozměry či signování.

Legenda k sestavení seznamů

1. *Oreopithecus bambolii*
2. 1978, olej na pl., 55 × 45
3. vpravo dole: Z. Burian 78
4. R: III, tab. 9

1. Název obrazu — je buď totožný s latinským jménem, nebo odpovídá popisu reprodukce v publikaci. Mnohdy jde o autorovo vlastní pojmenování (např. *Obžalování*).
2. Rok namalování, technika a rozměr (cm) — výška × šířka.
3. Signatura, její umístění.
4. Publikace, v níž byl obraz reprodukován (je-li třeba).

Použité zkratky:

olej na pl.	— olej na plátně
olej na lep.	— olej na lepence
olej na pl. na lep.	— olej na plátně na lepence
olej na hobr. d.	— olej na hobrové desce
olej na masonit. d.	— olej na masonitové desce
olej na kart.	— olej na kartonu
R:	— reprodukce

Do seznamů paleontologických rekonstrukcí nejsou zahrnuty obrazy, které sice s touto tematikou souvisejí, ale motivaci pro jejich vznik musíme hledat v jiné rovině. Mám tím na mysli jednak obrazy, které byly a priori malovány jako ilustrace a ne jako samostatné vědecké rekonstrukce (např. *Pfizenmayerova výprava za Berezovským mamutem*, 1961, olej), a jednak obrazy náležející spíše do tzv. volné malby (např. *Venuše věstonická*, 1951, olej). Hlavním impulsem ke zrodu těchto obrazů bylo především malířovo osobní vyznání obdivuhodné přírodě a lidské činnosti. Je proto nutné tyto olejomalby takto dešifrovat.

Zoopaleontologické rekonstrukce

Oleje z publikace *Velký ilustrovaný přírodopis všech tří říší* (sestaveno podle pořadí reprodukcí v knize)

1) Ideální obraz krajiny kamenouhelné
1935, olej na pl., 27 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: příl. u str. 496

2) Ideální obraz krajiny z doby permské
(*Archegosaurus* a *Branchiosaurus*)
1935, olej na pl., 27 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: příl. u str. 529

3) Ideální obraz mořské zátoky z doby
jurské (*Rhomaleosaurus*, *Plesiosaurus*
a *Stenopterygius*)
1935, olej na pl., 27 × 42
vlevo dole: Z. Burian
R: příl. u str. 577

4) Ideální obraz lesnaté krajiny v Čechách na počátku svrchní křídly
1935, olej na pl., 27 × 42
neznačeno
R: příl. u str. 608

5) Ideální obraz krajiny v Severní Americe za doby eocenní (*Uintatherium* a *Orohippus*)
1935, olej na pl., 27 × 42
neznačeno
R: příl. u str. 640

6) Ideální obraz zaledněné krajiny v pleistocénu (*Mammuthus primigenius*)
1935, olej na pl., 27 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: příl. u str. 704

Oleje z publikace J. Augusty Divy praseveta (sestaveno chronologicky)

V knize je reprodukovano 25 prehistorickykh rekonstrukci (13 olejů a 12 kvasů). Kromě toho byl jeden olej na obálce, její osud však není znám. Ostatní oleje jsou ve sbírkách katedry paleontologie Univerzity Karlovy, kvasy byly roztroušeny po různých galeriích, muzeích a soukromých sbírkách.

Protože mnoho obrazů bylo později přemalováno či opraveno, uvádím i místo reprodukování nové verze. Pro zjednodušení jsou názvy knih nahrazeny římskými čísly; pokud jde o ojedinělé reprodukování obrazu v té či oné publikaci, je ponechán název titulu. Tento způsob zápisu je zachovávan u všech rekonstrukcí, je-li to třeba.

- I — Špinar, Z. V.: Life before Man
- II — Augusta, J.: Tiere der Urzeit
- III — Augusta, J.: Flugsaurier und Urvögel
- IV — Augusta, J.: Saurier der Urmeere
- V — Augusta, J.: The Age of Monsters
- VI — Beneš, J.: Prehistoric Animals and Plants
- VII — Záruba, B.: Svět vymřelých zvířat

7) Tyrannosaurus rex a Anatosaurus annectens 1938, olej na pl., 50 × 72 vpravo dole: Z. Burian 38 R: příl. u str. 421 (r. 1970 obraz upravován, nová verze v I. str. 137)	10) Tyrannosaurus rex a Triceratops prorsus 1940, olej vlevo dole: Z. Burian R: barevná obálka
8) Deinotherium gigantissimum 1940, olej na pl., 72 × 50 vlevo dole: Z. Burian 1940 R: příl. u str. 45	11) Brachiosaurus brancai 1941, olej na hobr. d., 52 × 72 vpravo dole: Z. Burian 41 R: příl. u str. 373
9) Machairodus cultridens 1940, olej na pl., 50 × 72 vpravo dole: Z. Burian 40 R: příl. u str. 21 (r. 1955 a 1970 obraz upravován, nová verze v II, tab. 58 a I, str. 172)	12) Edaphosaurus pogonias 1941, olej na pl., 52 × 72 vpravo dole: Z. Burian R: příl. u str. 429 (r. 1955 obraz upraven, nová verze v II, tab. 11)
	13) Krytolebeci ze svrchního karbonu 1941, olej na pl., 52 × 72 vpravo dole: Z. Burian R: příl. u str. 461

14) *Mammuthus primigenius*
1941, olej na hobr. d., 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 41
R: příl. u str. 69

15) *Megaloceros giganteus*
1941, olej na plastu, 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 41
R: příl. u str. 157

16) *Stegosaurus ungalatus*
1941, olej na hobr. d., 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 41
R: příl. u str. 413

17) *Styracosaurus albertensis*
1941, olej na hobr. d., 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 41
R: příl. u str. 397

18) *Tylosaurus dispar* a *Pteranodon ingens*
1941, olej na hobr. d., 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 41
R: příl. u str. 285

19) *Meganeura monyi*
1942, olej na pl., 50 × 72
vpravo dole: Z. Burian 42
R: příl. u str. 517

20) Svrchnosilurské moře středních
Čech
1942, olej na pl., 52 × 72
vpravo dole: Z. Burian 42
R: příl. u str. 613

Oleje pro nakladatelství Kindler Verlag (sestaveno podle geologických dob a chronologicky)

V letech 1971 – 1972 namaloval Burian 13 olejů pro nakladatelství Kindler Verlag v Zürichu. Spolu s několika temperami z let 1967 – 1968 byly reprodukovány v cyklu *Grzimeks Tierleben*. Odborným poradcem u olejů byl V. Mažák.

21) Azoikum
1971, olej na pl. na lep., 62 × 44,5
vpravo dole: Z. Burian 71

22) Fauna karbonského močálu
1971, olej na pl., 61 × 89,5
vpravo dole: Z. Burian 71

23) Fauna pobřeží severoamerického
křídového moře
1971, olej na pl., 60 × 89
vlevo dole: Z. Burian 71

24) Pleistocenní kraj a typičtí zástupci
savců
1971, olej na pl., 60 × 89
vpravo dole: Z. Burian 71

25) Fauna středoevropského kambrického
moře
1972, olej na pl., 60 × 89
vpravo dole: Z. Burian 72

26) Fauna středoevropského silurského
moře
1972, olej na pl., 60 × 89
vpravo dole: Z. Burian 72

27) Fauna a flóra devonské pobřežní
mělčiny
1972, olej na pl., 60 × 89
vpravo dole: Z. Burian 72

28) Středoevropská triasová fauna oboj-
živelníků a plazů
1972, olej na pl., 61 × 89
vlevo dole: Z. Burian 72

29) Pobřežní fauna ze středoevropského triasu

1972, olej na pl., 62 × 45,5
vlevo dole: Z. Burian 72

30) Fauna podmořského útesu ze středoevropské jury

1972, olej na pl., 62 × 45
vpravo dole: Z. Burian 72

31) Fauna jurského období z jižní Anglie

1972, olej na pl., 61 × 89
vpravo dole: Z. Burian 72

32) Eocenní fauna od Geiseltalu

1972, olej na pl., 60,5 × 89
vlevo dole: Z. Burian 72

33) *Moschops capensis* a *Galepus jouberti*

1972, olej na pl., 60,5 × 89
vpravo dole: Z. Burian 72

Oleje z publikace prof. Špinara Paleontologie obratlovců (sestaveno chronologicky)

Tyto obrazy byly malovány pro publikaci v letech 1971—1977. Oleje datované rokem 1971 jsou reprodukovány černobíle, ostatní vytvářejí barevnou přílohu knihy. Odborným poradcem byl samozřejmě autor. V prosinci 1976 zakoupilo obrazy z barevné přílohy Národní muzeum.

34) *Cephalaspis*, *Fraenkelaspis* a *Pteraspis*

1971, olej na pl., 65 × 89
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 51 a 57 (detaily)

35) *Coelophysis bauri* a *Eupelor durus*

1971, olej na pl., 65 × 90
vlevo dole: Z. Burian 71
R: str. 355

36) *Cynodictis intermedius*

1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 607

37) *Ectoconus majusculus* a *Barylambda faberi*

1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 654

38) *Eusthenopteron foordi*, *Scaumenacia curta* a *Cheirolepis canadensis*

1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 147

39) *Lycaenops ornatus*

1971, olej na pl., 65 × 91
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 401

40) *Meganeura monyi* a *Solemodonsaurus*

1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: str. 272

41) *Oxyaena forcipata*

1971, olej na pl., 65 × 89
vlevo dole: Z. Burian 71
R: str. 596

- 42) *Pteranodon ingens*
1971, olej na pl., 65 × 89
vlevo dole: Z. Burian 71
R: str. 349
- 43) *Syrmosaurus*, *Psittacosaurus*
a *Saurolophus*
1971, olej na pl., 65 × 90
vlevo dole: Z. Burian 71
R: str. 377
- 44) *Titanohyrax palaeotherioides*
1978, olej na pl., 65 × 90
vlevo dole: Z. Burian 78
R: str. 706
- 45) *Osteichthyes*
1974, olej na lep., 40 × 65
vlevo dole: Z. Burian 74
R: obr. příl. č. 1
- 46) *Cotylosauria*
1975, olej na lep., 54 × 44
vpravo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 3
- 47) *Gephyrostegus* a *Solenodonsaurus*
1975, olej na lep., 53 × 43
vlevo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 2
- 48) *Macrocephalosaurus* a *Velociraptor*
1975, olej na lep., 40 × 65
vlevo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 4
- 49) *Microsyops lundeliusi*
1975, olej na lep., 53 × 43
vlevo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 19
- 50) *Prenocephale prenes*
1975, olej na lep., 40 × 65
vpravo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 9
- 51) *Tanystropheus longobardicus*
1975, olej na lep., 53 × 43
vpravo dole: Z. Burian 75
R: frontispice
- 52) *Thrinaxodon liorhinus*
1975, olej na lep., 40 × 65
vpravo dole: Z. Burian 75
R: obr. příl. č. 12
- 53) *Ankylosauria*
1976, olej na lep., 40 × 65
vlevo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 10
- 54) *Barosaurus lentus*
1976, olej na lep., 53 × 44
vlevo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 7
- 55) *Barunlestes* a *Asioryctes*
1976, olej na lep., 53 × 43
vpravo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 17
- 56) *Euparkeria capensis*
1976, olej na lep., 53 × 44
vlevo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 5
- 57) Fauna eocenních močálů
1976, olej na lep., 41 × 65
vlevo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 23
- 58) *Chasmosaurus belli*
1976, olej na lep., 41 × 65
vlevo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 11
- 59) Krajina středních Čech v miocénu
1976, olej na lep., 42 × 65
vpravo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 24
- 60) *Longisquama*
1976, olej na lep., 53 × 44
vpravo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 6
- 61) *Melanorosaurus*
1976, olej na lep., 41 × 65
vpravo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 8

62) *Multituberculata*
1976, olej na lep., 54 × 44
vpravo dole: Z. Burian 76
R: obr. příl. č. 14

63) *Zalamdalestes lechei*
1976, olej na lep., 53 × 43
vpravo dole: Z. Burian
R: obr. příl. č. 18

64) *Macaca florentina* a *Bison priscus*
1977, olej na lep., 41 × 65
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. příl. č. 21

65) *Mesopithecus pentelici*
1977, olej na lep., 40 × 64
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. příl. č. 25

66) *Plesiadapis tricuspidens*
1977, olej na lep., 53 × 44
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. příl. č. 20

67) *Pliopithecus vindobonensis*
1977, olej na lep., 41 × 65
neznačeno
R: obr. příl. č. 22

Barevné přílohy č. 13, 15 a 16 jsou tempery.
Olej č. 44 byl namalován daleko později než ostatní černobílé reprodukováné obrazy; byl tvořen pro Libyi, kde je dosud.

Obrazy z Východočeské zoologické zahrady ve Dvoře Králové (seřazeno podle pořadí v expozici)

Ze zamýšlených 34 obrazů, které by představovaly vývoj života na naší planetě, stihl Burian namalovat 22 (v rozmezí let 1977—1981). Teprve po umělcově smrti byly k těmto rozměrným plátnům přiřazeny další obrazy, jež jsou staršího data.

Odborným poradcem u olejů tvořených přímo pro Východočeskou zoo byl V. Mazák. Obraz číslo 69 je poslední Burianovou rekonstrukcí (domalováno v červnu 1981). Reprodukce všech vystavených olejů jsou v katalogu expozice (Mazák, V.: Vývoj života na Zemi).

68) *Azoikum*
1977, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 77

69) Život v ordovickém moři
1981, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 81

70) Kambrické moře
1951, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 51

71) Život v silurském moři
1951, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 51

72) *Dinichthys* a *Cladoselache*
1967, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 67

73) *Xenacanthus* a *Amblypterus*
1964, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 64

74) *Ichthyostega stensioevi*
1979, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 79

75) Karbonský prales a *Meganeura monyi*
1950, olej na pl., 63 × 94
vlevo dole: Z. Burian 50

- 76) *Krytolebei* — svrchní karbon
1965, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 65
- 77) *Mastodonsaurus giganteus*
1978, olej na pl., 120 × 155
vlevo dole: Z. Burian 78
- 78) *Dimetrodon limbatus*
1965, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 65
- 79) *Sauroctonus progressus* a *Scutosaurus karpinskii*
1966, olej na pl., 62,5 × 94,5
vlevo dole: Z. Burian 66
- 80) *Edaphosaurus cruciger*
1978, olej na pl., 120 × 155
vlevo dole: Z. Burian 78
- 81) *Antrodemus valens* a *Stegosaurus stenops*
1950, olej na pl., 62,5 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 50
- 82) *Stegosaurus unguatus* a *Ceratosaurus nasicornis*
1980, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 80
- 83) *Archaeopteryx lithographica*
1979, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 79
- 84) *Pterodactylus elegans*
1967, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 67
- 85) *Compsognathus longipes* a *Archaeopteryx lithographica*
1950, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 50
- 86) *Triceratops prorsus*
1962, olej na pl., 63 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 62
- 87) *Plesiosaurus brachypterigius*
1964, olej na pl., 63 × 94
vlevo dole: Z. Burian 64
- 88) *Stenopterygius quadriscissus*
1964, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 64
- 89) *Iguanodon bernissartensis*
1979, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 79
- 90) *Torosaurus latus*
1978, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 78
- 91) *Apatosaurus excelsus*
1950, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 50
- 92) *Tyrannosaurus rex* nad zabitým ještěrem *Triceratops prorsus*
1979, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 79
- 93) *Diplodocus carnegii*
1966, olej na pl., 62,5 × 93,5
vpravo dole: Z. Burian 66
- 94) *Diplodocus longus*
1978, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 78
- 95) *Brachiosaurus brancai*
1979, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 79
- 96) *Palaeotapirus* ve spodnomiocenním pralese
1950, olej na pl., 62,5 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 50
- 97) *Kronosaurus queenslandicus*
1981, olej na pl., 120 × 100
vlevo dole: Z. Burian 81
- 98) *Carcharodon megalodon*
1979, olej na pl., 120 × 100
vlevo dole: Z. Burian 79

- 99) *Durodon osiris*
1961, olej na pl., 62,5 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 61
- 100) *Brontotherium platyceras*
1960, olej na pl., 62 × 94
vlevo dole: Z. Burian 60
- 101) *Arsinoitherium zitteli*
1961, olej na pl., 61 × 96
vlevo dole: Z. Burian 61
- 102) *Indricotherium transouralicum*
1980, olej na pl., 120 × 100
vlevo dole: Z. Burian 80
- 103) *Deinotherium giganteum*
1951, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 51
- 104) *Deinotherium giganteum*
1978, olej na pl., 120 × 155
vlevo dole: Z. Burian 78
- 105) *Dinornis maximus*
1960, olej na pl., 63 × 94
vlevo dole: Z. Burian 60
- 106) *Phororhacos inflatus*
1961, olej na pl., 62,5 × 94
vlevo dole: Z. Burian 61
- 107) Miocenní kraj střední Evropy
1954, olej na pl., 62,5 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 54
- 108) *Smilodon neogaeus*
1978, olej na pl., 120 × 155
vlevo dole: Z. Burian 78
- 109) *Megatheron megantheron*
1951, olej na pl., 62 × 94
vlevo dole: Z. Burian 51
(r. 1981 obraz upraven, původní verze
ve Vesmíru, 31, 1952, 7, 212)
- 110) *Thylacosmilus atrox*
1980, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 80
- 111) *Megatherium americanum*
1979, olej na pl., 120 × 100
vpravo dole: Z. Burian 79
- 112) *Megaloceros giganteus*
1953, olej na pl., 60 × 96
vpravo dole: Z. Burian 53
- 113) *Ursus spelaeus*
1953, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 53
- 114) *Coelodonta antiquitatis*
1960, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 60
- 115) Mamuti na bažině (Černý mamut)
1954, olej na pl., 70 × 100
vpravo dole: Z. Burian 54
(obraz nebyl malován přímo k vědeckým účelům)
- 116) *Mammuthus primigenius*
1978, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 78
- 117) *Bos primigenius*
1980, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 80
- 118) *Proconsul africanus*
1963, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 63
- 119) *Australopithecus africanus*
1954, olej na pl., 64 × 95
vpravo dole: Z. Burian 54
- 120) *Homo erectus erectus* (Tlupa pite-
kantropů)
1951, olej na pl., 62 × 94
vlevo dole: Z. Burian 51
- 121) *Homo sapiens neanderthalensis*
(Sídliště neandertálců)
1950, olej na pl., 62 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 50

122) Neandertálci na lovu jeskynního medvěda

1979, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 79

123) Sídliště předvěkých lidí

1949, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 49

124) Neolitičtí zemědělci

1951, olej na pl., 63 × 94
vlevo dole: Z. Burian 51

Ve stálé expozici jsou vystaveny ještě dva oleje, které jsou již zaregistrovány v předešlých seznamech (č. 2, 3). Aby nedocházelo k nedorozumění, nebyly tyto obrazy znovu uvedeny. Celkem je v expozici 59 olejů.

Zoopaleontologické rekonstrukce neevidované v předešlých seznamech (sestaveno chronologicky)

Odbornými poradci byli vesměs J. Augusta, Z. V. Špinar, ojediněle V. Mazák a J. Beneš.

126) *Archaeopteryx lithographica*

1948, olej na kart., 31 × 35
vpravo dole: Z. Burian 48
R: Augusta, J.: *Pravěké ptactvo* (obálka)

127) *Archaeopteryx lithographica*

a *Compsognathus longipes*
1948, olej na kart., 29,5 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: Augusta, J.: *Z hlubin pravěku* (přil. u str. 24)
(r. 1955 obraz přemalován, nová verze tamtéž, vydání 1959)

128) *Dinodon libratus* a *Styracosaurus albertensis*

1948, olej na kart., 29,5 × 43
vlevo dole: Z. Burian 48
R: Augusta, J.: *Z hlubin pravěku* (přil. u str. 56, v 1. vyd.)

125) Pravěcí lidé na lovu srstnatého nosorožce

1978, olej na pl., 120 × 155
vpravo dole: Z. Burian 78
(tento obraz je soukromým majetkem ing. J. Vágnera, nelze jej proto do seznamu obrazů pro zoo počítat; jinak sem ale spadá koncepcí, dobou vzniku i rozměry)

129) *Mammuthus primigenius* (tzv. Be-rezovský mamut)

1948, olej na kart., 29,5 × 41,5
vpravo dole: Z. Burian 48
R: Augusta, J.: *Z hlubin pravěku* (obálka)

130) *Panthera spelaea*

1948, olej na kart., 29,5 × 42
vpravo dole: Z. Burian 48
R: Augusta, J.: *Z hlubin pravěku* (přil. u str. 96)

131) *Smilodon neogaeus* a *Nothrotherium roveri*

1948, olej na kart., 29,5 × 42
vpravo dole: Z. Burian 48
R: Augusta, J.: *Z hlubin pravěku* (přil. u str. 80)

- 132) *Megaloceros giganteus*
1949, olej na pl., 80 × 120
vpravo dole: Z. Burian 49
R: —
- 133) *Iguanodon bernissartensis*
1950, olej na pl., 62 × 50
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 128
- 134) *Mammuthus primigenius*
1950, olej na pl., 63 × 94
vpravo dole: Z. Burian 1950
R: Pauk, F.: Přírodopis (str. 104)
- 135) *Coelodonta antiquitatis*
1952, olej na pl., 100 × 120
vpravo dole: Z. Burian
R: —
- 136) *Diplodocus carnegii*
1952, olej na pl., 114 × 197
vpravo dole: Z. Burian 52
R: VI, str. 136—137
- 137) *Megaloceros giganteus*
1952, olej na pl., 100 × 120
vpravo dole: Z. Burian
R: —
- 138) *Ursus spelaeus*
1952, olej na pl., 100 × 120
vpravo dole: Z. Burian
R: —
- 139) *Edaphosaurus* v karbonském prale-
se
1953, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 53
R: —
- 140) *Chirotherium*
1955, olej na pl., 49 × 68
vlevo dole: Z. Burian 55
R: II, tab. 16
- 141) *Corythosaurus casuarius*
1955, olej na kart., 30 × 41
vpravo dole: Z. Burian 55
R: II, tab. 33
(r. 1970 obraz upravován, nová verze
v I, str. 132)
- 142) *Indricotherium transouralicum*
1955, olej na pl. na lep., 30 × 41
vpravo dole: Z. Burian 55
R: II, tab. 48
- 143) *Mesosaurus brasiliensis*
1955, olej na pl. na lep., 41 × 31
vpravo dole: Z. Burian 55
R: II, tab. 13
(r. 1971 obraz upravován, nová verze
v I, str. 88)
- 144) *Monoclonius nasicornus*
1955, olej na kart., 29,5 × 43
vpravo dole: Z. Burian
R: II, tab. 30
(r. 1970 obraz upravován, nová verze
v I, str. 133)
- 145) *Protoceratops andrewsi*
1955, olej na kart., 31 × 41
vlevo dole: Z. Burian
R: I, str. 133
- 146) *Stenopterygius quadriscissus*
1955, olej na pl. na lep., 30 × 41
vlevo dole: Z. Burian
R: II, tab. 17
- 147) *Triceratops prorsus*
1955, olej na pl. na lep., 29,5 × 44
vlevo dole: Z. Burian 55
R: I, str. 135
- 148) *Uintatherium laticeps*
1955, olej na kart., 30 × 41
vpravo dole: Z. Burian 55
R: I, str. 146

149) *Trilophodon angustidens*

1959, olej na pl., 64 × 95

vpravo dole: Z. Burian 59

R: —

150) *Archaeopteryx lithographica*

1960, olej na kart., 39 × 39

vpravo dole: Z. Burian

R: III, tab. 9

151) *Archaeopteryx lithographica*

1960, olej na kart., 36,5 × 30,5

vpravo dole: Z. Burian

R: III, tab. 8

152) *Archaeopteryx lithographica*

1960, olej na kart., 36 × 15

vlevo dole: Z. Burian

R: III, str. 58

(r. 1970 obraz upraven, nová verze v I, str. 113)

153) *Archaeopteryx lithographica*

1960, olej na kart., 36 × 31

vpravo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 113

154) *Dimorphodon macronyx*

1960, olej na kart., 29,5 × 30,5

vpravo dole: Z. Burian

R: I, str. 107

155) *Hesperornis regalis*

1960, olej na pl., 43,5 × 75,5

vpravo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 138

156) *Hesperornis regalis*

1960, olej na kart., 36 × 31

vlevo dole: Z. Burian 60

R: III, tab. 15

157) *Ichthyornis victor*

1960, olej na pl., 43 × 75,5

vlevo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 138 (detail)

158) *Ornithosuchus woodwardi*

1960, olej na kart., 30,5 × 25,5

vpravo dole: Z. Burian

R: III, str. 62

159) „*Proavis*“

1960, olej na kart., 36,5 × 30,5

vlevo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 112

160) „*Proavis*“ (hlava)

1960, olej na kart., 35 × 30,5

vpravo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 112

161) *Pteranodon ingens*

1960, olej na pl., 47 × 41

vpravo dole: Z. Burian

R: I, str. 129

162) *Pteranodon ingens*

1960, olej na pl., 43,5 × 75

vpravo dole: Z. Burian 60

R: III, tab. 6

163) *Pterodactylus antiquus*

1960, olej na kart., 28,5 × 30,5

vpravo dole: Z. Burian 60

R: III, tab. 5

164) *Pterodactylus elegans*

1960, olej na pl., 47,5 × 41

vpravo dole: Z. Burian 60

R: I, str. 106

165) Lovící pterodaktylové

1960, olej na kart., 37 × 31

vlevo dole: Z. Burian 60

R: III, tab. 4

166) Hlavy pterosaurů I

1960, olej na kart., 32 × 27

neznačeno

R: III, str. 19

167) Hlavy pterosaurů II

1960, olej na kart., 37 × 30

vpravo dole: Z. Burian (u obou částí obrazu)

R: III, str. 18

- 168) *Rhamporhynchus longicaudus*
1960, olej na pl., 46,5 × 40
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 101
- 169) *Rhamporhynchus longicaudus*
1960, olej na kart., 36,5 × 30,5
vpravo dole: Z. Burian 60
R: III, tab. 2
- 170) *Saltoposuchus*
1960, olej na kart., 36,5 × 31
vlevo dole: Z. Burian 60
R: I, str. 98
- 171) *Scleromochlus taylori*
1960, olej na kart., 23 × 30
vpravo dole: Z. Burian
R: III, tab. 10
- 172) *Edaphosaurus pogonias*
1961, olej na kart., 30 × 41,5
vlevo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 78
- 173) *Mammuthus (Archidiskodon) imperator*
1961, olej na pl., 44 × 74
vlevo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 184—185
- 174) *Mammuthus (Archidiskodon) meridionalis*
1961, olej na pl., 44 × 74
vpravo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 178—179
- 175) *Mammuthus (Parelephas) columbi*
1961, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian
R: I, str. 186
- 176) *Mammuthus (Parelephas) trogontherii*
1961, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 187
- 177) *Mammuthus primigenius*
1961, olej na pl., 44 × 74
vlevo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 204—205
- 178) *Mammuthus primigenius fraasi*
1961, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 202
- 179) *Samice mamuta s mládětem ve sněhové vánici*
1961, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 61
R: Augusta, J.: Das Buch von den Mammuten (tab. 2)
- 180) *Umírající berezovský mamut*
1961, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 61
R: Augusta, J.: Le livre des Mammouths (frontispice)
- 181) *Moeritherium lyonsi*
1961, olej na kart., 42 × 31
vlevo dole: Z. Burian 61
R: Augusta, J.: Le livre des Mammouths (tab. 11)
(r. 1970 obraz upraven, nová verze v I, str. 148)
- 182) *Palaeoloxodon antiquus*
1961, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 176
- 183) *Palaeoloxodon falconeri*
1961, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 61
R: I, str. 177
- 184) *Archelon ischyros a Tylosaurus dispar*
1962, olej na pl., 54 × 79
vlevo dole: Z. Burian 62
R: IV, tab. 21

- 185) *Elasmosaurus platyurus*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: VI, str. 169
- 186) *Henodus chelyops*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: IV, tab. 16
(r. 1970 obraz upraven, nová verze v I,
str. 98)
- 187) *Metriorhynchus*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 108
- 188) *Mixosaurus cornalionus*
1962, olej na pl., 60 × 42
neznačeno
R: I, str. 94
- 189) *Mosasaurus giganteus*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 139
- 190) *Nannopterygius entheciodon*
1962, olej na kart., 42 × 29,5
vlevo dole: Z. Burian 62
R: VI, str. 172
- 191) *Nothosaurus*
1962, olej na pl., 60 × 42
vlevo dole: Z. Burian 62
R: IV, tab. 13
(r. 1970 obraz upraven, nová verze v I,
str. 95)
- 192) *Placodus gigas*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 97
- 193) *Hlavy plakodontů*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62 (u obou částí
obrazu)
R: I, str. 96
- 194) *Plesiosaurus brachypterigijs*
1962, olej na pl., 54 × 78
vlevo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 111
- 195) *Steneosaurus bollensis*
1962, olej na pl., 60 × 42
vlevo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 109
- 196) *Stenopterygius quadriscissus*
1962, olej na pl., 54 × 79
vlevo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 104
- 197) *Stenopterygius megaloccephalus*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: IV, tab. 5
- 198) *Triassochelys dux*
1962, olej na pl., 60 × 42
vpravo dole: Z. Burian 62
R: I, str. 96
- 199) *Tylosaurus dyspelor* a *Elasmosau-
rus platyurus*
1963, olej na pl., 54 × 79
vpravo dole: Z. Burian 63
R: I, str. 130—131
- 200) *Aepyornis maximus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 194
- 201) *Anancus arvernensis*
1964, olej na pl., 45 × 74
vlevo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 171
- 202) *Andrias scheuchzeri*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 165
(r. 1970 obraz upraven)

- 203) *Basilosaurus cetoides*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: V, tab. 16
(r. 1970 obraz upraven, nová verze v I,
str. 147)
- 204) *Coelodonta antiquitatis*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 210
- 205) *Cuvieronius postremus*
1964, olej na kart., 31 × 43
vlevo dole: Z. Burian
R: V, str. 11
- 206) *Diatryma steini*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 145
- 207) *Dicerorhinus etruscus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 182
- 208) *Dinornis maximus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 195
- 209) *Fmeus crassus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 196
- 210) *Elasmotherium sibiricum*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: V, tab. 12
(r. 1969 a 1970 obraz upravován, nové
verze v Živě, 18, 1970, 2, obálka, a v I,
str. 189)
- 211) *Euryapteryx elephantopus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 197
- 212) *Hyrachius eximius*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 142–143
- 213) *Indricotherium transouralicum*
1964, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 154
- 214) *Mastodon americanus*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 183
- 215) *Metamynodon*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 151
- 216) *Palaeomastodon beadnelli*
1964, olej na pl., 30 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: V, tab. 14
(obraz je na rozměrnějším plátně spo-
lečně s rekonstrukcí 217)
- 217) *Phiomia osborni*
1964, olej na pl., 30 × 50
vlevo dole: Z. Burian 64
R: V, tab. 14
- 218) *Platybelodon grangeri*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 161
- 219) *Teleoceras fossiger*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 163
- 220) *Tetralophodon longirostris*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 160

- 221) *Trilophodon angustidens*
1964, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: I, str. 155
- 222) *Ichthyostega stensioevi*
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 70
- 223) *Deinotherium giganteum*
1968, olej na pl., 76 × 95
vpravo dole: Z. Burian 68
R: —
- 224) *Deinotherium giganteum*
1968, olej na pl., 90 × 72
vpravo dole: Z. Burian 68
R: Živa, 18, 1970, 2, u str. 44
- 225) *Panthera spelaea*
1968, olej na pl., 60 × 75
vpravo dole: Z. Burian 68
R: —
- 226) *Discosauriscus a Leptovertebron*
1969—1970, olej na pl., 56 × 43
vlevo dole: Z. Burian
R: I, str. 83
- 227) *Palaeobatrachus grandipes*
1969, olej na pl. na lep., 47,5 × 43
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 156
- 228) *Deinotherium giganteum*
1973, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 73
R: Živa, 30, 1982, 1, obálka
- 229) *Chelydosaurus germanicus*
1970, olej na pl. na lep., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 83
- 230) *Climacium euthacanthus a Parexus*
1970, olej na pl. na lep., 57 × 43
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 69
- 231) *Diadectes a Seymouria*
1970, olej na pl. na lep., 60 × 43
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 82
- 232) *Dimetrodon a Varanosaurus*
1970, olej na pl. na lep., 56 × 43,5
vlevo dole: Z. Burian
R: I, str. 84
- 233) *Diplovertebron*
1970, olej na pl. na lep., 57 × 43
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 75
- 234) *Drepanaspis, Pteraspis a Osteolepis*
1970, olej na pl. na lep., 43,5 × 57
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 66
- 235) *Homotherium crenatidens*
1970, olej na pl. na lep., 48 × 43
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 188
- 236) *Lystrosaurus murrayi*
1970, olej na pl. na lep., 49 × 44
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 100
- 237) *Mastodon americanus*
1970, olej na pl., 40 × 50
vpravo dole: Z. Burian 70
R: —
- 238) *Panthera fossilis*
1970, olej na pl., 75 × 95
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 211

239) Pterichthys a Bothriolepis
1970, olej na pl. na lep., 57 × 42,5
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 67

240) Smilodon neogaeus
1970, olej na pl. na lep., 43 × 50
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 191

241) Tarbosaurus bataar
1970, olej na pl. na lep., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 140

Rekonstrukce povrchu Země v geologických obdobích

(sestaveno podle geologických ér)

Hlavním cílem těchto olejů je přiblížit charakter prostředí v určitém období. Stejně koncipované obrazy náležející k některým předešlým celkům zde uváděny již nejsou. Odbornými poradci byli především J. Augusta, F. Němejc a Z. V. Špinar.

242) Azoikum I
1971, olej na pl. na lep., 43 × 56
vlevo dole: Z. Burian 71
R: I, str. 50—51

243) Azoikum II
1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: VII, str. 32

244) Staré prekambrium — archeozoikum
1970, olej na pl. na lep., 43,5 × 57
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 52—53

245) Mladé prekambrium — proterozoikum
1970, olej na pl. na lep., 57 × 43
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 54

246) Kambrické moře střední Evropy
1970, olej na pl. na lep., 57 × 43,5
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 58

247) Při dně kambrického moře
1971, olej na pl., 65 × 90
vpravo dole: Z. Burian 71
R: VII, str. 34

248) Ordovická krajina při břehu moře
1970, olej na pl. na lep., 57 × 44
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 59

249) Ordovické moře středních Čech
1970, olej na pl. na lep., 43,5 × 57
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 60

250) Silurský podmořský útes
1970, olej na pl. na lep., 58,5 × 43
vlevo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 61

251) Spodnodevonský kraj
1952, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 52
R: II, tab. 5

- 252) Krajina ze spodního devonu
1967, olej na pl., 64 × 95
vlevo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 63
- 253) Středodevonský kraj
1952, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian 52
R: VII, str. 40
- 254) Krajina ze středního devonu
1967, olej na pl., 64 × 95
vlevo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 64–65
- 255) Karbonský prales I
1952, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 52
R: II, tab. 7
- 256) Karbonský prales II
1957, olej na pl., 62 × 94
vlevo dole: Z. Burian 57
R: I, str. 72–73
- 257) Přírodní katastrofa v karbonu
1967, olej na pl., 64 × 95
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 76–77
- 258) Karbon I
1967, olej na pl., 60 × 43
vlevo dole: Z. Burian 67
R: —
- 259) Karbon II
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 71
- 260) Karbon III
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: —
- 261) Karbon IV
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: —
- 262) Karbon V
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: —
- 263) Permokarbonský močál s dvojitou
duhou
1952, olej na pl., 114 × 196,5
vpravo dole: Z. Burian 52
R: —
- 264) Permský prales kolem oázy
1967, olej na pl., 65 × 95
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 80–81
- 265) Permský kraj
1970, olej na pl. na lep., 48 × 43
vpravo dole: Z. Burian 70
R: I, str. 79
- 266) Krajina z časného triasu
1967, olej na pl., 60 × 42,5
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 92
- 267) Domovina praptáků — jurská kra-
jina
1960, olej na kart., 30,5 × 42,5
vpravo dole: Z. Burian
R: I, str. 102–103
- 268) Domovina ptakoještěřů — jurská
krajina
1960, olej na kart., 30,5 × 42,5
vpravo dole: Z. Burian
R: III, str. 9
- 269) Spodní křída — wealden
1967, olej na pl., 60 × 43
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 125
- 270) Druhohorní kraj
1952, olej na pl., 62 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 52
R: II, tab. 14

271) Druhohorní krajina I
1967, olej na pl., 65 × 94
vlevo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 90—91

272) Druhohorní krajina II
1967, olej na pl., 65 × 95
vlevo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 126—127

273) Ptačí ostrov ze svrchní křídy
1960, olej na kart., 30,5 × 43
vpravo dole: Z. Burian
R: III, str. 66

274) Středoevropský miocenní kraj
1967, olej na pl., 65 × 95
vpravo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 158—159

275) Miocenní hnědouhelny prales
1967, olej na pl., 65 × 95
vlevo dole: Z. Burian 67
R: I, str. 164—165

276) Východoafrická krajina na začátku
čtvrtohor
1975, olej na pl., 37 × 63
vpravo dole: Z. Burian 75
R: Wolf, J.: Menschen der Urzeit
(str. 50)

Paleoantropologické rekonstrukce

(sestaveno podle vývojové řady člověka)

Tento seznam obsahuje 110 paleoantropologických rekonstrukcí, malovaných technikou oleje. K tomuto množství je třeba ještě přičíst 10 rekonstrukcí zařazených v předešlých seznamech (č. 65, 67 a 118—125). Odbornými poradci při vzniku rekonstrukcí byli v naprosté většině J. Augusta a V. Mazák.

Aby si každý mohl vytvořit představu o tom, jak Burian pokryl svými rekonstrukcemi celou vývojovou řadu lidského rodu, je seznam sestaven v souladu s touto řadou a teprve sekundárně chronologicky podle vzniku obrazu.

Římským číslům u reprodukce odpovídají tyto publikace:

- I — Augusta, J.: Z pradžin člověka
- II — Augusta, J.: Menschen der Vorzeit
- III — Mazák, V.: Prehistoric Man
- IV — Malá, L.-Prokopec, M.-Troníček, Ch.: Po stopách vývoje člověka
- V — Špinar, Z. V.: Life before Man
- VI — Wolf, J.: Menschen der Urzeit

277) Oreopithecus bambolii
1978, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 78
R: III, tab. 9

278) Dryopithecus
1973, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 73
R: VI, str. 29

- 279) *Dendropithecus macinnesi*
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 31
- 280) *Sivapithecus indicus*
1981, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 81
R: Mazák, V.: Z. Burian — pravěk
- 281) *Proconsul africanus*
1978, olej na pl., 55 × 45
vlevo dole: Z. Burian 78
R: III, tab. 6
- 282) *Proconsul major*
1964, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 64
R: VI, str. 32
(r. 1970 a 1978 obraz upravován, nová verze v III, tab. 7)
- 283) *Gigantopithecus blacki*
1974, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 10
- 284) *Gigantopithecus blacki*
1975, olej na pl. na lep., 27 × 32
vlevo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 37
- 285) *The Seed-eaters (Ramapithecus)*
1975, olej na kart., 55 × 42
vlevo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 38
- 286) *Ramapithecus wickeri*
1974, olej na pl., 47 × 58
vpravo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 15
- 287) *Ramapithecus punjabicus*
1974, olej na pl., 47,5 × 58
vlevo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 16
- 288) Gracilní a robustní hominidí z villafranchienů
1976, olej na kart., 48 × 66
vlevo dole: Z. Burian 76
R: —
- 289) *Paranthropus robustus*
1963, olej na pl., 55 × 44
vpravo dole: Z. Burian 63
R: III, tab. 19
(r. 1970 obraz upraven)
- 290) *Paranthropus* sp.
1974, olej na pl., 47 × 58
vpravo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 21
- 291) *Paranthropus boisei*
1971, olej na pl., 55 × 44
vpravo dole: Z. Burian 71
R: III, tab. 20
- 292) *Australopithecus afarensis*
1979, olej na pl. na lep., 50 × 70
vlevo dole: Z. Burian
R: Špinar, Z. V.: Paleontologie (str. 274)
- 293) Člověk z Hadaru
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: III, tab. 22
- 294) *Australopithecus africanus*
1952, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 52
R: IV, str. 82
- 295) *Australopithecus africanus*
1952, olej na pl., 62 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 52
R: I, obr. 72
- 296) *Australopithecus africanus*
1952, olej na pl., 100 × 120
vpravo dole: Z. Burian
R: —

- 297) *Australopithecus africanus*
1954, olej na pl., 48 × 40
vpravo dole: Z. Burian 54
R: IV, u str. 80
(r. 1970 obraz upraven, nová verze v III,
tab. 17)
- 298) *Australopithecus africanus*
1964, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 64
R: —
- 299) *Australopithecus africanus*
1970, olej na pl., 70 × 48
vpravo dole: Z. Burian 70
R: III, tab. 18
- 300) *Australopithecus africanus*
1981, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 81
R: Mazák, V.: Jak vznikl člověk (2. vyd.)
(barevná příloha)
- 301) „No. 1 470—Man“
1974, olej na kart., 20 × 19
vlevo dole: Z. Burian 74
R: VI, str. 44
- 302) „Člověk 1 470“
1976, olej na pl. na lep., 55 × 49,5
vlevo dole: Z. Burian 76
R: Neue Illustrierte Revue, Hamburg
- 303) *Homo habilis*
1974, olej na pl., 58 × 50
vpravo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 23
- 304) *Homo habilis* (skupina)
1975, olej na pl. na lep., 42 × 63
vpravo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 48—49
- 305) *Homo ergaster*
1975, olej na pl. na lep., 33 × 28
vpravo dole: Z. Burian 75
R: III, tab. 24
- 306) „No. 3 733—Man“
1978, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 78
R: III, tab. 25
- 307) „Telanthropus“
1974, olej na pl., 47 × 40
vlevo dole: Z. Burian 74
R: III, tab. 26
- 308) *Homo erectus erectus* (malý por-
trét pitekantropa)
1950, olej na pl., 50 × 55
vpravo dole: Z. Burian 50
R: VI, str. 54
- 309) *Homo erectus erectus*
1952, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 52
R: IV, str. 102
- 310) *Homo erectus erectus*
1954, olej na pl. na lep., 49,5 × 35
vpravo dole: Z. Burian 54
R: —
- 311) *Homo erectus erectus*
1954, olej na pl., 61 × 85
vpravo dole: Z. Burian 54
R: VI, str. 64
- 312) *Homo erectus erectus*
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: VI, str. 56—57
- 313) *Homo erectus erectus* (velký por-
trét pitekantropa)
1955, olej na pl., 105 × 78
vpravo dole: Z. Burian 55
R: V, str. 200
(r. 1970 provedeny drobné úpravy)
- 314) Jávský člověk (*Homo erectus erectus*)
1975, olej na kart., 37 × 63
vpravo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 51

- 315) *Homo erectus erectus* („Sangiran 17“)
1977, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 77
R: III, tab. 29
- 316) *Homo erectus heidelbergensis*
1954, olej na pl., 63 × 50
vpravo dole: Z. Burian 54
R: V, str. 192
(r. 1970 provedeny drobné úpravy)
- 317) *Homo erectus heidelbergensis*
1958, olej na pl., 43 × 62
vpravo dole: Z. Burian
R: V, str. 193
- 318) *Homo erectus heidelbergensis*
1975, olej na kart., 20,5 × 32
vpravo dole: Z. Burian
R: VI, str. 59
- 319) *Homo erectus heidelbergensis*
1978, olej na pl., 54 × 46
vpravo dole: Z. Burian 78
R: III, tab. 31
- 320) *Homo erectus mauritanicus*
1975, olej na pl. na lep., 37 × 63
vlevo dole: Z. Burian 75
R: III, tab. 32
- 321) *Homo erectus modjokertensis*
1964, olej na pl., 62 × 50
vpravo dole: Z. Burian 64
R: V, str. 192
(r. 1970 provedeny drobné úpravy)
- 322) *Homo erectus olduvaiensis*
1972, olej na pl., 60 × 50
vpravo dole: Z. Burian 72
R: III, tab. 30
(r. 1978 provedeny drobné úpravy)
- 323) *Homo erectus pekinensis*
1964, olej na pl., 50 × 60
vpravo dole: Z. Burian 64
R: V, str. 201
- 324) Pekingský člověk si opatřuje oheň
1958, olej na pl., 43 × 62
vpravo dole: Z. Burian
R: V, str. 200—201
- 325) *Homo erectus pekinensis*
1975, olej na pl. na lep., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 68
- 326) *Gigantopithecus a sinantropové*
1975, olej na pl. na lep., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 36
- 327) *Homo erectus rhodesiensis*
1975, olej na pl. na lep., 55 × 41,5
vpravo dole: Z. Burian 75
R: III, tab. 37
- 328) *Homo erectus soloensis*
1977, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 77
R: III, tab. 35
- 329) *Homo sapiens steinheimensis*
1973, olej na pl., 55,5 × 45,5
vpravo dole: Z. Burian 73
R: III, tab. 38
- 330) *Homo sapiens neanderthalensis*
1950, olej na pl., 110 × 70
vpravo dole: Z. Burian 50
R: V, str. 207
- 331) *Homo sapiens neanderthalensis*
1951, olej na pl., 50 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: IV, u str. 124
- 332) *Homo sapiens neanderthalensis*
1952, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 52
R: —
- 333) *Homo sapiens neanderthalensis*
1953, olej na pl. na lep., 49,5 × 35
vpravo dole: Z. Burian
R: I, u str. 16

- 334) Šipecký člověk pod Kotoučem
1953, olej na pl., 83 × 75
vpravo dole: Z. Burian 53
R: IV, u str. 224
- 335) Homo sapiens neanderthalensis
1954, olej na pl., 61 × 85
vpravo dole: Z. Burian 34
R: —
- 336) Neandertálci pod vrchem Kotoučem
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 38
R: II, tab. 16
- 337) Neandertálci — oheň a duha
1958, olej na pl., 43 × 62
vpravo dole: Z. Burian
R: VI, str. 100
- 338) Neandertálci — příprava k lovu
1958, olej na pl., 43 × 62
vlevo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 11
- 339) Neandertálci — lov na nosorožce
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 15
- 340) Neandertálci — lidojedi z jeskyně Krapina
1958, olej na pl., 54 × 78
vlevo dole: Z. Burian
R: II, tab. 21
- 341) Neandertálci — lov na sibiřské ko-
zorožce
1958, olej na pl., 62 × 43
vpravo dole: Z. Burian
R: II, tab. 14
- 342) Neandertálský chlapec z Tešik-Taš
1976, olej na pl. na lep., 23 × 23
vlevo dole: Z. Burian 76
R: III, tab. 42
- 343) Homo sapiens neanderthalensis
1980, olej na pl., 56 × 46
vpravo dole: Z. Burian 80
R: Mazák, V.: Jak vznikl člověk (2. vyd.)
(barevná příloha)
- 344) Homo sapiens palestinus
1973, olej na pl., 55,5 × 46
vpravo dole: Z. Burian 73
R: III, tab. 44
- 345) Homo sapiens sapiens (Magický
obřad)
1948, olej na kart., 29,5 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: II, tab. 47
- 346) Studie k „Mamutí jámě“
1951, olej na pl., 70 × 100
vlevo dole: Z. Burian 51
R: —
- 347) Mamutí jáma
1951, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 51
R: IV, str. 264
- 348) Homo sapiens sapiens (Velký por-
trét předvěkého člověka)
1952, olej na pl., 106 × 75,5
vpravo dole: Z. Burian 52
R: V, str. 215
- 349) Magdalénský lovec sobů
1952, olej na pl., 41 × 33
vpravo dole: Z. Burian
R: V, str. 219
- 350) Neolitický zemědělec
1952, olej na pl., 105 × 75
vpravo dole: Z. Burian 52
R: V, str. 220
- 351) Sídliště předvěkého člověka
1952, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian 52
R: IV, u str. 206

- 352) Předvěký člověk na svém sídlišti
1954, olej na pl., 61 × 85
vpravo dole: Z. Burian 54
R: III, tab. 59
- 353) Lovce z mladšího paleolitu
1954, olej na pl. na lep., 49,5 × 35
vpravo dole: Z. Burian
R: —
- 354) Lov na mamuta v bažině
1955, olej na pl. na lep., 35 × 49,5
vpravo dole: Z. Burian
R: Poulík, J.: Z hlubin věků (přebal knihy)
- 355) Chýše lovců mamutů
1958, olej na kart., 42,5 × 31
vpravo dole: Z. Burian
R: III, tab. 52
- 356) Pohřeb lovce mamutů
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 49
- 357) Pohřeb do ohniště (Cromagnonský člověk)
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: VI, str. 148
- 358) Pohřeb muže z Mentone
1958, olej na pl., 43 × 62
vpravo dole: Z. Burian 58
R: V, str. 217
- 359) Dětský pohřeb
1958, olej na pl., 62 × 43
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 51
- 360) Obřad před sousoším bizonů v jeskyni Tuc d'Audoubert
1958, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: Kleibl, J.: Cesta za Adamem (str. 31)
- 361) Střelba na hliněného medvěda v jeskyni Montespan
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 48
- 362) Pravěcí lovci ptáků
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: VI, str. 114
- 363) Mamuti táhnou
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: VI, str. 112
- 364) Lov na jeskynního medvěda
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian
R: V, str. 218
- 365) Cromagnonský lovec s uloveným kancem
1958, olej na pl., 47 × 34,5
vpravo dole: Z. Burian
R: —
- 366) Magdalénští lovci sobů (zimní scéna)
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: VI, str. 116
- 367) Magdalénští lovci sobů (letní scéna)
1958, olej na pl., 54 × 78
vlevo dole: Z. Burian
R: VI, str. 115
- 368) Tvůrce Geometrické venuše od Předmostí na Moravě
1958, olej na pl., 62 × 43
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 33
- 369) Tvůrce Věstonické venuše
1958, olej na pl., 62 × 43
vlevo dole: Z. Burian
R: II, tab. 31

370) Kouzelník vyrábí obřadní sošky
1958, olej na pl., 62 × 43
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 36

371) Výroba náhrdelníků
1958, olej na pl. na lep., 47,5 × 35
vpravo dole: Z. Burian
R: II, tab. 40

372) Malíř v podzemní obrazárně (jeskyně Lascaux)
1958, olej na pl., 54 × 78
vpravo dole: Z. Burian 58
R: Kleibl, J.: Cesta za Adamem (str. 23)

373) Pravěký umělec (jeskyně Lascaux)
1958, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: II, tab. 44

374) Pravěký umělec (jeskyně Niaux)
1958, olej na pl., 62 × 43
vpravo dole: Z. Burian 58
R: II, tab. 45

375) Čekaná na mamuty
1961, olej na kart., 43 × 31
vpravo dole: Z. Burian
R: V, str. 212

376) Rušení mamuta
1961, olej na kart., 43 × 31
vpravo dole: Z. Burian 61
R: Augusta, J.: Le livre des Mammouths (tab. 14)

377) Lov na mamuta do padací jámy
1961, olej na pl., 64 × 96
vpravo dole: Z. Burian 61
R: V, str. 213

378) Tvůrce předmostecké sošky mamuta
1961, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian 61
R: III, tab. 54

379) Pravěký umělec (jeskyně Combarelle)
1961, olej na pl., 60 × 50
vlevo dole: Z. Burian
R: VI, str. 141

380) Šaman z doby kamenné
1969, olej na kart., 30 × 43,5
vlevo dole: Z. Burian
R: Augusta, J.: U pravěkých lovců (barevná obálka)

381) Pravěký umělec (jeskyně Lascaux)
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian
R: III, tab. 57

382) Boj dvou skupin pravěkých lidí
1975, olej na kart., 38 × 63
vlevo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 128—129

383) Setkání dvou kmenů pravěkých lidí
1975, olej na kart., 38 × 63,5
vlevo dole: Z. Burian 75
R: VI, str. 132—133

384) Pravěký šaman u nemocného
1976, olej na pl. na lep., 26 × 32
vlevo dole: Z. Burian 76
R: VI, str. 130

385) Pravěký umělec vyrábí náhrdelník z mušlí
1977, olej na kart., 37 × 28
vlevo dole: Z. Burian 77
R: —

386) Předmostecký lovec mamutů
1978, olej na pl., 55 × 45
vpravo dole: Z. Burian 78
R: III, tab. 45

Cyklus Země a lidé

(seřazeno chronologicky)

V tomto seznamu jsou zahrnuty oleje, které Burian maloval pro nakladatele Nikolaua a jeho časopis Širým světem. Protože z celého cyklu je prozatím známo pouze několik originálů (např. Velké Karroo), nejsou u obrazů uváděny rozměry. Sám Burian však tvrdil, že všechny obrazy byly malovány na přibližně stejných formátech, a to 52 × 73 cm.

Typy plemen a národů

387) Amerika: Eskymák, severoamerický Indián, jihoamerický Indián, Araukanec
1925, olej na pl.
neznačeno
R: 3, 1926, č. 4–5

388) Asie I: Ainu, Kirgiz, Kalmyčka, Peršan
1927, olej na pl.
dole uprostřed: ZB
R: 4, 1927, č. 10

389) Afrika: Trpaslík rovníkové Afriky, súdánský černoch, Zulu, Křovák (Sán)
1928, olej na pl.
neznačeno
R: 6, 1929, č. 4

390) Asie II: Číňan, Japonka, Negritto, Malajec
1930, olej na pl.
dole uprostřed: ZB
R: 7, 1930, č. 4

391) Asie III: Arab, Armén, Ind, Čingal
1931, olej na pl.
dole uprostřed: ZB
R: 8, 1931, č. 1

392) Oceánie a Austrálie: Australský černoch, Polynésan, Maori, Melanésan
1931, olej na pl.
neznačeno
R: 8, 1931, č. 4

393) Evropa: Typ středomořský — Ital, ze severovýchodní Evropy, typ alpský — Švéd, Bask
1931, olej na pl.
neznačeno
R: 8, 1931, č. 7

Krajinné obrazy různých geografických oblastí

394) Na východoafrické stepi
1926, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 4, 1927, č. 1

395) Na australské ovčácké stanici
1927, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 5, 1928, č. 4

- 396) Tunguzové na severoasijské tundře
1928, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 6, 1929, č. 1
- 397) Na indické vesnici
1930, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 7, 1930, č. 10
- 398) Na tahitských ostrovech
1931, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 8, 1931, č. 10
- 399) Na grónském pobřeží
1931, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 9, 1932, č. 1
- 400) Na mexické náhorní plošině
1932, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 9, 1932, č. 10
- 401) Rýžová pole jižně od Peipingu
v Číně
1932, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 10, 1933, č. 1
- 402) Na průplavu v Bangkoku v Siamu
1932, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 10, 1933, č. 4
- 403) Na argentinské pampě
1933, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 10, 1933, č. 10
- 404) Velké Karroo
1933, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 11, 1934, č. 4
- 405) Chimboraso v ecuadorských Kordillerách
1934, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 11, 1934, č. 10
- 406) Na amazonském veletoku
1934, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 12, 1935, č. 1
- 407) Na Sumatře
1935, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 12, 1935, č. 10
- 408) Z Národního parku zionského
v Utahu
1935, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 13, 1936, č. 1
- 409) Gejzír Waikite (Nový Zéland)
1936, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 13, 1936, č. 10
- 410) Na mongolské stepi
1936, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 14, 1937, č. 1
- 411) Na sprévských Blotech v Lužici
1937, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 14, 1937, č. 7
- 412) V severní Nigérii
1937, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 14, 1937, č. 10
- 413) Na korejské vesnici
1937, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 15, 1938, č. 1

- 414) Sklizeň růží v Bulharsku
1937, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 15, 1938, č. 5
- 415) Na skotském jezeře
1938, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 15, 1938, č. 8
- 416) „Telení“ ledovce na pobřeží Patagonie
1938, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 15, 1938, č. 10
- 417) Sprašová krajina v severozápadní Číně
1938, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 16, 1939, č. 1
- 418) Jihoanglická krajina (Sussex)
1939, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 16, 1939, č. 11
- 419) Nilská zátoka a pyramidy (Kairo)
1939, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 16, 1939, č. 16
- 420) Pod Durmitorem
1939, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 17, 1940, č. 1
- 421) Z francouzské Indočíny
1940, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 17, 1940, č. 16—17
- 422) Berberská vesnice (Maroko)
1940, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 18, 1941, č. 1
- 423) Pod kamčatskými sopkami
1940, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 18, 1941, č. 12
- 424) Llanos na počátku zátopy
1941, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 18, 1941, č. 20
- 425) Kavkazský aul v Dagestanu
1941, olej na pl.
vpravo dole: Z. Burian
R: 19, 1942, č. 7
- 426) Na začátku léta v Laponsku
1942, olej na pl.
vlevo dole: Z. Burian
R: 19, 1942, č. 20

Obrazy geografické

(seřazeno podle pořadí v publikaci)

V tomto seznamu je zahrnuto 13 olejů, které Burian maloval pro *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa* (Machát).

427) Pohled na Bledské jezero 1934, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl I., u str. 80	434) Lake of the Woods v Ontariu 1935, olej na pl., 27 × 42 vlevo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 416
428) Hoangho v klidné části toku 1934, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl I., u str. 176	435) Pískovcové skály v „Zahradě bohů“ 1936, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 464
429) Holandská krajina u Haarlemu 1934, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl II., u str. 224	436) Yosemitecké údolí v Kalifornii 1937, olej na pl., 27 × 42 vlevo dole: Z. Burian (?) R: díl IV., u str. 480
430) Tarimská poušť 1936, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 80	437) Vodopády na řece Sao Francisco v Brazílii 1936, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 576
431) Údolí řeky Ziz v Maroku 1935, olej na pl., 27 × 42 vlevo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 304	438) Ostrov lorda Howea 1936, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 640
432) Pohled na Kilimandžáro ze stepi Lenkjorské 1936, olej na pl., 27 × 42 vlevo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 352	439) Antarktický ledovec 1937, olej na pl., 27 × 43 vpravo dole: Z. Burian R: díl IV., u str. 672
433) Z národního parku v Natalu 1937, olej na pl., 27 × 42 vpravo dole: Z. Burian (na reprodukci je retuš autorův podpis umístěn vlevo) R: díl IV., u str. 368	

Krajiny a půdní typy

(seřazeno chronologicky)

Tyto obrazy jsou malovány v letech 1951—1958, pouze tzv. světlá tajga je datována rokem 1967. Oleje jsou reprodukovány v propagační publikaci *Krajina a půdní typ*.

440) Černozemní půda
1951, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian 51
R: tab. 1

441) Hnědozem střeoevropská
1951, olej na pl., 62,5 × 95
vpravo dole: Z. Burian 51
R: tab. 2

442) Nivní půda
1951, olej na pl., 62,5 × 95
vpravo dole: Z. Burian 51
R: tab. 4

443) Půda lateritická
1951, olej na pl., 63 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian
R: tab. 7

444) Půdy podzolové
1951, olej na pl., 62,5 × 94
vpravo dole: Z. Burian 51
R: tab. 3

445) Půda pouštní
1953, olej na pl., 62 × 94
vlevo dole: Z. Burian
R: tab. 8

446) Solná půda slanečná
1953, olej na pl., 62 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 53
R: tab. 6

447) Tundrová půda
1953, olej na pl., 62 × 94
vpravo dole: Z. Burian 53
R: tab. 5

448) Arktis
1956, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian
R: tab. 13

449) Mořské pobřeží
1956, olej na pl., 66,5 × 94,5
vpravo dole: Z. Burian 56
R: tab. 11

450) Tropický prales
1956, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian
R: tab. 9

451) Tajga (tzv. černá tajga)
1957, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian 57
R: tab. 12

452) Savana
1958, olej na pl., 62 × 95
vpravo dole: Z. Burian 58
R: tab. 10

453) Tajga (tzv. světlá tajga)
1967, olej na pl., 60 × 43,5
vpravo dole: Z. Burian
R: —

Obrazy s národopisnou tematikou

(seřazeno chronologicky)

Tento seznam je pouze výběrem olejů s národopisnou tematikou. Některé z nich byly reprodukovány v různých časopisech či publikacích, většina však zůstane veřejnosti asi navždy utajena. Protože řada obrazů se objevila v knize Josefa Wolfa *Menschen der Urzeit*, uvádím v takovém případě příslušnou stranu.

454) Tanečnice z Havajských ostrovů 1945, olej na překližce, 69 × 48,5 vpravo dole: Z. Burian	463) Tsantsa 1966, olej na kart., 61 × 46,5 vpravo dole: Z. Burian (?)
455) Indiánské děti 1947, olej na pl., 70 × 70 vpravo dole: Z. Burian	464) Indián na koni (Sihasapa) 1967, olej na pl., 62 × 72 vpravo dole: Z. Burian
456) Poslední Tasmánc 1952, olej na pl., 50 × 42 vpravo dole: Z. Burian R: str. 161	465) Náčelník kmene Kiowa 1968, olej na pl., 60 × 75 vpravo dole: Z. Burian 68
457) Indiánka z Chaca 1953, olej na pl., 65 × 54 vpravo dole: ?	466) Sitting Bull 1969, olej na pl., 53 × 35 vpravo dole: Z. Burian 69
458) Indián Mataco 1955, olej na pl., 52 × 45 vpravo dole: ?	467) Vraní Indián 1969, olej na pl., 62 × 50 vpravo dole: Z. Burian 69
459) Indiánský náčelník 1963, olej na pl., 64 × 55 vpravo dole: Z. Burian 63	468) Sioux 1970, olej na pl., 60 × 42 vpravo dole: Z. Burian
460) Odpočívající pastevec 1964, olej na pl., 62 × 43,5 vpravo dole: Z. Burian 64	469) Dívka z ostrova Raroia 1973, olej na pl., 80 × 60 (?) vpravo dole: Z. Burian 73
461) Poslední Tasmánka 1964, olej na pl., 50,5 × 42,5 vpravo dole: Z. Burian R: str. 161	470) Australští domorodci 1975, olej na pl. na lep., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 163
462) Dakotský náčelník 1966, olej na pl. vpravo dole: Z. Burian 66	471) Dívka z Morca 1975, olej na pl., 65 × 75 vlevo dole: Z. Burian 75

- 472) Eskymáci
1975, olej na kart., 37,5 × 63,5
vpravo dole: Z. Burian 75
R: str. 178
- 473) Indiáni z Chaca
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: str. 192
- 474) Indiánská košíkářka
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: str. 177
- 475) Křováci
1975, olej na kart., 37,5 × 63,5
vlevo dole: Z. Burian 75
R: str. 170–171
- 476) Liánový most
1975, olej na kart., 55,5 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: str. 195
- 477) Poslední svědkové pravěku
1975, olej na pl. na lep., 55 × 42
vlevo dole: Z. Burian 75
R: str. 164
- 478) Pygmejové
1975, olej na pl. na lep., 55 × 42
vlevo dole: Z. Burian 75
R: str. 169
- 479) Staří Inkové — hlídač stáda lam
1975, olej na kart., 55 × 42
vpravo dole: Z. Burian 75
R: str. 197
- 480) Tři základní typy lidských plemen
1975, olej na pl. na lep., 21 × 16 (celkově
55 × 42)
vpravo dole: ZB
R: str. 158, 159, 160
- 481) Australští domorodí chlapci
1976, olej na pl. na lep., 29,5 × 32
vlevo dole: Z. Burian
R: str. 194
- 482) Lov na bizony
1976, olej na pl., 100 × 125
vpravo dole: Z. Burian 76
- 483) Náčelník Dakotů
1976, olej na pl. na lep., 70 × 50
vlevo dole: Z. Burian 76
- 484) Náčelník prérijních Indiánů
1977, olej na pl. na lep., 70 × 50
vpravo dole: Z. Burian 77
- 485) Oglala Siouxové na lovu bizonů
1977, olej na pl., 100 × 130
vlevo dole: Z. Burian 11. II. 1977

U některých obrazů Zdeňka Buriana lze těžko stanovit, zda jde o obraz z tzv. volné malby, nebo už jsou překročena kritéria pro zařazení do tematiky národopisné. Hranice je vskutku mlhavá, a proto výběr v tomto seznamu je v několika případech čistě subjektivní.

Oleje s tematikou historickou

(seřazeno podle pořadí v publikaci)

V seznamu je výběr obrazů ze sedmdesátých let, které již nemůžeme zařadit do tzv. rekonstrukcí. Jde spíše o výjevy z každodenního života lidí ve starověku (většinou), faktograficky správné, ale ponechávající větší pole působnosti malířově individualitě. Protože mnohé obrazy byly reprodukovány v publikaci Josefa Wolfa *Menschen der Urzeit*, uvádím příslušnou stránku.

486) Hrnčířka (starověk) 1975, olej na kart., 22,5 × 32 vlevo dole: Z. Burian R: str. 198	493) Interiér starověkého obydlí 1974, olej na pl. na lep., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 74 R: str. 207
487) Starověký hrnčíř 1974, olej na pl. na lep., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 74 R: str. 199	494) Chytání koní u ohrady 1975, olej na kart., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 209
488) Vypalování hliněných nádob 1975, olej na kart., 55 × 42 vlevo dole: Z. Burian 75 R: str. 200	495) Dávní zemědělci II 1975, olej na kart., 37 × 63 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 210—211
489) Tkadlena se stavem (starověk) 1975, olej na kart., 23,5 × 32 vpravo dole: ZB R: str. 201	496) Velmož z doby bronzové 1975, olej na kart., 55 × 42 vlevo dole: Z. Burian 75 R: str. 213
490) Drcení obilí ve starověku 1975, olej na pl. na lep., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 203	497) Mladá žena ze starší doby železné 1976, olej na pl. na lep., 33,5 × 25 vpravo dole: Z. Burian 76 R: str. 216
491) Dávní zemědělci I 1975, olej na kart., 55 × 41,5 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 205	498) Magický obřad ve Stonehenge 1975, olej na kart., 42,5 × 64 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 218—219
492) Stavba obydlí ve starověku 1975, olej na kart., 55 × 42 vpravo dole: Z. Burian 75 R: str. 206	499) Starověká opevněná osada 1975, olej na kart., 43 × 63,5 vlevo dole: Z. Burian 75 R: str. 220—221

Obrazy nereprodukované

500) Dávní kováči
1975, olej na pl. na lep., 36,5 × 63
vpravo dole: Z. Burian 75

502) Pyramidy u Gízy
1975, olej na kart., 37 × 63
vlevo dole: Z. Burian 75

501) Paleolitické sídliště z kolových staveb
1975, olej na pl. na lep., 36,5 × 63
vlevo dole: Z. Burian 75

Cyklus Porobení

(seřazeno podle Z. Buriana)

503) Stará Australanka
1977—1978, olej na pl., 100 × 76
vlevo dole: Z. Burian 77—78

504) Mandarrg
1978, olej na pl., 100 × 76
vpravo dole: Z. Burian 78

505) Polynésanka („Tehura“)
1944, olej na překližce, 58 × 51
vpravo dole: Z. Burian 44

506) Píseň slunci
1964, olej na pl., 78 × 105
vpravo dole: Z. Burian 64

507) Maori
1963, olej na pl., 67 × 50
vpravo dole: Z. Burian 63

508) Ta-taňka I-yo-táke (Sitting Bull)
1977, olej na pl., 100 × 60
vpravo dole: Z. Burian 77

509) Starý Indián (Podzim národa)
1951, olej na pl., 63 × 52
vpravo dole: Z. Burian 76

510) Na památku Karly Kozákové
1976, olej na pl., 114 × 196
vpravo dole: Z. Burian 76

511) Barevné kontrasty („Země vysávající“)
1959, olej na pl., 65 × 55
vpravo dole: Z. Burian 59

512) Černý lovec — studie
1962, olej na pl., 52 × 32
vpravo dole: Z. Burian 62

513) Černý lovec (definitiva)
1964, olej na pl., 105 × 78
vpravo dole: Z. Burian 64

514) Bojovník národa Zulu
1963, olej na pl., 105 × 77
vpravo dole: Z. Burian 63

515) Dobrý bílý muž z Lambarene
1962, olej na pl., 71 × 94
vpravo dole: Z. Burian 62

Obrazy 505, 506, 507, 509, 511, 513, a 514 jsou reprodukovány v knize Josefa Wolfa *Menschen der Urzeit*, obrazy 504 a 510 v brožuře Evy Hochmanové *Zdeněk Burian*.

Cyklus Obžalování

(seřazeno podle Z. Buriana)

516) Nejkrásnější planeta
1963, olej na pl., 105,5 × 77
vpravo dole: Z. Burian 63

517) Starý námět — válka
1940, olej na překližce, 35 × 48
vpravo dole: Z. Burian

518) Matky
1960, olej na pl., 80 × 65
vpravo dole: Z. Burian 60

519) Výzbrojní stanice 1938
1950, olej na pl., 50 × 105
vpravo dole: ?

520) Napalm
1964, olej na pl., 53,5 × 44,5
vpravo dole: Z. Burian 64

521) Návrat I (studie)
1945, olej na kart., 44 × 34
vpravo dole: Z. Burian

522) Návrat II (definitiva)
1945, olej na překližce, 65 × 50
vpravo dole: Z. Burian 45

523) Madona 20. století (studie)
1962, olej na pl., 53,5 × 39,5
vpravo dole: Z. Burian 62

524) Návrat ke zhavotekutému stavu
1963, olej na pl., 106 × 78
vpravo dole: Z. Burian 63

525) Vrchol technického pokroku
1962, olej + komb. technika, karton,
50 × 69
neznačeno

Paleontologické rekonstrukce

(seřazeno podle pořadí v publikaci)

Tento seznam obsahuje paleontologické rekonstrukce, jež Burian maloval pod vedením dr. Josefa Beneše. Originály jsou roztroušeny po soukromých sbírkách, reprodukce nalezneme v knize Josefa Beneše *Prehistoric Animals and Plants*. Protože tyto rekonstrukce jsou malovány temperovými barvami, nebyly zařazeny do předchozích seznamů olejomalb.

1) Prekambrická fauna z Ediacara Hills
v Austrálii
1974, tempera na kart., 37,5 × 24
vpravo dole: Z. Burian
R: obr. 1

2) Neocathartes sp.
1977, tempera na kart., 38 × 24
vpravo dole: Z. Burian
R: obr. 67

3) Deltatheridium pretrituberculare
1977, tempera na kart., 38 × 24
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. 75

4) Hyaenodon horridus
1977, tempera na kart., 38,5 × 24,5
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. 77

- 5) *Oxyaena lupina*
1977, tempera na kart., 38,5 × 24,5
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. 78
- 6) *Dinictis felina*
1977, tempera na kart., 33 × 33
vpravo dole: Z. Burian
R: obr. 79
- 7) *Pseudocynodictis (Hesperocyon)*
1977, tempera na kart., 38 × 24
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. 80
- 8) *Phenacodus primaevus*
1977, tempera na kart., 38 × 24,5
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. 81
- 9) *Hyracotherium venticolum (Eohippus)*
1977, tempera na kart., 38 × 24,5
vlevo dole: Z. Burian 77
R: obr. 82
- 10) *Mesohippus bairdii*
1977, tempera na kart., 38 × 24,5
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. 83
- 11) *Anthracotherium magnum*
1977, tempera na kart., 38 × 24
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. 85
- 12) *Merycoidodon culbertsoni*
1977, tempera na kart., 33 × 33
vlevo dole: Z. Burian 77 (?)
R: obr. 86
- 13) *Hyracodon nebrascensis*
1977, tempera na kart., 33 × 33
vpravo dole: Z. Burian 77 (?)
R: obr. 87
- 14) *Moeritherium lyonsi*
1977, tempera na kart., 38 × 24,5
vpravo dole: Z. Burian 77
R: obr. 93
- 15) *Merychippus primus*
1977, tempera na kart., 33 × 33
vlevo dole: Z. Burian
R: obr. 99
- 16) *Alticamelus latus*
1977, tempera na kart., 38 × 24,5
vpravo dole: Z. Burian 77 (?)
R: obr. 101

V současné době je evidováno 1 091 olejomaleb, 258 samostatných temper, kvašů a pastelů a nepřeborné množství kreseb. Z tohoto množství je paleontologii a paleoantropologii věnováno 424 olejomaleb, 128 temper, kvašů a pastelů a 352 kreseb. Je samozřejmé, že tato čísla nejsou definitivní.

Chtěl bych touto cestou vyjádřit upřímné poděkování dr. Vratislavu Mazákovi, bez jehož přátelské pomoci by práce nezískala definitivní podobu. Bohužel, Vratislav Mazák těmito stránkami již nikdy listovat nebude . . .

Dále děkuji za rady a laskavé zapůjčení části obrazového materiálu prof. Z. V. Špinarovi, jakož i všem, kteří přispěli informací nebo pouhou poznámkou. Zároveň bych rád ocenil ochotu dr. Miroslava Gabriela, s nímž se ujal mé práce ve vydavatelství Ústředního ústavu geologického.

PRAMENY A LITERATURA

Katalogy, studie, publikace

- Hochmanová-Burianová, E.: Zdeněk Burian. Praha 1985. (Soukr. tisk)
- Mazák, V.: Z hlubin pravěku. Brno 1973. (Katalog)
- Mazák, V.-Stehlíková, B.: Zdeněk Burian. Praha 1981. (Katalog)
- Mazák, V.: Vývoj života na Zemi. Dvůr Králové 1983. (Katalog)
- Mazák, V.: Z. Burian — pravěk. Praha 1983.
- Neff, O.: Jak se kreslí dobrodružství. Praha 1980.
- Prokop, V.: Dílo Zdeňka Buriana. MS. Diplomová práce na Pedagogické fakultě v Plzni (1984).
- Špinar, Z. V.: Paleontologie. Praha 1986.

Novinové a časopisecké články

- Jak nahlédnout do minulosti přírody a člověka. — Vesmír, 58, 1979, 9, 270—273. Praha.
- Poslední ilustrace Zdeňka Buriana. — Pionýr, 24, 1981, 2, 86—89. Praha.
- Dvořák, P.: Dávne svety Zdeňka Buriana. — Výtvarný život, 28, 1983, 9, 16—19. Bratislava.
- Mazák, V.: Veleještěři... a Zdeněk Burian. — Živa, 18, 1970, 2, 42—44. Praha.
- Mazák, V.: Zdeněk Burian opět v zeměpisném časopise. — Lidé a země, 24, 1975, 2, 77—81. Praha.
- Mazák, V.: Zdeněk Burian. — Živa, 28, 1980, 1, 20—21. Praha.
- Mazák, V.: Za zasl. um. Zdeňkem Burianem. — Živa, 30, 1982, 1, 21—22. Praha.
- Stegbauer, J.: Pravěk začíná v Podolí. — Květy, 30, 1980, 14, 30—35. Praha.
- Vrbová, M.: Na návštěvě v ateliéru. — Pionýr, 27, 1980, 5, 26—29. Praha.

Publikace o ilustraci pro děti

- Holešovský, F.: Naše ilustrace pro děti. SNDK, Praha 1960.
- Holešovský, F.: Glosy k vývoji české ilustrace pro děti. Albatros, Praha 1982.
- Stehlíková, B.: Současná ilustrace dětské knihy. Odeon, Praha 1979.

ILUSTRÁTOR PALEONTOLOGICKÉ LITERATURY

Prof. RNDr. Z. V. Špinar, DrSc.

Spolupráce malíře Zdeňka Buriana s paleontology začala nejdříve s dr. Josefem Augustou, tehdejším docentem paleontologie na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kdy zahájil práce na ilustracích jeho velkolepého díla *Divy prasevta*. Moje spolupráce s Mistrem Zdeňkem Burianem se datuje březnem 1969. Měli jsme připravit čtyřicet nových obrazů pro podnik zahraničního obchodu ARTIA. Obrazy měly doplnit velkolepé dílo mého zesnulého učitele prof. RNDr. Josefa Augusty, DrSc., tak, aby vzniklo souvislé pásmo pojednávající o vývoji života na Zemi od nejstarších dob až do doby prvotních zemědělců.

Když jsem poprvé navštívil Mistrův ateliér, připadal jsem si poněkud jako v zálesáckém srubu. Bylo mi ihned jasné, že Mistr v mládí trampoval a že rád žil v prostředí, které mu tato šťastná mladá léta připomínalo. Sám nosil s oblibou kostkované košile, rád hrával na kytaru a miloval dobrodružnou literaturu. V jeho ateliéru byl nedaleko vchodu pěkný krb, na stěnách visely lovecké trofeje z různých zemí, kožešiny, exotické zbraně a jeho oblíbené obrazy a fotografie. Ve vedlejším pokoji měl rozsáhlou knihovnu s bohatou literaturou z nejrůznějších oborů. Uprostřed ateliéru stál malířský stojan, na nějž dopadalo rozptýlené světlo z okna ve stropě. Za stojanem bylo Mistrovo pohodlné křeslo. Na stojanu byl obvykle rozpracovaný obraz. Mistr hovořil vždy klidně a věcně. Nikdy se nerozzlobil, neurazil ani nerozčilil. Byl velmi skromný a nesmírně pracovitý. Nade vše miloval přírodu. Říkával, že v ní ožívá, že mu vrací chuť k práci a že je jeho hlavním zdrojem inspirací. Co jednou venku viděl, ať barevnost oblohy při zapadajícím slunci, barvy a stíny horských hřebenu, sluncem prozářené stromy, třpyt tekoucí vody nebo pění mořských vln, vše si výborně pamatoval a pak štětcem věrně přenášel na plátno. Objekty, které maloval, zobrazoval naprosto věrně a reálně.

Zdeňk Burian začínal jako ilustrátor nejrůznějších knih a článků, převážně s dobrodružnou tematikou. Později se věnoval ilustracím článků geografických, antropologických a etnografických. Avšak světové proslulosti si získal obrazovými rekonstrukcemi pravěkých krajín, zvířat, rostlin a člověka.

Buriana přivedla k této problematice vlastně náhoda. V roce 1932 ilustroval povídku E. Štorcha *Lovci sobů a mamutů*. Těchto ilustrací si později všiml tehdejší doc. RNDr. Josef Augusta. Ten pak dal Burianovi namalovat na zkoušku několik fosilních zvířat, a protože tyto zkušební rekonstrukce dopadly nad očeká-

vání dobře, svěřil mu Augusta ilustrování celého svého rozsáhlého díla *Divy prasevta*. Kniha vyšla v roce 1942. Bylo v ní mnoho Burianových pérovek a také řada překrásných barevných rekonstrukcí pravěkých zvířat, z nichž některé, např. *Deinotherium giganteum* nebo *Megaloceros giganteus*, představují dodnes vrchol malířského rekonstrukčního umění.

Po tomto velkém úspěchu spolupráce mezi odborníkem-paleontologem a umělcem-malířem dále pokračovala a od té doby se začaly objevovat nádherné obrazové publikace, které se rozšířily v mnoha řečech do celého světa. Byly v nich mistrně a věrně zachyceny četné druhy fosilních obratlovců, hlavně plazů, ptáků, savců a člověka.

Burian sám nebyl paleontolog. Byl vnímavý, skvělý umělec, nesmírně talentovaný malíř, ale nemohl sám znát všechny ty obory a disciplíny, které tematika obrazu vyžadovala. K tomu měl vědecké poradce, odborně fundované, znalé problematiky žádaného obrazu. Obyčejně to byli autoři knih, které mistr ilustroval. O fosilních zvířatech, která měla být malována, získávali poradci informace buď přímým studiem jejich kostí, nebo v terénu, z typu sedimentů, ze způsobu jejich uložení a hlavně z fauny a flóry, která zbytky studovaných zvířat provázela, nebo studiem literatury. Z ní museli obstarat obrazy kosterního materiálu, sehnat údaje o flóře, která kdysi rostla v místech, kde rekonstruované zvíře žilo, o charakteru krajiny, v níž se studované zvíře pohybovalo apod. Všechny tyto i další údaje předávali malíři jeho poradci ve formě scénářů, k nimž patřily i fotografie kosterních elementů, popřípadě i celých koster, náčrtky detailů (např. zubů), skici končetiny atd. Ve scénáři muselo být též uvedeno, zda pravěké zvíře žilo na břehu moře nebo na kraji pouště, zda v lese, ve stepi nebo v tundře či v tropickém pralese. Avšak pro malíře byly nejdůležitější anatomické údaje o zvířeti samém, neboť musel znát přesně polohu otvorů ušních, očních i nosních, délku a výšku těla, tvar zubů, zda zvíře mělo drápy nebo kopyta, jaká byla asi barva jeho srsti, peří, kůže. Bylo též důležité podotknout, zda to byl býložravec nebo masožravec, zda zvíře žilo převážně v noci či ve dne apod. Poradce musel stanovit, v kterém ročním období se zvíře nalézalo, i denní dobu, v níž se děj na obraze znázorněný odehrával, neboť s touto dobou souviselo osvětlení jak zvířete, tak celé krajiny.

Mistr potřeboval znát často různé podrobnosti, např. i to, který hmyz určité zvíře žralo, aby bylo na obraze znázorněno co nejvěrněji a nejpřirozeněji. Velmi důležité bylo též dohodnout se s malířem, zda zvíře bude na obraze zachyceno v běhu, klidu na pastvě nebo v boji s nepřítelem. Bylo-li namalováno v běhu

nebo ve skoku, bylo někdy dosti těžké určit správnou polohu jeho nohou. K tomu bylo nutné studovat pohyb alespoň vzdáleně příbuzného zvířete živého, což jednak umožňovala odborná literatura, jednak studium zpomaleného filmu nebo návštěva zoologické zahrady. Jenom ve vzácných případech byly kostry studovaných zvířat vykopány na domácích lokalitách (např. krytolebeci, žáby, někteří savci, jako např. medvěd jeskynní aj.)

Mistr veškeré údaje pečlivě prostudoval, udělal si sám náčrtky a skici některých detailů kostry studovaných zvířat, na něž načrtl příslušné svalstvo, nebo si naznačil rozměry a tvar rostlin. Potom rozvrhl plochu plátna, načrtl linie perspektivy, rozmístil figury zvířat a skupiny rostlin, vyznačil lehce morfologii krajiny a hlavních objektů a začal malovat. Nyní se projevovalo jeho geniální nadání a jeho velké umění. Práce mu šla rychle od ruky a obrazy rostly takřka před očima. Avšak i během malby potřeboval často od poradce ještě další informace. V těchto případech malbu přerušil a počkal, až mu byly potřebné informace dodány. Pro tyto případy míval vždy rozpracováno několik obrazů, aby se jeho práce nemusela zastavit. Tak postupně vznikl obraz pradávnej krajiny, v němž bylo vidět druhy rostlin a zvířat, které v té době na daném místě žily. Objevoval se kraj se sopečnými vulkány nebo jiskřivá voda malého napajedla s bohatou okolní flórou nebo karbonský kapradinový prales atd. Zvířata v takovém prostředí vypadala naprosto přirozeně — byla jako živá. Během malby odborný poradce obraz neustále kontroloval, aby tam nebylo něco, co by nebylo doloženo fosilními nálezy z dané doby. Takto připravené a provedené rekonstrukce pradávnej krajiny a zvířat nebyly žádné fantazie a výmysly, ale skutečnými nálezy fosilií podložené obrazy pradávnej krajiny se zvířenou a flórou, která tam kdysi skutečně žila a ve vrstvách zemské kůry zanechala své zkamenělé pozůstatky. Malíř tak svým geniálním nadáním a uměním veškeré dodané informace přeměnil v dokonalý obraz, který překvapoval svou realitou a životností.

Po dlouhé práci, trvající často i měsíce, byl malíř i poradce spokojen; obraz byl hotov.

Mistr Burian získal brzy na poli vědecké rekonstrukce s pravěkou tematikou skutečně vedoucí postavení. Jeho obrazy jsou žádány do obrazových publikací vydávaných v SSSR, USA, Německu, Anglii, ve Francii, v Japonsku a dalších zemích. Tvoří též velmi důležitou a nepostradatelnou součást obrazové výzdoby snad všech světových muzeí a četných vědeckých ústavů zabývajících se geologií a paleontologií. Obliba jeho obrazů nespočívala jen v jejich věcné správnosti, ale ve vysoké technické a ob-

sahové dokonalosti malířského projevu. Burian byl totiž nejen velkým znalcem přírody, z níž ve své tvorbě vycházel, ale navíc měl jakési intuitivní cítění účelnosti a funkčnosti přírodních tvarů, vrozenou schopnost poznat přírodní souvislosti a zákonitosti a mimo to i vynikající cit pro realitu určitého okamžiku. Tuto realitu dokázal zvýraznit mistrným použitím světla a stínu, perspektivy a propracováním detailů. Jeho obrazy proto podávají dokonalá svědectví o organismech dávno vymřelých, o krajinách bahnem a pískem dávno zanesených i o povaze převládajícího klimatu ve studované oblasti před milióny let.

Obrazy Mistra Buriana jsou nejen u nás, ale i ve světě nesmírně oblíbené a žádané. Knihy s jeho ilustracemi zabývajícími se paleontologickou tematikou vycházejí v mnoha světových jazycích v opakovaných vydáních, jeho obrazy pronikly i do významných světových publikací. Burianem ilustrované knihy jsou tak atraktivní a přitažlivé, že byly často hlavní příčinou zvýšeného zájmu studentů o studium paleontologie. Nutno též poznamenat, že důležité poznatky paleontologie o pozvolném vývoji života na Zemi pronikají, díky Burianovým obrazům, nezadržitelně i do širokého povědomí nejrůznějších vrstev obyvatelstva. Burian svými obrazy z pravěku, které jsou pro svou vysoce odbornou a uměleckou hodnotu dnes všeobecně uznávané, se ocitl ve světě až na samém vrcholu malířské rekonstrukční tvorby. Jeho dílo je celosvětově uznávaným přínosem světovému kulturnímu fondu lidstva.